הלכות גירושין פרק ד' - תמלול

סיכום השיעור

סך-הכל פונעם שיעור אין רמב"ם הלכות גירושין פרק ד'

הקדמה צום פרק

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

(איבערזיכט אויף די הלכות פון פרק ד' אין פארגלייך צו די פריערדיגע פרקים אין הלכות גירושין).

2. פשט-ערקלערונג

דער פרק גייט ארום די פראקטישע הלכות פון שרייבן א גט: מיט ווען מען טיט און אויף ווען מען מאטעריאל מען שרייבט, ווען מען כתב און לשון, דער נוסח הגט אין אראמיש, די דיוקים אין די אותיות, און די הלכות פון שרייבן עטליכע גיטין אויף איין מגילה.

3. חידושים און ערקלערונגען

* **צורת הגט אנטקעגן חומר הגט (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** לומדות'דיג שטעלט זיך דער פרק איין אזוי: די פריערדיגע פרקים האבן געהערט ווען דער "צורה" פונעם גט — די פעולה, דער מעשה פון געבן און די כוונה (לשמה, רצון וכו'). דער פרק, דאגעגן, רעדט ווען דעם "חומר הגט" — דאס פאפיר, דער טינט און די געשריבענע ווערטער.

* **די קשיא פון די צען זאכן מדאורייתא אין פרק א' (ר' יצחק):** אין פרק א' האט דער רמב"ם אויסגערעכנט א ליסטע פון צען הלכות דאורייתא ביי א גט (ווי רצון, לשם איש ואשה, נישט במחובר). אבער אין אונזער פרק זענען דא הלכות ווען דער רמב"ם פסק'נט "אינו גט" — וואס לויט דעם רמב"ם'ס באוואוסטן סיסטעם מיינט עס א פסול דאורייתא (ווי למשל שרייבן מיט א דבר שאינו מתקיים) — און דאך האט עס דער רמב"ם נישט אריינגערעכנט אין דער ליסטע פון די צען זאכן אין פרק א'!

הלכה א' – ב': מיט וואס מען שרייבט א גט (דבר שרישומו עומד און כתב שאינו ניכר)

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד כגון דיו וסקרא וקומוס וקלקנתוס וכיוצא בהן, אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד כגון משקין ומי פירות אינו גט. כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר ואין כותבין בהן לכתחילה. כותבין במי עפצא על גבי הנייר והעור וכיוצא בהן אבל לא על גבי מגילה עפיצא מפני שאינו ניכר ואם כתב אינו גט וכן כל כיוצא בו.

2. פשט-ערקלערונג

מען מעג נאר שרייבן א גט מיט א זאך וואס איר שפור האלט זיך:

* *כשר לכתחילה:* דיו (שווארצע טינט געמאכט פון פארריוכערטן אויל), סקרא (רויטע פארב), קומוס און קלקנתוס (מינעראלן וואס גיבן ארויס א שטארקן שווארצליכן קאליר).

* *פסול מדאורייתא ("אינו גט"):* משקין ומי פירות (זאפטן וואס מען קען ליינען וועט עס איז פריש, אבער עס האלט זיך נישט מער ווי א פאר וואכן אדער חדשים).

* *כשר בדיעבד (אבער נישט לכתחילה):* אבר (בליי, ווי א בלייפעדער/פענסיל), שחור און שיחור (געמאכט פון אש אדער קוילן). עס ווערט נישט גלייך אויסגעמעקט, אבער עס האלט זיך נישט אויף אייביג ווי טינט.

* *מי עפצא:* מען מעג שרייבן מיט עפצא-וואסער (גאלאפעל-טינט) אויף פאפיר אדער לעדער, אבער נישט אויף א "מגילה עפיצא" (פארמעט וואס איז באארבעט געווארן מיט עפצא), ווייל דער קאליר פון דעם טינט איז צו ענליך צום קאליר פונעם פארמעט, עס פעלט קאנטראסט און דער כתב איז "אינו ניכר" (נישט קענטיג), דעריבער איז עס "אינו גט".

3. חידושים און ערקלערונגען

* **דער גדר פון "דיו" ביי א גט אנטקעגן ספר תורה (ר' יצחק):** "דיו" אין לשון חכמים מיינט פשוט שווארץ. הגם ביי א ספר תורה זענען דא הלכות וויאזוי מען מאכט די דיו, איז עס ביי א גט לכאורה נישט מעכב.

* **חקירה: פארוואס דארף א גט זיך האלטן לאנג — מצד ראיה אדער מצד "שם כתיבה"? (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר וויל אין אנהייב זאגן אז יעדער שטר דארף קענען בלייבן אלס ראיה, אז די פרוי זאל קענען אויפווייזן אז זי איז א גרושה און מעג חתונה האבן.

* ר' יצחק פרעגט אבער שטארק דערויף: א גט איז דאך א שטר *חלות* (עס מאכט דעם גירושין אין יענער סעקונדע), נישט קיין שטר *ראיה* ווי א כתובה אדער א שטר ממון! די ראיה איז אז אויב דער גט ווערט פארברענט א מינוט נאך דער נתינה, איז דער גט כשר! (אויך ביי שטר קידושין שטייען טאקע נישט די אלע הלכות פון דבר המתקיים). פארוואס איז עס דא מעכב מדאורייתא ("אינו גט")?

* זיי קומען צו אז דער חסרון אין משקין ומי פירות איז נישט מצד ראיה, נאר ווייל א זאך וואס האלט זיך נישט הייסט בכלל נישט קיין "כתב" (אזוי ווי די ראשונים זאגן, און ווי מען געפינט אין הלכות שבת אז מען איז נישט עובר אויף כתיבה מיט א דבר שאינו מתקיים, און אזוי אויך ביי ספר תורה).

* **פענסיל (אבר) און דער חשש זיוף (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** ר' יצחק מערקט אויף אז א בלייפעדער (אבר) האלט זיך אייגענטליך יא לדורות עולם! דער חילוק צווישן א פענסיל און טינט איז נאר אז א פענסיל איז גרינג אויסצומעקן מיט א גומי (ערעיסער), וואס מאכט עס פאר א "דבר שיכול להזדייף" (א כלל

ביי אלע שטרות). ר' יואל אשר לייגט צו אז אפשר וועבט זיך עס אויך גרינגער אויס אויב עס ווערט נאס אדער צו טרוקן. דער רמב"ם דערמאנט אבער נישט דעם לשון פון זיוף דא, נאר פסק'נט אז בדיעבד איז עס כשר און לכתחילה נישט.

* **דער נאטירליכער וואונדער פון "מי עפצא" (ר' יואל אשר בשם פירוש הרב מקבילי):** וועז א געוויסער אינסעקט בייסט א געוויקס, וואקסט ארויס א געוואוקס דורך א כעמישער רעאקציע (גאלאפעל), וואס האט א שטארקן כח פאר קאליר. מען ניצט עס סיי צו שרייבן דערמיט אלס טינט ("מי עפצא") און סיי אויסצוואווייקן און באארבעטן פארמעט ("מגילה עפיצא").

* **אומזעבארער טינט (Invisible Ink) און א מיקראסקאפישער גט (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר גלייכט דעם דין פון "אינו ניכר" צו דער שפילצייג-טינט וואס קינדער באקומען אלס מתנות, וואס מען קען נאר ליינען אונטער א ספעציעלער לאמפ אדער מאשין. ר' יצחק מערקט אויף אז אמאל מאכט מען אזא געהיימע טינט פון ציטראן-זאפט (לימענע-זאפט), וואס פאלט ממילא אריין אויך אין דעם פסול פון "מי פירות".

* ר' יואל אשר פרעגט וואס איז די הלכה אויב א מומחה שרייבט א "מייקראסקאפיק" (פיצקעלע) גט וואס מען קען נאר ליינען מיט א גרויסער פארגרעסערונגס-גלאז אדער ספעציעלער טעכנאלאגיע. ר' יצחק ענטפערט אז דאס פאלט אריין אין דעם גדר פון "אינו ניכר" — דער כתב מוז זיין אזוי אז מען קען עס ליינען נארמאל מיט די אויגן. לכתחילה טאר מען זיכער נישט אזוי שרייבן, און די שאלה איז נאר בדיעבד.

* **[דיגרעסיע: קליינע ספרי תורה]:** ר' יואל אשר מערקט אן אז ביי א ספר תורה איז עפעס יא אנגענומען אז מען קען מאכן א גאר קליינע. ר' יצחק זאגט אז יענץ איז נישט ממש מיקראסקאפיש (מען קען עס ליינען), אבער ער האלט אנפאנגס אז דער ענין האט נישט קיין טעם ווייל ס'איז נישט געמאכט צו ליינען דערין נאר פאר'ן טאנצן, און ר' יואל אשר לייגט צו אז ס'איז נישט געמאכט פאר "תורה". דערויף האלט זיך אבער ר' יצחק צוריק און זאגט אז מען קען יא זאגן אז ס'איז פאר א תכלית, ווייל איינער וואס פארט אונטערוועגנס וויל האבן א ספר תורה מיט זיך. ר' יואל אשר ברענגט א ראיה דערצו פונעם מלך, וואס האט געהאט א ספר תורה הענגען אויף זיין האנט — און ר' יצחק שטימט צו אז יענץ האט געמוזט זיין א פיצעלע ספר תורה.

הלכה ג': אויף וואס מען שרייבט א גט (איסורי הנאה און דבר שיכול להזדייף)

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

על הכל כותבין את הגט, אפילו על איסורי הנייה... וכותבין על דבר שיכול להזדייף, והוא שיתננו לה בעדי מסירה. כיצד, כותב על הנייר המחוק ועל הדפתרא ועל החרס ועל העלין ועל ידו של עבד ועל קרן הפרה, ומוסר לה העבד והפרה או הנייר המחוק וכיוצא בו בפני עדים.

2. פשט-ערקלערונג

מען קען שרייבן א גט אויף סיי וועלכער זאך, אפילו אויף א זאך וואס איז אסור בהנאה. אויך מעג מען שרייבן אויף א מאטעריאל וואס איז "יכול להזדייף" (מען קען עס גרינג אויסמעקן און פעלשן), בתנאי אז ער גיט עס איר איבער פאר עדי מסירה. ביישפילן דערפון זענען: נייר מחוק (אויסגעמעקט פאפיר — פארקערט ווי די משנה אין אבות וועגן "נייר חלק"), דפתרא (א הויט וואס איז נישט אינגאנצן באארבעט געווארן), חרס, בלעטלעך, די האנט פון אן עבד, אדער דער הארן פון א קו. אין די לעצטע צוויי פעלער מוז ער איר איבערגעבן דעם גאנצן עבד אדער די גאנצע קו פאר די עדים (ווייל אנדערש איז עס מחובר, ווי מען האט געלערנט אין פרק א').

3. חידושים און ערקלערונגען

* **פארוואס מען קען שרייבן אויף איסורי הנאה (שטר דארף נישט קיין שווי, כתותי מיכתת שיעוריה, און מצוה הבאה בעבירה):**

* *שווי און בעלות (ר' יואל אשר):* מען קען שרייבן א גט אויף איסורי הנאה ווייל א שטר דארף נישט זיין ווערד קיין שום געלט (פונקט ווי ביי קידושי שטר וואס דארף נישט זיין שווה כסף; דער שטר איז א זאך פאר זיך). אפילו אויב צוליב דעם איסור הנאה הייסט עס "אינו שלו" (די תורה איז עס מפקיר), אדער ס'איז א דבר הנשרף וואס האט א דין פון "כתותי מיכתת שיעוריה" (ס'איז פארריכטנט ווי צעבראכן און אן א שיעור), שאדט עס נישט, ווייל א גט דארף נישט האבן קיין שום ערך אדער שיעור — למעשה קען מען ליינען דעם גט.

* *חילוק אין איסורי הנאה — שיטת הרמ"א (ר' יצחק):* ר' יצחק מאכט א חילוק צווישן פארשידענע גדרים פון איסורי הנאה. ער ברענגט דעם רמ"א וואס זאגט אז אויב ס'איז א דבר שצריך שריפה (ווי עבודה זרה אדער חמץ בפסח), וואס איז "כתותי מיכתת שיעוריה", איז עס פארריכטנט "כמי שאינו" — אזוי ווי דער גט איז געשריבן אין דער לופט, און ס'איז פסול (כאטש אנדערע פוסקים דינגען זיך און האלטן אז ס'איז יא כשר). לויט דעם רמ"א רעדט דער רמב"ם נאר פון א סתם איסור הנאה וואס דארף נישט פארברענט ווערן.

* *מצוה הבאה בעבירה (ר' יואל אשר און ר' יצחק):* זיי דן'ען צי דאס שרייבן דעם גט אויף איסורי הנאה הייסט א "הנאה" וואס מען טאר לכתחילה נישט טוהן. ר' יואל אשר ענטפערט אז אפילו אויב דער מענטש האט געטוהן אן עוולה און ענניצט איסורי הנאה, איז עס נישט פסול מדין "מצוה הבאה בעבירה" (ווי יוצא זיין מיט א גע'גזל'טן שופר אדער אתרוג), ווייל א גט איז בכלל נישט קיין מצוה, און עס דארף נישט קיין שיעור (ווי אתרוג) אדער "לכם" (דיין אייגנס); למעשה לייגט דא א געשריבענער גט. (ר' יצחק מערקט אן אז דער דין איז אים נאך אלץ נישט אזוי פשוט).

*** די לומדות פון "דבר שיכול להזדייף" אנטקעגן "דבר שאינו מתקיים" (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר זאגט אז דאס וואס מען קען שרייבן אויף א פאפיר וואס איז יכול להזדייף (מען קען דערויף אויסמעקן און זיך ארומשפילן) איז ווייל דער רמב"ם פאדערט "עדי מסירה". וויבאלד דער עיקר עדות ביים רמב"ם איז עדי מסירה, און עס זענען דא צוויי לעבעדיגע מענטשן ביי וועמען מען קען נאכפרעגן, הארט אונז נישט דער חשש זיוף.

* ר' יצחק שטעלט אויף א לומד'ישן יסוד: פארוואס איז טינט וואס איז "אינו מתקיים" פסול אפילו מיט עדי מסירה, בשעת א פאפיר וואס איז "יכול להזדייף" איז כשר מיט עדי מסירה? ווייל דער דין פון טינט וואס האלט זיך איז א "דין אין כתב" — אויב עס האלט זיך נישט, הייסט עס בכלל נישט קיין כתב. אבער "יכול להזדייף" איז נישט קיין חסרון אין דעם עצם "דין כתב" (עס הייסט יא א כתב), נאר ס'איז א פראבלעם פון ראיה (פאר זאכן וואס מען דארף האבן דאס צעטל אלס ראיה). ממילא דא, וואו מען האט עדי מסירה און מען דארף נישט דאס צעטל פאר א ראיה, איז עס כשר.

* ביידע פרעגן אבער אז לכאורה איז עס נאך אלץ שוועך: מען וואלט דאך געקענט זאגן די זעלבע סברא אויף "דבר שאינו עומד" (אדער אבר/פענסיל), אז אויב עס זענען דא עדי מסירה זאל עס אויך זיין כשר לכתחילה!

*** [דיגרעסיע: דער מנהג נישט צו שרייבן א גט אויף קלף]:**

* ר' יואל אשר ברענגט אז דער רמ"א פסק'נט אז לכתחילה זאל מען שרייבן א גט אויף קלף. למעשה פירט מען זיך אלע יארן צו שרייבן אויף א גוט פאפיר און נישט אויף קלף. דער ערוך השולחן וואונדערט זיך שטארק דערויף: ביי א גט איז מען דאך מחמיר אויף יעדער קליינער חומרא, פארוואס איז מען דא נישט מקפיד אויפ'ן רמ"א?

* ר' יצחק לייגט פאר אז אפשר איז עס ווייל קלף קאסט אסאך געלט. ר' יואל אשר וויל דאס נישט אננעמען (ווייל אין פארגלייך צו די אנדערע הוצאות פונעם גט איז דאס פון די ביליגערע זאכן), און ער מעלה'ט א סברא אז אפשר איז עס צוליב דעם אופן וויאזוי מען קנייטשט איין דעם גט, וואס איז גרינגער צו טוהן מיט פאפיר ווי מיט קלף. ר' יצחק באמערקט אז אינעם רמב"ם אליין ווערט בכלל נישט דערמאנט קיין שום ענין פון קלף ביי א גט.

הלכה ד': א גט אויסגעקריצט אויף אן עבד (כתובת קעקע) אדער אויף א טבלה

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתובת קעקע והיה יוצא מתחת ידה, והיו העדים חקוקים על ידו, הרי זו מגורשת אף על פי שאין לה עדי מסירה, שהרי אין יכול להזדייף. ואפילו היו מוחזקין בעבד שהוא שלו, וגט חקוק על ידו והוא יוצא מתחת ידה, והיא אומרת בעדים נמסר לי, הרי זו ספק מגורשת, שמא מעצמו נכנס לה שהגודרות אין להן חזקה. היה הגט חקוק על הטבלה והעדים עליו והוא יוצא מתחת ידה, אף על פי שהן מוחזקין בטבלה שהיא שלה, הרי זו מגורשת, שהאשה עצמה כותבת גיטה, שאין קיום הגט אלא בחותמיו אם אין שם עדי מסירה.

2. פשט-ערקלערונג

דער רמב"ם רעדט פון דריי פעלער וואו דער גט איז אויסגעקריצט (חקוק) און עס זענען נישטא קיין עדי מסירה פאר אונז:

1) *עבד מיט אויסגעקריצטע עדים:* דער גט און די חתימות פון די עדים זענען אויסגעקריצט מיט א כתובת קעקע (טאטו) אויף דער האנט פון אן עבד, און דער עבד געפינט זיך יעצט ביי דער פרוי ("יוצא מתחת ידה") — זי איז מגורשת אפילו אן עדי מסירה, ווייל א כתובת קעקע איז "אין יכול להזדייף" (מען קען עס נישט אויסמעקן).

2) *עבד אן אויסגעקריצטע עדים:* מען איז מוחזק אז דער עבד האט ביז יעצט באלאנגט פאר'ן מאן, דער גט איז אויסגעקריצט אויף זיין האנט (אבער אן עדים אויף דער האנט), דער עבד איז יעצט ביי איר, און זי טענה'ט "בעדים נמסר לי" — זי איז נאר א ספק מגורשת, ווייל מיר זענען חושש אז דער מאן האט נאר אנגעשריבן דעם גט און עס קיינמאל נישט געגעבן, און דער עבד איז אליין אריבערגעגאנגען צו איר ("שמא מעצמו נכנס לה"), ווייל "הגודרות אין להן חזקה" (זאכן וואס גייען אליין ארום האבן נישט קיין חזקה אלס ראיה פון אייגנטימערשאפט).

3) *טבלה מיט אויסגעקריצטע עדים:* דער גט מיט די עדים זענען אויסגעקריצט אויף א גרויסער ברעט (טבלה) וואס קומט ארויס פון איר האנט. אפילו מען ווייסט אז די ברעט איז שוין פון פריער געווען אירע, איז זי מגורשת, ווייל א פרוי מעג אליין שרייבן איר גט און עס געבן פאר'ן מאן ער זאל עס איר צוריק איבערגעבן; און ווען עס זענען נישטא קיין עדי מסירה, ווערט דער גט באשטעטיגט דורך די חתימות פון די עדים.

3. חידושים און ערקלערונגען

*** דער איסור פון שרייבן א כתובת קעקע אויף אן עבד, און דאס כשרות פון די עדים (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר מערקט אן אז לכתחילה טאר מען זיכער נישט מאכן קיין כתובת קעקע אויף אן עבד כנעני (צי צוליב דעם איסור פון שריטה/כתובת קעקע וואס אן עבד איז חייב אין מצוות ווי א פרוי, אדער צוליב "לא תרדה בו בפרך"), נאר דער רמב"ם רעדט בדיעבד.

* ר' יצחק ברענגט א שטארקע קשיא (פון די מפרשים): וויבאלד כתובת קעקע איז א לאו אין דער תורה, ווערט דאך דער וואס טוט עס א "רשע" און איז פסול לעדות! אויב דער סופר האט געמאכט דעם גט איז נישט קיין פראבלעם (א רשע קען שרייבן א גט), אבער דא שטייט דאך "והיו העדים חקוקים על ידו" — און עדים מוזן דאך לכאורה אליין אונטערשרייבן זייער נאמען! אויב די עדים האבן אליין געמאכט די כתובת קעקע אויפ'ן עבד (פונקט ווי אן עד וואס איז מחלל שבת ביים אונטערשרייבן), ווערן זיי דאך אין

יענער שעה פסול לעדות? ר' יצחק לאזט עס איבער אז מען קען טרעפן אן עצה וויאזוי די עדים האבן עס נישט אליין געמאכט בעבירה.

* **[דיגרעסיע: היינטיגע טאטו-מאשינען]:** ר' יואל אשר מערקט אן אז דער רמב"ם רופט אן א כתובת קעקע "אין יכול להזדייף" ווייל מען קען עס נישט אויסמעקן. ער ווארנט אבער אז היינטיגע צייטן זענען דא ספעציעלע מאשינען (לעיזער) וואס קענען אראפנעמען א טאטו, ממילא איז נישט אזוי פשוט אז היינט האט עס נאך דעם דין פון "אין יכול להזדייף" (ר' יצחק האלט אבער אז אויך היינט איז עס שווער אינגאנצן אויסצומעקן).

* **סתירה אין רמב"ם צי עדי חתימה אליין איז מהני אן עדי מסירה (ר' יצחק):** א גאנצע צייט האבן מיר געלערנט אז דער רמב"ם פסק'נט ווי רבי אלעזר אז "עדי מסירה כרתי", און עדי חתימה איז נאר א תקנת חכמים. אבער דא זאגט דער רמב"ם אז אויב דער גט און די עדים זענען אויסגעקריצט אויפ'ן עבד (אדער אויף דער טבלה), איז זי מגורשת "אף על פי שאין לה עדי מסירה" ("שאין קיום הגט אלא בחותמיו אם אין שם עדי מסירה")! פון דא זעט אויס אז דער רמב"ם האלט אז ווען ס'איז א "דבר שאין יכול להזדייף", איז געניג "עדי חתימה" אליין אן עדי מסירה (ווייל עדים חתמ'ענען נאר ביי דער מסירה, באווייזט זייער חתימה אז די מסירה איז געשען כהלכה); און נאר ווען ס'איז א דבר שיכול להזדייף פאדערט מען עדי מסירה. דאס איז א שטיקל סתירה צו וואס דער רמב"ם האט געזאגט פריער.

* **דער פונקטליכער חילוק צווישן דעם ערשטן און צווייטן פאל ביים עבד (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* אנפאנגס האט ר' יואל אשר געוואלט טייטשן אין דעם צווייטן פאל ("ואפילו היו מוחזקין בעבד שהוא שלו") אז דאס וואס מען איז מוחזק אז דער עבד איז פונעם מאן איז א ראיה *קעגן* דעם גט (אז ער האט איר אים נישט געגעבן), און ער האט געוואלט אריינברענגען א סברא פון דורכגיין אסאך יארן.

* ר' יצחק שטעלט אים אויס: "מוחזקין" מיינט נישט דא חזקת שלוש שנים פון קרקע, נאר מיר ווייסן אז ביז יעצט האט דער עבד באלאנגט פאר'ן מאן. און פארקערט: דאס וואס אן עבד וואס איז געווען פונעם מאן איז פלוצלינג "יוצא מתחת ידה" (ביי דער פרוי), צוזאמען מיט איר טענה "בעדים נמסר לי", איז לכאורה א גוטע ראיה *פאר* איר אז דער מאן האט איר טאקע איבערגעגעבן דעם עבד אלס גט! דאס איז דאס ווארט "ואפילו" — אפילו מיר האבן אזא ראיה פאר איר, און אין דעם ערשטן פאל איז זי געווען וודאי מגורשת (ווייל די עדים זענען געווען אויסגעקריצט אויפ'ן עבד), איז זי אין דעם צווייטן פאל (וואו עס זענען *נישט* דא קיין אויסגעקריצטע עדים אויפ'ן עבד) נאר א ספק מגורשת, ווייל אן עבד קען אליין אריינשפאצירן צו איר ("שמא מעצמו נכנס לה").

* **סברא וועגן א פאפירענעם גט אן עדים (ר' יצחק):** א פאפיר פירט זיך נישט צו גיין אליין. ממילא, אויב מען וואלט זיכער געווואוסט אויף א שטיקל פאפיר אז עס איז פריער געווען דעם מאנ'ס און יעצט איז עס ביי איר, וואלט עס לכאורה געווען א ראיה אז ער האט עס איר געגעבן (אנדערש ווי אן עבד). אבער ביי א סתם פאפיר ווייסט מען געוועניליך נישט אז עס איז מוחזק צו זיין זיינס, דעריבער דארף מען עדי חתימה.

* **דער טייטש פון "גודרות" (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** ר' יואל אשר לייגט פאר אז "גודרות" מיינט זאכן וואס מען דארף פארשפארן אין א צוים ("מגדרות") ווייל זיי גייען אליין, און געוועניליך גייט עס ארויף אויף בעלי חיים. ר' יצחק שטיצט דאס אונטער אז עס איז על שם דעם לשון הפסוק "גדרות צאן".

* **די טבלה אלס דער פארקערטער פאל פונעם עבד (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** דער דין פון א "טבלה" (א גרויסע ברעט פון האלץ, שטיין אדער מארבל) איז פונקט דער פארקערטער פאל פונעם עבד: ביים עבד האט מען געוואוסט אז ער איז דעם מאנ'ס, און ביי דער טבלה ווייסט מען אז זי איז שוין יארן לאנג אירע. דאך איז דער גט כשר (אפילו אויב דאס איז איר ברעט און איר כתב יד, און עס איז נישטא קיין שום ראיה פון דער זאך אליין אז עס איז געקומען פון אים צו איר), ווייל א פרוי מעג אליין שרייבן איר גט (און צאלט אויך דערפאר) און עס געבן פאר'ן מאן ער זאל עס איר איבערגעבן, און די עדי חתימה אליין באשטעטיגן אז דער גט איז געשען כהלכה.

הלכה ה': חק יריכות, חק תוכות, מקעקע און רשם

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

חקק הגט על הלוח או על האבן או על טס של מתכת, אם חפר יריכי האותיות כשר שזה כתב הוא, הרי הוא אומר כתובה בעט ברזל, כלומר שהוא חופר. וכן אם חקק היריכות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס. אבל אם חפר תוך האות עד שייראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן ככתב דינר הזהב, אינו גט שאין זה כתב. המקעקע על העור תבנית כתב או שרשם על העור תבנית כתב, הרי זה כשר.

2. פשט-ערקלערונג

אויב מען האט אויסגעקריצט דעם גט אויף א ברעט, א שטיין אדער א מעטאלענער פלאטע (טס):

* *חפר יריכי האותיות (חק יריכות):* אויב ער האט אויסגעגראבן די אותיות אליין איז עס כשר, ווייל דאס הייסט "כתב" (ווי דער פסוק זאגט "כתובה בעט ברזל"). אזוי אויך אויב ער האט געקלאפט די אותיות פון דער הינטערשטער זייט פון דער פלאטע ביז די אותיות שטעקן זיך ארויס (בולט) אויף דער פאדערשטער זייט, איז עס כשר.

* *חפר תוך האות (חק תוכות):* אויב ער האט אויסגעגראבן ארום און אינעווייניג פון דעם אות אזוי אז דער אות בלייבט ארויסגעשטעקט ווי די שריפט אויף א גאלדענער מטבע ("דינר הזהב"), איז עס "אינו גט" ווייל דאס הייסט נישט קיין כתב.

* *מקעקע או רשם:* אויב איינער האט אריינגעקראצט ("מקעקע") אדער געצייכנט ("רשם") די פארעם פון שריפט אויף א הויט (לעדער), איז עס כשר.

3. חידושים און ערקלערונגען

* **דער טייטש פון "יריכי האותיות" (ר' יצחק):** "יריכות" טייטשט בוכשטעבליך די פיסלעך פון די אותיות, אבער דא מיינט עס די גאנצע דיקקייט און קערפער פון די אותיות, וואס מען גראבט אריין און מען מאכט א לאך אין דער פארעם פונעם אות.

* **דער חילוק צווישן בולט ע"י חק יריכות און חק תוכות (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** מען קען מאכן ארויסגעשטעקטע אותיות (בולט) אויף צוויי אופנים: 1) מען קלאפט אריין די אותיות פארקערט פון דער הינטערשטער זייט פונעם טס, אזוי אז פון אונטן איז א לאך און פון פארנט שטעקט זיך דער אות ארויס — דאס איז כשר ווייל מען האט געארבעט אויפ'ן אות אליין. 2) מען גראבט אויס אדער מען פרעסט אראפ דאס מעטאל אינעווייניג און ארום דעם אות (ווי מען מאכט א מטבע דורך אראפפרעסן ארום און ארום מיט א פארעם/סטעמפ), אזוי אז דער אות בלייבט העכער. דאס הייסט "חק תוכות" (אויף א געוויסן אופן subtractive אנשטאט additive), און עס איז פסול ווייל ער האט בכלל נישט אנגעריבן און נישט געשריבן דעם אות אליין, נאר געגראבן ארום דעם אות.

* *דער משל פון א סטענסיל:* ר' יואל אשר פארגלייכט חק תוכות צו א סטענסיל וואו מען מאכט נאר די ראם (גבולות) ארום דעם אות. ר' יצחק האלט אז א סטענסיל איז אן אנדער זאך (וואו מען פילט נאכדעם אן דעם אות), בשעת דא רעדט מען פון אראפפרעסן דעם שטח ארום דעם אות ווי ביי א מטבע.

* **שווערigקייט אין דער סברא פון חק תוכות (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** ס'איז שווער צו פארשטיין פארוואס די שריפט אויף א מטבע (דינר הזהב) זאל נישט הייסן קיין "כתב". ר' יואל אשר ווייזט אן אז דער רמב"ם ברענגט דעם פסוק "כתובה בעט ברזל" צו ווייזן אז כתיבה מיט אייזן מיינט דווקא ווען דער גריפל גראבט אויס דעם אות אליין.

* **[דיגרעסיע: כתובת קעקע און ספר תורה]:** ר' יואל אשר פרעגט וויאזוי כתובת קעקע איז כשר לויט דעם, און ר' יצחק ענטפערט אז ביי כתובת קעקע לייגט מען דאך אריין טינט אינעם ארט פונעם אות. זיי מערקן אויך אן אז דער פסול פון "חק תוכות" איז א הלכה כללית אין כתיבה וואס געפינט זיך אויך ביי ספר תורה (כאטש א ספר תורה שרייבט מען בכלל נישט אויף מעטאל).

* **דער חילוק צווישן "מקעקע" און "רשם" אויף לעדער, און די אנדערע גירסא אין רמב"ם (ר' יצחק און ר' יואל אשר):**

* "מקעקע" דא מיינט נישט מיט טינט, נאר אריינקריצן (engraving) אין דער הויט. אבער וואס מיינט "רשם"? ר' יצחק איז מסופק: אין הלכות שבת האבן זיי געלערנט אז "רשם" מיינט מאלן/שרייבן, אבער אויב עס מיינט דא פשוט שרייבן מיט טינט אויף לעדער, איז דאך פשוט אז ס'איז כשר און וואס איז דער חידוש? און צו זאגן אז עס מיינט א שוואכן קראץ מאכט אויך נישט קיין סענס.

* ר' יואל אשר ברענגט אן אנדערע גירסא אין רמב"ם: אנשטאט "המקעקע" שטייט **"המקרע על העור"** — אז מען שניידט אויס אין דער הויט די פארעם פון אן אות. און אויף "רשם" ברענגט ער א פירוש אז עס מיינט איינדריקן ווי מיט א זיגל (אבער באופן אז די אותיות ווערן אריינגעדריקט אין דער הויט, נישט ארויסגעשטעקט דורך חק תוכות).

הלכה ו': שרייבן א גט אין יעדער שפראך און שריפט (בכל כתב ובכל לשון)

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

כותבין את הגט בכל כתב ובכל לשון. גט שכתוב בכתב מן הלשונות ועדיו חותמין בכתב אחר כשר, והוא שיהיו מכירין לשון הכתב וכתבה. אחד מן העדים חתם בכתב והעד השני בכתב לשון אחרת כשר. אבל אם היה מקצת הגט כתוב בלשון ומקצתו בלשון אחרת פסול.

2. פשט-ערקלערונג

מען מעג שרייבן א גט אין יעדער שריפט (אלפאבעט) און אין יעדער שפראך. דער גט און די חתימות פון די עדים מוזן נישט זיין אויף דער זעלבער שפראך אדער שריפט, און אפילו אויב איין עד חתמ'עט אין איין שריפט און דער צווייטער עד אין אן אנדער שריפט איז עס כשר — בתנאי אז די עדים פארשטייען די שפראך פונעם גט און קענען ליינען די שריפט ("לשון הכתב וכתבה"). אבער דער גט אליין טאר נישט זיין געשריבן האלב אין איין שפראך און האלב אין א צווייטער; אזוינס איז פסול.

3. חידושים און ערקלערונגען

* **איבערגאנג אין די הלכות (ר' יואל אשר):** ביז יעצט האט דער רמב"ם גערעדט וועגן דעם מאטעריאל אויף וואס מען שרייבט; יעצט הייבט ער אן רעדן וועגן די אותיות און ווערטער אליין — וועלכע שריפט און וועלכע שפראך.

* **דער צווייפאכיגער באדייט פון "כתב" און ווער עס דארף קענען ליינען דעם גט (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* דאס ווארט "כתב" קען מיינען צוויי זאכן: די צורה פון די אותיות (דער אלפאבעט, ווי כינעזישע אדער רוסישע אותיות), און די שפראך (די ווערטער). דעריבער איז דער רמב"ם מדקדק אז די עדים מוזן קענען "לשון הכתב וכתבה": אויב א גט איז געשריבן אין רוסיש מיט אידישע אותיות (אדער פארקערט), מוזן די עדים קענען סיי די רוסישע שפראך און סיי די אותיות אין וועלכע עס איז געשריבן.

* ר' יואל אשר פרעגט צי דער מאן און די פרוי דארפן אויך פארשטיין די שפראך (למשל, אויב מען גיט א גט אין כינעזיש וואס זיי פארשטייען נישט). ר' יצחק ענטפערט אז ניין, נאר די עדים מוזן וויסן וואס דארט שטייט.

* **פארוואס איז א גט פון צוויי שפראכן פסול? (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר גלייכט עס צו הלכות תפילה ("חציו מדבר אשדודית..."), אז האלבוועגס איז נישט גוט. אבער ער וועקט אויף א שטארקע קשיא: אויב א גאנצער גט אין רוסיש איז כשר, און א גאנצער גט אין כינעזיש איז כשר, פארוואס איז האלב רוסיש און האלב כינעזיש פסול? (און ביים סוף פונעם פרק מערקן זיי אן אז דער ראב"ד אין די השגות קריגט טאקע אויפ'ן רמב"ם וואס פסל'ט א גט וואס איז געשריבן אין צוויי שפראכן).

* ר' יצחק ברענגט א מפרש אונטן אויפ'ן בלאט (ער רופט אים "חסדי דוד") וואס מאכט א דרשה אויפ'ן פסוק: "וכתב לה" — כתיבה אחת, לא שתי כתיבות. דער גט אליין מוז זיין איין איינהייטליכע כתיבה. די חתימת העדים איז אבער אן עקסטערע זאך פונעם עצם גט, דעריבער שאדט נישט אויב די צוויי עדים חתמ'ענען אין צוויי באזונדערע שפראכן. (ר' יואל אשר וואונדערט זיך צי א מפרש קען אליין מאכן אזעלכע דרשות אויב עס שטייט נישט אין דער גמרא).

* **די קשיא פון אונזער נוסח הגט (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** אין אונזער אייגענעם נוסח הגט זענען דא וועריאציעס אין לשון הקודש ("והרי את מותרת לכל אדם") און וועריאציעס אין אראמיש — וויאזוי איז עס כשר? זיי ענטפערן אז לשון הקודש און אראמיש ווערן פארראכנט ווי "איין אומה" (איין שפראך-פאמיליע), אדער אז דער אראמיש וואס אידן האבן געריידט איז בדרך הטבע געווען א געמיש מיט לשון הקודש, ממילא הייסט עס נישט צוויי באזונדערע שפראכן.

הלכה ז': קלארקייט אין דער שפראך און אינעם כתב פונעם גט

1. דעם רמב"ם'ס וועריאציע

כל לשון שיכתב בה הגט צריך שייזהר הסופר בדברי הגט שלא יהיה משמעם שני ענינות עד שנמצא הקורא אומר שמא לכך וכך נתכוון שאין משמעו לשון גירושין או שמא לענין זה נתכוון שמשמעו לשון גירושין. אלא יהיו דברים שאין בהן ספק באותה הלשון אלא משמען ענין אחד שגירש ושילח פלוני לפלונית. וכן צריך שיהיה הכתב מבואר היטב באותו הכתב שיכתוב בו עד שידעו לקרותו הקטנים שמכירין אותו כתב שאינן לא נבונים ולא סכלים בקטנים אלא בינונים. ולא יהיה כתב מעוקם ומבולבל שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה. היה בו משמע שני ענינים או שהיה בכתבו עיקום או בלבול עד שאפשר שייקרא ממנו ענין אחר הואיל ונקרא לענין הגירושין ויש בו משמע גירושין הרי זה פסול.

2. פשט-ערקלערונג

דער סופר מוז אכטונג געבן אויף צוויי זאכן: (א) די וועריאציעס זאלן זיין אייגדייטיג און קלאר אז פלוני גט פלונית, אן קיין שום צוויי-דייטיגקייט וואס קען אויסגעטייטשט ווערן נישט אלס גירושין; (ב) די אותיות (דער כתב) מוזן זיין קלאר געשריבן, נישט קרום אדער צעמישט (אז איין אות זאל אויסזען ווי אן אנדערע). דער שיעור פון קלארקייט איז אז א דורכשניטליך קינד ("בינונים" — נישט קיין אויסערגעווענליך קלוג קינד און נישט קיין נאריש קינד) וואס קען יענע שפראך זאל עס קענען ליינען. אויב דער גט האט יא א צוויי-דייטיגן לשון אדער א פארקרימטן כתב וואס קען געלייגנט ווערן אנדערש, וויבאלד מען קען עס פארט אויך ליינען אלס גירושין, איז דער גט "פסול".

3. חידושים און ערקלערונגען

* **קלארקייט פון תוכן (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** ר' יואל אשר באמערקט אז אויב מען וואלט געלאזט היינטיגע "אייזעלע" מענטשן שרייבן א גט, וואלטן זיי אריינגעשריבן אזויפיל התנצלות'ן ("איך פיל אזוי שלעכט פאר דיר..."), אז צום סוף וואלט מען בכלל נישט געוואוסט צי זיי האבן זיך גע'גט אדער נישט. ר' יצחק לייגט צו אז דאס איז א המשך פון די פריערדיגע הלכות וועגן קלארע לשונות ווי "תרוכין" און "שבוקין".

* **דער שיעור פון א "בינוני" קינד (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** א גרויסער מבין קען אפילו ליינען דעם שווערסטן כתב, און א נאריש קינד קען אפילו א נארמאלן כתב נישט ליינען; דעריבער שטעלט דער רמב"ם דעם מאסשטאב אויף א נארמאל, דורכשניטליך קינד (ר' יואל אשר גלייכט עס צו דער תפילה פון חנה, די מאמע פון שמואל הנביא, וואס האט געבעטן אויף א נארמאל קינד — "זרע אנשים").

* **כתב מעוקם ומבולבל (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** ר' יואל אשר שלאגט פאר אז "מבולבל" מיינט אפשר "סקריפט" (מחובר), וואו די אותיות גייען אריין איינס אינעם אנדערן. ר' יצחק טייטשט עס פשוט אז א דל"ת זאל נישט אויסזען ווי א רי"ש, אדער ווי ר' יואל אשר גיט א משל: אז מען זאל נישט קענען ליינען "מקודשת" אנשטאט "מגורשת".

* *[דיגרעסיע: טאטו-קינסטלער]:* ר' יואל אשר באמערקט אגב אורחא (בהמשך צו הלכה ד' וועגן שרייבן א גט אויף דער האנט פון אן עבד) אז לויט דעם דארף דער וואס מאכט דעם טאטו אויפ'ן עבד זיין א גאר גוטער טאטו-קינסטלער, אז די אותיות זאלן נישט זיין מעוקם ומבולבל.

* **פסול מדרבנן — "הרי זה פסול" (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** וועז דער כתב אדער לשון קען געלייגנט ווערן אויף צוויי אופנים, פסק'נט דער רמב"ם "הרי זה פסול". לויט דעם רמב"ם'ס סיסטעם מיינט "פסול" אז מדאורייתא איז עס א גט (וויבאלד מען קען עס דאך ליינען אלס א גט — "הואיל ונקרא לענין הגירושין"), און נאר מדרבנן איז עס פסול, אנדערש ווי "אינו גט" וואס איז בטל מדאורייתא.

הלכה י"ב (ח' אין אנדערע אויסגאבעס): דער נוסח הגט

1. דעם רמב"ם'ס וועריאציע

כבר נהגו ישראל כולם לכתוב הגט בלשון ארמי ובנוסח זה. אף על פי שמותר לכתבו בכל לשון. וזה הוא נוסח הגט: בכך בשבת כך וכך לירח פלוני בשנת כך וכך ליצירה או לשטרות

למנינא דרגילנא למימני ביה במקום פלוני אנא פלוני בר פלוני דממקום פלוני וכל שום אחרן וחניכה דאית לי ולאבהתי ולאתרי ולאתרי דאבהתי צבית ברעות נפשי כד לא אניסנא ופטרית ושבקית ותרוכית יתיכי ליכי אנתי אנתתי פלונית בת פלוני דממתא פלונית וכל שום אחרן וחניכה דאית ליכי ולאבהתיכי ולאתריכי ולאתרי דאבהתיכי דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי די תהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי למהך להתנסבא לכל גבר די תצבייַן ואינש לא ימחא בידיכי מן שמי מן יומא דנן ולעלם והרי את מותרת לכל אדם ודן די יהוי ליכי מני ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל. והעדים חותמין מלמטה כמו שביארנו.

2. **פשט-ערקלערונג**

כאטש מען מעג לכתחילה שרייבן א גט אין יעדער שפראך, האבן שוין אלע אידן אנגענומען דעם מנהג צו שרייבן דעם גט אין אראמיש מיט א באשטימטן נוסח: דער טאג אין דער וואך ("בכך בשבת"), דער טאג אינעם חודש, און דאס יאר — אדער צו בריאת העולם ("ליצירה") אדער צו מנין שטרות ("לשטרות") — לויט'ן מנין וואס מען איז געווואוינט צו ציילן אין יענעם ארט. דערנאך שרייבט דער מאן זיין נאמען, זיין טאטנ'ס נאמען און זיין ארט, מיט אלע צונעמען (כינויים) וואס ער, זיין טאטע, זיין שטאט אדער זיין טאטנ'ס שטאט האבן. ער ערקלערט אז מיט זיין פולן ווילן, אן קיין צוואנג (אונס), לאזט ער אפ און פארטרייבט זיין ווייב (מיט אירע נעמען, איר טאטנ'ס און איר שטאט'ס נעמען און צונעמען), וואס איז ביז יעצט געווען זיין ווייב. פון יעצט אן האט זי פולע הערשאפט אויף זיך אליין צו גיין חתונה האבן מיט וועמען זי ווייל, קיינער קען נישט מוחה זיין אין זיין נאמען פון היינט ביז אייביג, און זי איז מותרת לכל אדם. דער שטר זאל זיין פאר איר א "ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל". די עדים חתמ'ענען פון אונטן, נאנט צום כתב.

3. **חידושים און ערקלערונגען**

* **[דיגרעסיע: פארליינען דעם גט]:** ביים אנהייבן דעם נוסח ("בכך בשבת", וואס איז פונקט ווי אין א כתובה), שמועסן זיי צי מען ליינט פאר דעם גט הויך ביים געבן, און זיי דערמאנען זיך אז דער ראש בית דין ליינט עס פאר און די עדים מוזן דאך אויך וויסן וואס דארט שטייט.

* **דרוק-טעות אין רמב"ם ביי "או לשטרות" (ר' יואל אשר):** אין זייער אויסגאבע פונעם רמב"ם זענען די ווערטער **"או לשטרות"** געדרוקט אין דיקע אותיות (באולד) ווי א טייל פונעם נוסח הגט. ר' יואל אשר ווייזט אן אז דאס וואַרט "או" איז זיכער דעם רמב"ם'ס אייגענע אינסטרוקציע (אז מען קלויבט אויס אדער "ליצירה" אדער "לשטרות") און נישט א טייל פונעם טעקסט וואס מען שרייבט אינעם גט.

* **דריי פירושים אין דער משמעות פון "למנינא דרגילנא למימני ביה" / "למנין שאנו מונין כאן" (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* *דער לשון:* ר' יצחק באמערקט אז דער רמב"ם איז מקפיד אז כמעט דער גאנצער נוסח זאל זיין אין אראמיש ("למנינא דרגילנא למימני ביה"), בעת אין אונזער היינטיגן נוסח הגט שרייבט מען דעם זאץ אויף לשון הקודש ("למנין שאנו מונין כאן").

* *ערשטער פשט (ר' יואל אשר):* אנפאנגס האט ר' יואל אשר געוואלט ליינען אז דאס איז נישט א טייל פונעם נוסח הגט, נאר אן אינסטרוקציע פונעם רמב"ם (א המשך פון "ליצירה או לשטרות") — דהיינו, וועלכע פון די צוויי זאל מען שרייבן? דאס וואס מען איז געוואוינט צו ציילן אין יענעם ארט. ר' יצחק וואַרפט דאס אפ, ווייל מיר זענען דאך למעשה אז מען שרייבט יא די ווערטער אינעם גט און אין דער כתובה.

* *צווייטער פשט (ר' יצחק בשם דעם מפרש אונטן אויפ'ן בלאט):* פארוואס דארף מען טאקע צולייגן "למנין שאנו מונין כאן" נאכדעם וואס מען האט שוין געשריבן "לבריאת העולם"? וויבאלד עס זענען דא פארשידענע חשבונות און מחלוקת'ן וועַן פונקטליך די וועלט איז באשאפן געווארן — למשל אין הלכות קידוש החודש וועגן "שנת תוהו" (צי עס איז א יאר פריער אדער שפעטער), אדער דער מחלוקת צי בתשרי נברא העולם אדער בניסן נברא העולם (וואס מאכט א חילוק פון א האלב יאר), און אזוי אויך אויב מען האט א טעות אינעם מנין השטרות (אדער, ווי זיי ווערטלען זיך, לויט די וואס גלייבן אין עוואלוציע אדער אז די וועלט איז א סימולאציע) — זאל קיינער נישט קענען קומען און פסל'ען דעם גט אז די יאר-צאל פון בריאת העולם איז היסטאריש נישט פונקטליך. דעריבער שרייבט מען "למנין שאנו מונין כאן": מיר מאכן נישט קיין תנאי אויף דער היסטארישער מציאות, נאר מיר מיינען דאס יאר וויאזוי מיר דא אין שטאט רעכענען עס!

* *דריטער פשט (ר' יצחק):* אמאל פלעגט מען ציילן יארן לויט די מלכים ("למנין המלוכה"), אדער מען וויל מדגיש זיין אז עס איז "למנין שאנו מונים" (אידישע ציילונג) להבדיל פון גוי'אישע שטרות וואו מען שרייבט "למנינם" אדער "למספרם". ער לייגט אויך צו אז אפשר לויט'ן רמב"ם שרייבט מען טאקע נאר די יאר-צאל און דערנאך "למנינא דרגילנא..." אן די ווערטער "לבריאת העולם".

* **[דיגרעסיע: די מעשה מיט'ן מפרש הרמב"ם ביי דער כתובה און קדמות העולם]:** ר' יצחק דערציילט א באוואוסטע מעשה פון זמן הראשונים וועגן איינעם פון די מפרשי הרמב"ם וואס איז געשטאנען ביי א חתונה וועַן מען האט געליינט די כתובה. וועַן מען האט געליינט "לבריאת העולם", האט יענער חכם א שמייכל געטוהן, ווייל ער האט פילאסאפיש געהאלטן פון "קדמות העולם" (אז די וועלט איז אייביג) און נישט פון "חידוש העולם". איינער האט דאס באמערקט און אים פאר'מסר'ט צו דער אינקוויזיציע אז ער איז א כופר אין חידוש העולם, ביז מען האט אים געוואלט הרג'ענען. ר' יצחק באמערקט דערויף צוויי זאכן: ערשטנס, אז ער גלייבט נישט די מעשה (עס איז שווער צו גלייבן אז אן איד זאל פאר'מסר'ן א צווייטן איד צו די גוים צוליב א פשט אין מורה נבוכים); צווייטנס, אז יענער חכם האט נישט געכאפט אז די

ווערטער גלייך נאכדעם אין דער כתובה — **"למנין שאנו מונין כאן"** — זענען טאקע דער תירוץ אויף זיין פילאסאפישער קשיא! די כתובה זאגט נישט קיין פילאסאפישע הקדמות וועגן בריאת העולם, נאר זאגט פשוט: דאס איז דער מנין וואס מיר פירן זיך דא צו צייל

ן.

* **די פילע נעמען פון איין שטאט — "וכל שום אחרן... ולאתרי" (ר' יואל אשר):** א פלאץ קען האבן אסאך נעמען און כינויים: למשל, די שטאט אוישוויץ האט איין טאג געהייסן אושפיצין, איין טאג אושוויענצאם, און איין טאג אוישוויץ. דעריבער שלעפט מען אריין "וכל שום אחרן וחניכה" אויך אויפ'ן ארט.

* **שינויים צווישן דעם רמב"ם'ס נוסח און אונזער מנהג (ר' יצחק):**

* אין אונזערע גיטין לייגט מען צו דאס וואלט "המכונה" פאר א כינוי, און מען שרייבט אויך "דיוסף על נהור פלוני" — א זאך וואס שטייט נישט אין רמב"ם.

* אין רמב"ם שטייט אז מען דערמאנט אויך דעם פלאץ פונעם טאטן ("ולאתרי דאבהתי"), וואס משמע אז מען שרייבט "פלוני ממקום פלוני בן פלוני ממקום פלוני". ביי אונז פירט מען זיך נישט אזוי צו שרייבן דעם טאטנ'ס שטאט.

* **דער כפל הלשון ביים גירושין און "רשאה ושלטאה בנפשיכי" (ר' יצחק און ר' יואל אשר):**

* די שטארקע אויסדרוקן חזר'ן זיך איבער דריי מאל: "פטרית ושבקית ותרוכית" (פאטערן, איבערלאזן און פארטרייבן — לשון גירושין), און אויך דריי מאל אויף דער פרוי: "יתיכי ליכי אנתי".

* ר' יואל אשר ערקלערט "רשאה ושלטאה בנפשיכי": ביז יעצט האט דער מאן געהאט א שלטון אויף איר אז זי האט נישט געקענט חתונה האבן מיט אנדערע מענער; יעצט באקומט זי צוריק איר אייגענע רשות און שלטון אויף זיך אליין צו גיין ("למהך" — ללכת) און חתונה האבן ("להתנסבא").

* **די דריי לשונות אויף א גט — "ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין" (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר איז מסביר אז אמאל זענען אפשר געווען דריי באזונדערע וועגן וויאזוי מען האט אנגערופן א גט, האט מען אריינגעלייגט אלע דריי אין נוסח. אלע דריי זענען אן אפטייטש פון די ווערטער אין פסוק "ספר כריתות": 1) "ספר תרוכין" איז דאס נאנטסטע צום פסוק — "ספר" איז ספר, און "תרוכין" (פארטרייבן) איז כמעט די זעלבע אותיות ווי "כריתות" (ארומגעדרייט אביסל). 2) "גט פטורין" — א גט איז א מין ספר, און פטורין איז פאטערן די פרוי. 3) "אגרת שבוקין" — אן אגרת (בריוו) איז אויך א ספר, און שבוקין איז איבערלאזן. (ר' יצחק דערמאנט בדרך אגב דאס לשון "שבוקין, שביסין וטילין").

* ר' יצחק לייגט צו א סברא פארוואס מען שרייבט אלע דריי שמות נרדפים: ווייל מיר האבן פריער געלערנט אז אין א גט טאר נישט זיין א לשון וואס לאזט איבער א ספק; וועו מען שרייבט איבער דריי מאל די זעלבע זאך מיט פארשידענע לשונות, בלייבט שוין זיכער נישט קיין שום ספק אין דער כוונה.

* **"והעדים חותמין מלמטה כמו שביארנו":** דאס גייט ארויף אויף דער פריערדיגער הלכה אז די עדים מוזן חתמ'ענען גלייך אונטער דעם כתב, אן איבערלאזן פלאץ פון א שורה אינצווישן ("הרחיק העדים מן הכתב" איז פסול).

* **[דיגרעסיע: דער מנהג פון י"ב שורות בגט]:**

* ר' יצחק מערקט אן אז כאטש דער רמב"ם ברענגט עס נישט, איז דער מנהג צו שרייבן א גט דווקא אויף י"ב שורות, אלס רמז אז ג"ט איז בגימטריא צוועלף.

* אין דרוק נעמט דער גאנצער נוסח הגט נאר ארום זיבן שורות, ווייל עס זענען דא זייער ווייניג ווערטער. כדי אויסצופילן צוועלף שורות מוז דער סופר אויסציען די אותיות און די ווערטער זייער לאנג ("אזוי לאנג ווי דער גלות"), ביז אז די ווערטער "כדת משה וישראל" אליין פארנעמען א גאנצע שורה.

* ר' יואל אשר פרעגט צי מען האט אפשר צוגעלייגט די אלע ווערטער פון "מקום פלוני" און "וכל שום וחניכה" נאר כדי אנצופילן די צוועלף שורות. ר' יצחק ענטפערט אז ניין, אויף שם וחניכה פון דעם מענטש, זיין טאטן און זיין שטאט איז דא א באזונדערע תקנה צוליב הלכה'דיגע חששות, נישט כדי אנצופילן פלאץ.

הלכה י"ג: דיוקים אין די אותיות פונעם נוסח הגט

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

כשיכתוב הגט בלשון זה ובנוסח זה לא יכתוב ודין ביו"ד שמא יקרא הקורא וד ין כלומר משפט יהיה ביני ובינך. ולא יכתוב ואיגרת ביו"ד שמא יקרא הקורא ואי גרת כלומר אם זינת. ולא יכתוב לימהך ביו"ד שמא יקרא הקורא לי מהך כלומר לי שחוק. ולא יכתוב תהויין ותצביין בשתי יודי"ן שמא יקרא הקורא תהוי ין כלומר שהוא מדבר עם שתי נשים ונמצא שאינו מגרש לזו אלא לשתים אחרות. וכן יאריך בוא"ו דוכדו שמא תדמה ליו"ד ויהיה משמעו וכדי כלומר בתנאי זה אפטור אותך. וכן יאריך וא"ו דתרוכין ושבוקין שמא תדמה ליו"ד ויהיה משמעו תריכין ושביקין כלומר שהוא אומר לה שהיא שבקה אותו וגירשה אותו. ועל דרך זו צריך להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתוב שלא יהיה בו משמע שני ענינות. הרי שכתב בנוסח זה ולא האריך ווי"ן אלו או שכתב היודי"ן שאמרנו שלא יכתבו הרי זה גט פסול.

2. פשט-ערקלערונג

וועו מען שרייבט דעם נוסח הגט דארף מען זיין געוואלדיג זהיר אין די אותיות:

1) נישט שרייבן "ודין" מיט א יו"ד (נאר "ודן"), ווייל מען קען עס ליינען "דין" — אז עס וועט זיין א משפט (דין תורה) צווישן אונז.

2) נישט שרייבן "ואיגרת" מיט א יו"ד, ווייל מען קען עס צעטיילן אויף צוויי ווערטער: "ואי גרת" — "און אויב דו האסט מזנה געווען".

3) נישט שרייבן "לימהך" מיט א יו"ד, ווייל מען קען עס ליינען "לי מהך" — דאס איז פאר מיר א געלעכטער (שחוק וליצנות).

4) נישט שרייבן "תהויין" און "תצביין" מיט צוויי יודי"ן (נאר מיט דריי), ווייל מיט צוויי יודי"ן קען מען עס ליינען "תהוי ין", וואס מיינט אז ער רעדט צו צוויי אנדערע פרויען בלשון רבים און גט נישט די פרוי.

5) מאכן לאנג די ו' פון "וכדו", עס זאל נישט אויסזען ווי א יו"ד ("וכדי"), וואס וואלט געמיינט: אויף דעם תנאי פאטער איך דיר.

6) מאכן לאנג די ו' פון "תרוכין" און "שבוקין", עס זאל נישט אויסזען ווי א יו"ד ("תריכין" און "שביקין"), וואס וואלט געמיינט פארקערט: אז זי האט אים איבערגעלאזט און גע'גט.

דער כלל איז אז מען מוז זיך היטן אין יעדן לשון און כתב אז עס זאל נישט קענען ארויסקומען צוויי משמעות'ן. אויב ער האט נישט פארלענגערט די ווי"ן אדער ער האט יא געשריבן די איבריגע יודי"ן, איז דער גט פסול.

3. חידושים און ערקלערונגען

* **די הערה אויף "משפט יהיה ביני ובינך" (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** אין דער פראקטיק היינטיגע צייטן מאכט מען דאך פארטיג אלע דיני תורה און פארמעגן-סכסוכים צווישן דעם פארפאלק נאך פאר'ן געבן דעם גט.

* **וויאזוי קען מען ליינען איין ווארט ווי צוויי ווערטער — "ואי גרת"? (ר' יואל אשר):** פארוואס זאל אינער ליינען "ואיגרת" ווי צוויי ווערטער ("ואי גרת") אויב עס איז געשריבן אלס איין ווארט? ר' יואל אשר פארענטפערט עס מיט דעם וואס ר' יצחק האט פריער געזאגט: וויבאלד מען ציט אויס די ווערטער זייער בריייט כדי אנצופילן די צוועלף שורות, קען איין לאנג ווארט אויסזען ווי צוויי באזונדערע ווערטער.

* **דער חילוק אין ארמית צווישן "תרוכין" און "תריכין" (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** מען דארף עס ליינען מיט א קלארער הברה ("תֲרוּכִין" קעגן "תְּרִיכִין"), כאטש זיי גיבן צו אז דער פונקטליכער דקדוק אין ארמית פארוואס די יו"ד דרייט איבער דעם משמעות אז זי איז אים מגרש איז נישט אינגאנצן קלאר.

* **טעם פארוואס מען שרייבט א גט דווקא אין ארמית (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** אויפ'ן כלל פונעם רמב"ם אז אין יעדער שפראך מוז מען זיך היטן פון א צוויי-דייטיגער משמעות ("שלא יהיה בו משמע שני ענינות"), זאגט ר' יואל אשר א געדאנק: דאס איז די סיבה פארוואס מען רעקאמענדירט צו שרייבן א גט דווקא אין דעם אלטן אראמישן נוסח. אין דעם אראמישן טעקסט האבן שוין אלע גרויסע קעפ איבער די דורות אויסגערעכנט יעדן מעגליכן וועג וויאזוי א וואלט קען פארקרימט אדער פאלש געליינט ווערן. וועג איינער זאל היינט וועלן שרייבן א גט אויף אידיש, וואלט ער געדארפט ניצן "AI" (קינסטליכע אינטעליגענץ) אויסצורעכענען אלע מעגליכע וועגן וויאזוי מען קען פארדרייען די ווערטער. ר' יצחק שטימט צו אז דאס איז דער טעם פארוואס מען האלט זיך פעסט ביים אויסגעארבעטן סדר הנוסח.

* **די מאדנע צורה פון די אותיות אין א גט (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** אין דער פראקטיק זעט א גט אויס זייער מאדנע פאר איינעם וואס איז נישט געוואוינט דערצו, ווייל מען מאכט געווייסע יודי"ן און ווי"ן זייער גרויס און לאנג (אז א ו' זעט שוין אויס כמעט ווי א לאנגע ן'). דאס אלעס קומט דירעקט פון די הלכות אין רמב"ם כדי אויסצומיידן יעדן חשש אז א ו' זאל אויסזען ווי א יו"ד וכדומה.

* **שיטת הרמב"ם קעגן דעם ראב"ד — פסול בדיעבד אדער נאר לכתחילה (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** דער רמב"ם פסק'נט ביים סוף אז אויב מען האט נישט פארלענגערט די ווי"ן אדער מען האט געשריבן די יודי"ן איז עס א "גט פסול" (בדיעבד). דער ראב"ד אין זיין השגה אויפ'ן פלאץ דינגט זיך מיט'ן רמב"ם און שרייבט: "כל אלו הדקדוקין בשביל עומד ומערער" — דער ראב"ד האלט אז די אלע דקדוקים זענען נאר געזאגט געווארן לכתחילה (אויסצומיידן ערעורים), אדער נאר ווען דער בעל שטייט און איז מערער אז ער האט געמיינט דעם צווייטן פשט; אבער סתם אזוי צו זאגן אז דער גט איז פסול צוליב אזעלכע ווייטע חששות איז א גרויסער חידוש פונעם רמב"ם.

הלכה י"ד: מחיקה, תליה און א צעריסענער גט (קרע של בית דין)

1. דעם רמב"ם'ס ווערטער

גט שנמחק בו אות או תיבה או שתלה בין השיטין אם מטופס הגט הרי זה כשר. ואם מן התורף אינו גט. ואם החזיר ופירש בסוף הגט שאות פלונית תלויה או... וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב שהוא קרע של בית דין הרי זה גט בטל כשאר השטרות, אבל אם נקרע ואינו קרע של בית דין כשר. נמוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר. נמחק או ניטשטש ובבואה שלו קיימת, אם יכול להיקרות כשר ואם לאו אינו גט. במה דברים אמורים בשהיה הגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה, אבל אם יש שם עדי מסירה כשר, אף על פי שהיה תורף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב כשניתן לה בפניהם.

2. פשט-ערקלערונג

* *מחיקה ותליה:* א גט וואס עס איז אין אים אויסגעמעקט געווארן אן אות אדער א ווארט, אדער מען האט עס אויפגעהאנגען צווישן די שורות (בין השיטין): אויב עס איז אין דעם "טופס הגט" (די אלגעמיינע ווערטער פונעם גט), איז דער גט כשר. אויב עס איז אבער אין דעם "תורף הגט" (דער עיקר טייל פונעם גט: די נעמען און אז ער איז איר מגרש און מתיר לכל אדם), איז עס "אינו גט". אבער אויב ער האט עס פארראכטן און מפרש געווען ביים

סוף פונעם גט (פאר דער חתימה, ווי א נ"ב) אז יענער אות איז תלוי אדער אויסגעמעקט, איז עס כשר.

* *קרוע ונמחק:* אויב א גט ווערט געפונען צעריסן אין דער לענג און אין דער ברייט (שתי וערב), וואס דאס איז א "קרע של בית דין" (דער אופן וויאזוי בית דין צעררייסט א פסול'ן שטר), איז דער גט בטל. אויב ער איז צעריסן אויף אן אנדערן אופן, איז ער כשר (ווייל מיר זאגן אז עס האט זיך סתם צעריסן). אויב דער גט איז פארפוילט געווארן, די אותיות זענען אראפגעקומען (נמוק), אדער עס איז געווארן פול מיט לעכער ווי א זיפ (ככברה), איז ער כשר. אויב ער איז אויסגעמעקט אדער פארשוואומען געווארן (ניטשטש), אבער מען זעט נאך דעם רושם און שאטן פון די אותיות (בבואה שלו): אויב מען קען עס נאך ליינען איז ער כשר, און אויב נישט איז עס "אינו גט".

* *עדי מסירה אנטקעגן עדי חתימה:* דאס אלעס איז נאר וועז די פרוי ברענגט ארויס דעם גט בלויז מיט עדי חתימה אן עדי מסירה (ווייל דעמאלט ווייסט מען נישט אויף וואס די עדים האבן גע'חתמ'עט). אבער אויב זענען דא עדי מסירה וואס זאגן אז מען האט איר געגעבן א כשר'ן גט פאר זייערע אויגן, איז ער כשר אפילו אויב דער תורף איז געווען געשריבן על המחק אדער בין השיטין, אדער דער גט איז שוין געווען צעריסן שתי וערב בשעת מען האט איר עס געגעבן.

3. חידושים און ערקלערונגען

*** די סברא פון קרע של בית דין (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** ר' יצחק פרעגט פארוואס א קרע של בית דין פסל'ט דעם גט — צי האט מען מורא אז בית דין האט עפעס געטוהן נישט ריכטיג? ר' יואל אשר ערקלערט אז דער חשש איז אז בית דין האט געזען אז דער גט איז פסול, אדער אז דער מאן האט חרטה געהאט און נישט געוואלט מגרש זיין, און דעריבער האט בית דין צעריסן דעם גט כדי מען זאל עס נישט ניצן.

*** דער יסוד פון דעם פסול אין א צעריסענעם גט — ריעותא אין נאמנות קעגן פסול אין עצם הגט (ר' יצחק):** פון דעם רמב"ם קומט ארויס א שטארקער חידוש: דאס וואס א גט איז צעריסן שתי וערב איז בעצם נישט קיין פסול אין דעם עצם חפצא פון דעם גט! די גאנצע פראבלעם איז נאר א ריעותא אין דער נאמנות (עס זעט אויס ווי בית דין האט עס ג'פסל'ט). דעריבער, אויב מען גיט א צעריסענעם גט פאר עדי מסירה, איז עס אינגאנצן כשר.

*** ווי ווייט מעג דער גט זיין צעריסן, און שיטות הראשונים (ר' יואל אשר און ר' יצחק):**

* ר' יואל אשר זאגט א סברא אז "צעריסן" מיינט נאר אז עס האט א ריס אין דעם פאפיר (איין ריס אין דער לענג און איין ריס אין דער ברייט), אבער דאס פאפיר האלט זיך נאך אינאיינעם; ווארום אויב עס ווילט געווען צעריסן אויף צוויי באזונדערע שטיקלעך, ווילט עס בכלל נישט געהייסן איין "ספר".

* ר' יצחק ברענגט אראפ אז דער ראב"ד, דער רשב"א און דער רמ"א רעדן טאקע ארום דעם ענין: עס זענען דא שיטות וואס האלטן אז אויב מען קען דעם גט בכלל נישט ליינען העלפן נישט קיין עדי מסירה, און דער רשב"א האלט אז אויב עס איז צעריסן שתי וערב איז עס נישט קיין גט אפילו מיט עדי מסירה (ווייל עס הייסט אז עס איז נישטא קיין פאפיר דא).

*** השגת הראב"ד אויף גט קרוע — דער חילוק צווישן גירושין און גביית כתובה (ר' יצחק):** ביים סוף פונעם פרק גייען זיי צוריק צו דער השגה פונעם ראב"ד אויף גט קרוע. דעם ראב"ד איז געווען שווער די זעלבע קשיא וואס איז ר' יצחק'ן געווען שווער בשעת'ן לערנען: וואס פארא פסול קען שוין זיין אין א צעריסענעם גט אויב מען קען נאך אלץ ליינען אלע אותיות און אלעס שטייט ריכטיג? דער ראב"ד לערנט אז א גט קרוע איז באמת כשר פאר'ן עצם גירושין! די איינציגע סיבה פארוואס מ'רייסט אן א גט (און פארוואס א צעריסענער גט האט א חסרון) איז נאר **"שלא תגבה בו"** — ווייל מיט א געווענליכן גט קען א פרוי גובה זיין איר כתובה; ממילא, אויב דער גט איז צעריסן, קען זי נישט גובה זיין דערמיט די כתובה (און בית דין טוענין ליתומים אז ס'איז שוין באצאלט געווארן), אבער לגבי דעם עצם גירושין בלייבט דער גט כשר.

*** [דיגרעסיע: א גט אויף צוויי צעטלעך]:** ר' יואל אשר מערקט אן אז מיר האבן נאכנישט געזען אין רמב"ם דעם דין פון איינעם וואס שרייבט א האלבן גט אויף איין צעטל און די צווייטע העלפט אויף א צווייטן צעטל (אע"פ וואס עס איז פשוט אז עס דארף זיין איין צעטל).

הלכה ט"ו: פינף מענטשן וואס שרייבן אין איין גט (בכלל, גט תחת גט, און חזר ופרטן)

1. דעם רמב"ם'ס וועריאנט

חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן, אם כתבוהו בכלל, כגון שכתבו בכך בשבת גירש פלוני לפלונית ופלוני לפלונית וכל אחד מהן אמר לאשתו ליכי דיתהויין וכו' ושני עדים חותמין מלמטה, הרי זה כשר ויינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה, ואם אין שם עדי מסירה כל שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת. אבל אם כתב בכך בשבת גירש פלוני לפלונית והשלים הגט והתחיל תחתיו גט אחר באותה המגילה ביום זה גירש פלוני לפלונית והשלים הגט השני וכן עד שגמר כל הגיטין והעדים חתומים למטה מן הכל, אם ניתנה מגילה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה הרי כולן מגורשות, ואם אין שם עדי מסירה והיתה מגילה זו יוצאה מתחת יד אחת מהן, אם היתה זו שגיטה באחרונה שהעדים נקראים עמו הרי זו מגורשת, ואם היתה המגילה יוצאה מתחת יד אחת מן הראשונות הרי זו ספק מגורשת. כתב אני פלוני ופלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית ופלונית והשלים הגט, אף על פי שנמסר לכל אחת מהן בעדים אינו גט, שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד שנאמר וכתב לה לא לה ולחברתה. חזר

ופרטן בתוך הגט וכתב פלוני אלמוני גירש פלונית ופלוני גירש פלונית בזמן פלוני הרי אלו כשרים.

2. **פשט-ערקלערונג**

פינף מענטשן ווילן שרייבן א גט פאר זייערע פינף ווייבער אויף איין פאפיר:

* *אופן א' (כתבוהו בכלל מפורט):* זיי שרייבן איין גט וואו מען רעכנט אויס יעדעס פארפאלק באזונדער ("פלוני האט גע'גט פלונית, און פלוני לפלונית... און יעדער פון זיי האט געזאגט צו זיין ווייב..."), און צוויי עדים חתמ'ענען אונטן — דער גט איז כשר. מען דארף עס איבערגעבן פאר יעדער פרוי מיט עדי מסירה. אויב זענען נישטא קיין עדי מסירה, איז נאר די פרוי וואס האט די מגילה אין איר האנט ("יוצאה מתחת ידה") מגורשת, ווייל ביי די אנדערע ווייסט מען נישט צי דער גט איז אנגעקומען צו זיי.

* *אופן ב' (גט תחת גט):* ער שרייבט איין גאנצן גט, און אונטער דעם אויף דער זעלבער מגילה שרייבט ער א צווייטן גאנצן גט, און אזוי ווייטער אלע פינף, און די עדים חתמ'ענען אונטער אלעמען. מיט עדי מסירה פאר יעדער פרוי זענען אלע מגורשות. אן עדי מסירה (נאר מיט עדי חתימה): אויב די מגילה געפינט זיך ביי דער לעצטער פרוי (וואס איר גט איז גלייך העכער די עדים), איז זי מגורשת; אויב ביי איינער פון די אויבערשטע פרויען, איז זי א ספק מגורשת.

* *אופן ג' (אינגאנצן בכללות אן פרטים):* אויב מען שרייבט בלויז "אני פלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית", איז עס "אינו גט" אפילו מיט עדי מסירה, ווייל דער פסוק זאגט "וכתב לה" — לא לה ולחברתה. אבער אויב ער איז "חזר ופרטן בתוך הגט" (איבערגע'חזר'ט פאר יעדן פארפאלק באזונדער "פלוני גירש פלונית, ופלוני גירש פלונית"), איז עס כשר.

3. **חידושים און ערקלערונגען**

* **דער חילוק צווישן אופן א' און אופן ב' בנוגע עדי חתימה (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** אין דעם ערשטן אופן זענען אלע פינף אריינגעפלאכטן אין איין נוסח הגט ("ווי א כולל'ס קוויטל"), ממילא גייט די חתימה פון די עדים ארויף אויף אלעמען, און וועלכע פרוי עס האט דעם גט אין האנט איז מגורשת. אין דעם צווייטן אופן זענען עס באזונדערע גיטין איינס אונטער'ן אנדערן. וען עס זענען נישטא קיין עדי מסירה און מען דארף עדי חתימה, איז א כלל אז די עדים דארפן חתמ'ענען גלייך נאך דעם נוסח הגט. ביי דער לעצטער פרוי שטייען די עדים גלייך אונטער איר גט; אבער ביי די ערשטע פרויען איז דא א ספק צי די חתימה וואס שטייט אינגאנצן אונטן קען געראטן וועלכע פרוי. עדי חתימה אויף די אויבערשטע גיטין אדער נאר אויף דעם לעצטן.

הלכה ט"ז – י"ז: צוויי גיטין אויף איין מגילה (זה בצד זה, זה למעלה מזה, שייר מקצת הגט, ושאילת שלום)

1. **דעם רמב"ם'ס וועריאנט**

כתב שני גיטין בשני דפין במגילה אחת זה בצד זה, אם יש שני עדים נקראין בסוף גט זה ושני עדים בסוף גט זה הרי זה כשר, וכל שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת. היו שני עדים בלבד באים מתחת זה לתחת זה, אם יצא מתחת יד זה שהעדים נקראין עם גיטה הרי זו מגורשת, ואם יצא מתחת יד השניה שאין העדים נקראין עמו אינו גט עד שימסור לה בעדים. כתב שני גיטין בשני דפין זה למעלה מזה והעדים בין שני הגיטין שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה מן השני, אם היה יוצא מתחת יד זו שהעדים נקראין בסוף גיטה הרי זו מגורשת, וזו שהעדים נקראין בראש גיטה למעלה אינה מגורשת, שהעדים שחתמו בראש הדף של גט או מצידו או מאחוריו אינו גט... הקיף ראש דף זה לראש דף זה והעדים באמצע, שנמצאו העדים בראש שני הגיטים, שניהם בטלים. ואם נמסרו להם בעדים, שניהם כשרים. שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה בסוף הדף השני, כשר. והוא שיהיה ניכר במגילה שלא נחתכה, ושלכך נתכוון הסופר שישלים בדף השני. אבל אם אינו ניכר, אף על פי שנמסר בעדים, הרי זו ספק מגורשת, שמא שני גיטין היו, ונחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת השני מראש הדף. הרי שכתב את הגט, ואחר שגמר כתב: שאלו בשלום פלוני, שלום עליך פלוני רעי, וכיוצא בזה, וחתמו העדים מלמטה, והרי גט זה יוצא מתחת ידה, הרי זו ספק מגורשת, שמא לא חתמו אלא על שאילת שלום. אבל אם כתב: ושאלו בשלום פלוני, וכיוצא בזה, שהרי ליוה דברים אלו על דברי הגט ועל שניהם חתמו, הרי זו מגורשת. ואם מסר לה בעדים, בין כך ובין כך כשר.

2. **פשט-ערקלערונג**

* *צוויי גיטין זה בצד זה (צוויי קאלומס):* אויב אונטער יעדן קאלום זענען דא צוויי עדים אונטערגעשריבן, זענען ביידע כשר, און יעדע פרוי וואס ברענגט ארויס די מגילה מתחת ידה איז מגורשת. אויב זענען דא בלויז צוויי עדים וואס זייער חתימה ציט זיך אין דער בריט פון אונטער איין גט צו אונטער דעם צווייטן ("מתחת זה לתחת זה"), איז נאר די פרוי וואס די עדים ליינען זיך גלייך אונטער איר גט מגורשת (מיט עדי חתימה); ביי דער צווייטער פרוי איז עס "אינו גט" סיידן מען גיט איר עס מיט עדי מסירה.

* *צוויי גיטין זה למעלה מזה מיט עדים אינמיטן:* די פרוי פונעם אויבערשטן גט (וואס די עדים זענען ביים סוף פון איר גט) איז מגורשת. די פרוי פונעם אונטערשטן גט (וואס די עדים זענען אויבן ביים קאפ פון איר גט) איז נישט מגורשת, ווייל עדים וואס חתמ'ענען אויבן בראש הדף, פון דער זייט, אדער פון הינטן איז "אינו גט". אויב מ'האט צוזאמגעלייגט די קעפ פון צוויי גיטין איינס קעגן צווייטן און די עדים זענען אינמיטן (בראש שני הגיטים), זענען ביידע בטל; אבער מיט עדי מסירה זענען ביידע כשר.

* *שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני:* אויב דער גט האט זיך נישט אריינגעפאסט אין איין עמוד (דף) און דער סופר האט עס געענדיגט אויפ'ן צווייטן עמוד מיט די עדים אונטן, איז עס כשר —

בתנאי אז ס'איז קענטיג אויף דער מגילה אז ס'איז נישט אפגעשניטן געווארן, און אז דער סופר האט לכתחילה געמיינט צו ענדיגן אויפ'ן צווייטן עמוד. אויב ס'איז נישט קענטיג, איז זי ספק מגורשת אפילו מיט עדי מסירה, שמא זענען עס געווען צוויי באזונדערע גיטין און מ'האט אפגעשניטן די אונטערשטע שורות פונעם ערשטן גט און די אויבערשטע שורות פונעם צווייטן גט.

* *שאלו בשלום פלוני:* אויב נאכ'ן ענדיגן דעם גט האט ער צוגעשריבן א גרוס ("שאלו בשלום פלוני") און די עדים האבן ג'חתמ'עט אונטער דעם (אן עדי מסירה), איז זי ספק מגורשת, שמא האבן די עדים נאר ג'חתמ'עט אויפ'ן גרוס. אבער אויב ער האט געשריבן מיט א ו' החיבור ("ושאלו בשלום פלוני"), בינדט דער ו' צוזאמען דעם גרוס מיט'ן גט און זי איז מגורשת. מיט עדי מסירה איז עס אין ביידע פעלער כשר.

3. חידושים און ערקלערונגען

* **קשיא: וויאזוי פארמיידט מען קנוניה וועו צוויי גיטין זענען אויף איין צעטל? (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** ר' יואל אשר פרעגט א שטארקע פראקטישע קשיא אויף אלע דינים וואו מען שרייבט עטליכע גיטין אויף איין צעטל און דער רמב"ם זאגט "וכל שתצא מגילה זו מתחת ידה מגורשת": וואס שטערט די ערשטע פרוי (וואס האט באמת באקומען דעם גט און עס געווייזן פאר בית דין) פון דערנאך אריבערגיין און איבערגעבן דאס זעלבע צעטל פאר דער צווייטער פרוי (וועלכע האט עס קיינמאל נישט באקומען פונעם מאן), און יענע וועט קומען צו בית דין און ווייזן אז עס איז "יוצא מתחת ידה"?! ר' יצחק ענטפערט אז די ערשטע פרוי איז נישט נאמן בתור עדות צו זאגן אז מען האט עס איבערגעגעבן פאר אלעמען, אבער ער איז מודה אז אויב זי גיט פשוט איבער דאס צעטל פאר דער צווייטער פרוי קענען זיי טאקע פאקטיש "אויסשפילן די סיסטעם" און אפנארן בית דין, ווייל בית דין נעמט אן אז ווער עס האט דעם גט אין האנט האט עס כשר באקומען.

* **עדים בראש הדף מיט עדי מסירה (ר' יצחק):** דער גאנצער פסול פון עדים וואס חתמ'ענען אויבן, פון דער זייט אדער פון הינטן איז נאר ווען מ'איז אנגעווייזן אויף עדי חתימה. לויט'ן רמב"ם'ס שיטה אז עיקר איז עדי מסירה, איז דער גט כשר מיט עדי מסירה אפילו ווען די חתימות זענען אויפ'ן פאלשן פלאץ.

* **ביאור המילות: "דף" קעגן "מגילה" (ר' יואל אשר און ר' יצחק):** ר' יואל אשר האט אנפאנגס געטייטשט "דף" אלס א באזונדער צעטל. ר' יצחק שטעלט אים אויס, ברענגענדיג א ראיה פון הלכות ספר תורה: ביים רמב"ם מיינט "מגילה" דאס גאנצע שטיקל פאפיר/פארמעט, און "דף" מיינט אן עמוד (א קאלום) אויף דער זעלבער מגילה.

* **פארוואס עדי מסירה העלפט נישט ביי "שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני" (ר' יצחק און ר' יואל אשר):** פארוואס איז דא הארבער ווי די פריערדיגע הלכות אז אפילו עדי מסירה העלפט נישט? ווייל דער חשש דא איז נישט בלויז אויף דער חתימת העדים, נאר אויף דעם עצם נוסח הגט — אפשר איז עס א צוזאמשטעל פון צוויי האלבע גיטין (שורה 1–5 פון איין גט, און שורה 6 און ווייטער פון א צווייטן גט), קומט אויס אז ס'איז בכלל נישטא קיין גאנצער שטר!

* *וויאזוי זעט מען "שיהיה ניכר":* ר' יצחק איז מסביר אז מ'דארף זען דעם אויסשטעל פונעם בלאט — למשל, אז די גרויס פונעם פארמעט, די גליונות (דער פרייער פלאץ ארום דעם עמוד), אדער א צייכן ווייזן קלאר אז ס'איז איין גאנצער דאקומענט וואס גייט אריבער צום צווייטן עמוד.

* *דעם ראב"ד'ס סברא:* ר' יואל אשר פרעגט צי מ'וואלט דא אויך געקענט ניצן דעם ראב"ד'ס סברא (פון הלכה י"ג) אז אויב דער מאן אליין קומט און זאגט אז ער האט עס געשריבן אלס איין גט זאל מען אים גלייבן. ר' יצחק ענטפערט אז ניין, ווייל אויב ס'איז נישט קענטיג אינעם שטר אליין, פעלט אין דעם עצם חפצא פונעם שטר.

* *פארריכטן דעם פסול דורך צושרייבן בסוף הגט:* ר' יואל אשר און ר' יצחק ברענגען ארויף א חידוש'דיגע שאלה: אין הלכה י"ד האט דער רמב"ם געזאגט (לגבי טעותים און מחקים) אז אויב מ'שרייבט צו בסוף הגט און מ'איז מפרש דעם פראבלעם פאר דער חתימה, איז עס כשר. זיי קלערן צי די זעלבע עצה וואלט געהאלפן דא אויך — אז דער סופר זאל צושרייבן ביים סוף פונעם צווייטן עמוד אז דער גט האט זיך אנגעהויבן אויפ'ן ערשטן עמוד, און דערמיט פארריכטן דעם חשש. זיי בלייבן אז ס'קען זיין אז ס'וועט טאקע העלפן.

* **[דיגרעסיע: "מסיים בדבר טוב" ביי א גט]:** אויף דער הלכה פון צושרייבן "שאלו בשלום פלוני" ביים סוף פונעם גט, מאכט ר' יואל אשר א ווערטל אז צושרייבן א גרוס ביים סוף פון א גט איז א גוטע עצה מדין "מסיים בדבר טוב" נאך אזא אומגעשמאקער זאך ווי א גט.

תמלול מלא

הלכות גירושין פרק ד': די הלכות פון שרייבן א גט און דער נוסח הגט

אריינפיר צו פרק ד'

ר' יצחק: [[#1]] איינס, צוויי, דריי. מיר לערנען היינט הלכות גירושין פרק ד'. וועו ס'וויל שרייבן א גט דארף לערנען דעם פרק צו וויסן וויאזוי.

ר' יואל אשר: יא. פאר מיר גייען צום שיעור ווילן מיר באדאנקען דעם פטרון פון אונזער שיעור, אונזער ידיד ר' יואל הלוי ווערצבערגער, און באדאנקען פאר'ן שטיצן און ספאנסערן און מזכה זיין אידן. דער זכות זאל ביישטיין פאר אים, פאר אלע שטיצער. זאגט דער הייליגער רמב"ם: דער פערטער פרק.

ר' יצחק: חברה, אן אנדערער וויל רופן זיין שיעור דעם "פרק היומי", "כל התורה כולה". מ'גייט רופן דעם "תורה", ווייל "כל התורה כולה" גייט פאר אונז, און ס'שטייט דאך "מורשה קהילת יעקב", ממילא וועט ס'וויל הייסן קהילת יעקב דארף רעדן נאכדעם.

ר' יואל אשר: שוין, מ'איז שוין יוצא געווען מצוות קליקבעיט, יעצט קען מען גיין לערנען.

ר' יצחק: אין כותבין את הגט. שוין.

שמועס: צי זענען די הלכות אין דעם פרק פון די צען זאכן מדאורייתא?

ר' יואל אשר: מיר האבן שוין געלערנט, וואס האבן מיר שוין געלערנט? דאס איז דער פערטער פרק פון הלכות גירושין. דער רמב"ם האט געזאגט אז ס'איז דא צען וויכטיגע זאכן, צען הלכות דאורייתא פון א גט. מ'האט שוין אויסגערעכנט וויפיל פון זיי, א פאר פון זיי: רצון, לשם איש ואשה.

ר' יצחק: יא, איך ווייס נישט צי די הלכות דא זענען דאורייתא.

ר' יואל אשר: א המשך? כתיבת הגט איז געווען איינע פון זיי? ניין.

ר' יצחק: ס'איז געשטאנען אז ס'זאל נישט זיין במחובר.

ר' יואל אשר: אבער די אלע פרטים האט מען שוין אייגענטליך געענדיגט.

ר' יצחק: אפשר אלע צען דאורייתא'ס. כ'ווייס נישט צי מ'האט אלע צען ממש, אבער אלע זאכן וואס מ'לערנט דא מיין איך אז זיי זענען נישט אלע מעכב מדאורייתא.

ר' יואל אשר: ס'איז אסאך פון זיי פראקטישע הלכות, וויאזוי א גט איז געהעריג אז ס'זאל נישט שטערן גארנישט,

ר' יצחק: מזייף זיין א זאך. איך זע נישט אויב ער זאגט אז ס'איז פסול אויב מ'גייט נישט מיט די אלע כללים. דאס הייסט, למשל מחובר איז פסול, עס איז "אינו גט". אבער די זאכן, אויף א חלק זאכן זאגט ער אז ס'איז נישט קיין גט, און א חלק דארף מען זען.

ר' יואל אשר: לכתחילה, ס'איז דא. שוין, זאגט דער רמב"ם אזוי: **אין כותבין את הגט...**

ר' יצחק: אבער אפילו די זאכן וואס שטייט דא "אינו גט", איז נישט פון די צען זאכן וואס ער האט אויסגערעכנט. טאקע אינטערעסאנט.

ר' יואל אשר: לאמיר זען. פשט איז אז א דבר שעומד איז דאך לכאורה זייער פשוט אז עס איז...

ר' יצחק: ס'איז פשוט, אבער ס'שטייט נישט פריער אין דער ליסטע, אין פרק א' איז עס נישט געשטאנען אין דער ליסטע.

ר' יואל אשר: כ'האב אריינגעקוקט אין דער ליסטע פריער.

ר' יצחק: ס'איז נישט געווען אין דער ליסטע. אהה. יא.

איבערזיכט אויפ'ן פרק: צורה קעגן חומר הגט

ר' יואל אשר: שוין. [[#2]] זאגט דער רמב"ם אזוי: קודם גייען מיר לערנען וועלכער מין טינט און אויף וועלכן מין פעיפער. נאכדעם גייט מען לערנען וועלכער מין כתב. און שפעטער גייט מען לערנען וויאזוי דעם אייטעם, וועלכער מין כתב, אין וועלכן מין לשון. שפעטער נאכדעם גייט דער רמב"ם פשוט פארליינען דעם נוסח הגט אין אראמיש וויאזוי ס'איז רעקאמענדעט, און נאכדעם גייט ער אריינגיין אין אן אינטערעסאנטער סוגיא פון אויב מ'וויל ניצן דעם זעלבן טופס הגט פאר מער ווי איין גט, און מ'וויל עס אזויווי שרייבן אין א וועג אז דער זעלבער טופס, און אינמיטן זאל זיין אנדערע דיטעילס, מ'זאל קענען עס צעטיילן די זעלבע זאך וואס מ'זאל קענען געבן פאר דעם נעקסטן מענטש, עפעס אזא סארט זאך, און מ'גייט אריין אין דעם.

ר' יצחק: אויף א צווייטן.

ר' יואל אשר: ס'איז גאנץ פראקטיש, מ'קען זאגן אזויווי פראקטישע הלכות אין דעם...

ר' יצחק: בית דין שטיבל ביים שרייבן דעם גט. אויף אן אנדער וועג איז צו זאגן, אז דער רמב"ם האט עס צעטיילט: וואס ס'גייט הייסן דער "חומר הגט". דאס הייסט, ביז יעצט האט מען גערעדט וועגן דער "צורה", דאס איז וועגן דעם מעשה, וועגן דער פעולה, וואר דארף געבן, וואס ס'דארף מיינען. יעצט רעדט מען וועגן דעם חומר: וועגן דעם פעיפער, די וועדטער,

ר' יואל אשר: וכו'.

הלכה א': מיט וואס מען שרייבט א גט (דבר שרישומו עומד)

ר' יואל אשר: יא גוט, זאגט דער רמב"ם אזוי: **אין כותבין את הגט אלא בדבר שרישומו עומד**, נאר עפעס וואס נאכדעם וואס מ'קריצט עס אויס, נאכדעם וואס מ'שרייבט עס, האלט זיך עס. **כגון דיו**, טינט, **וסקרא וקומוס וקלקנתוס**,

ר' יצחק: אלע סארטן. מיר האבן געלערנט אז "דיו" אויף לשון החכמים איז טייטש שווארץ, שווארצע טינט.

ר' יואל אשר: שווארצע טינט וואס מען מאכט, מיין איך, פון פארריוכערטן אויל.

ר' יצחק: יא, איך מיין אז ס'איז נישט מעכב פון וואס מ'מאכט עס, דיו איז א לשון פון שווארץ, מסתמא אין זייערע צייטן איז נאר געווען איין סארט שווארצע טינט עניוועיס. האבן מיר געלערנט אין הלכות ספר תורה, איז דא דארטן וויאזוי מ'מאכט עס,

ר' יואל אשר: אבער כ'ווייס נישט אויב לגבי דעם גט איז עס מעכב. יא,

ר' יצחק: וסקרא וקומוס וקלקנתוס זענען סארטן מינעראלס.

ר' יואל אשר: סקרא איז א רויטע טינט, און קומוס וקלקנתוס זענען סארטן מינעראלס וואס געבן ארויס א שטארקע...

ר' יצחק: אויכעט ס'איז שווארץ, אבער מער אזא שווארצליך.

ר' יואל אשר: וכיוצא בהן, אבל אם כתבו בדבר שאינו עומד, אויב מ'האט עס געשריבן מיט עפעס וואס האלט זיך נישט. ס'האלט זיך נישט מיינט מסתמא פאר א לענגערער צייט.

ר' יצחק: כ'ווייס נישט אויב ער זאגט וואס די צייט איז,

ר' יואל אשר: אבער ס'האלט זיך נישט געגנוג לאנג, פאר א פאר וואכן, א פאר חדשים. **כגון משקין ומי פירות.** משקין ומי פירות איז: אנפאנג וועט ס'איז פריש קען מען עס ליינען, אבער מיט דער צייט ווערט עס שוואך, איז **אינו גט**, ס'איז פסול, ווייל אפשר הייסט עס נישט כתיבה.

חקירה: פארוואס דארף א גט זיין א דבר המתקיים אויב עס איז נאר א שטר חלות?

ר' יצחק: אבער דער רמב"ם האט נישט געזאגט. רייט, ער ברענגט נישט פארוואס ס'הייסט אינו גט. דאס הייסט אינו גט, פון וואו נעמט מען דאס אז ס'איז אינגאנצן אינו גט?

ר' יואל אשר: דאס זאל לכאורה זיין א דין ביי יעדן כתב, יעדן שטר, אויב מעקט זיך עס אויס איז עס א ליצנות. וואס איז די איידיע פון האבן א שטר? עפעס וואס מ'זאל קענען עס אהערנעמען וועט מ'דארף עס.

ר' יצחק: וועגדט זיך ווי לאנג מ'דארף עס, פארשטיי איך נישט. א גט דארף מען דאך נאר פאר יענער סעקאנד.

ר' יואל אשר: [[#3]] פארוואס? מ'דארף דאך קענען פראוון אז זי איז נישט אשת איש. וואו גייט די חזקת אשת איש? זי גייט זיין נוגע...

ר' יצחק: ניין, ניין, א גט...

ר' יואל אשר: ביי א גט, אויב א פרוי וויל חתונה האבן און זי איז איינע וואס זאגט אז זי איז געווען אמאל אשת איש, ס'איז נוגע יא.

ר' יצחק: אבער די זאכן זענען נישט מעכב! אויב דער גט פארברענט זיך א מינוט נאכדעם וואס מ'האט עס געגעבן, איז כשר. נישט אזוי ווי א שטר וואס גייט אויף ממון, וואס איז געמאכט אויף צו... א כתובה האט מען געלערנט, א כתובה איז געמאכט מ'זאל קענען ברענגען שפעטער א ראיה. א גט איז נישט געמאכט מ'זאל קענען ברענגען שפעטער א ראיה, א גט איז דאך א זאך וואס מאכט א חלות!

ר' יואל אשר: אדער א שטר קידושין...

ר' יצחק: אויף א שטר קידושין וועט עס אויך זיין די הלכה?

ר' יואל אשר: מיר האבן נישט געלערנט די הלכות אין שטר קידושין.

ר' יצחק: ס'איז נישט דא קיין הלכות.

ר' יואל אשר: ס'איז נישט דא קיין הלכות.

ר' יצחק: ס'איז נישט דא, ס'שטייט נישט די אלע הלכות. ס'איז דא וואס האבן געזאגט ס'דארף שטיין שמו ושמה האבן מיר געלערנט, אבער ס'שטייט נישט אז ס'איז פסול אויב ס'איז נישט קיין דבר המתקיים. איך פרעג נאר א זאך: ס'איז דא אזא סארט כתב, א ספר תורה למשל פארשטיי איך, א ספר תורה וועט מען דארפן קענען ליינען. א שטר, ווי לאנג מ'וועט עס דארפן תובע זיין, דארף מען עס קענען ליינען. אבער די הלכה אז ביי א גט איז דאס אן אינטערעסאנטע הלכה. ס'איז נישט פשוט. דער רמב"ם זאגט אז ס'איז מעכב, אז ס'איז מדאורייתא כאילו. און איך פארשטיי נישט פארוואס, פארשטייסט וואס איך זאג? זעט אפשר אויס אז יא, אז א גט איז געמאכט...

א מיטלגאנג: שרייבן מיט אבר (בליי), שחור ושיחור

ר' יואל אשר: סאו אויב עס איז א דבר שאינו עומד בכלל, וואס האלט זיך ממש נישט, איז עס בכלל נישט קיין גט, **אינו גט**. און יעצט האבן מיר דא דעם מיטל וואן, דאס וואס האלט זיך פאר א קורצער, פאר אביסל א שטיקל צייט, אבער נישט פאר אייביג: **כתבו באבר**, אבר מיין איך איז עופרת, איז לעד. סאו א פענסיל, יעדער ווייסט, א פענסיל האלט זיך פאר א שיינע פאר יאר, אבער ס'איז נישט אזוי קראנט ווי טינט. אדער **בשחור ובשיחור**, מיט אנדערע וועגן וויאזוי מ'מאכט שווארצע טינט. שחור און שיחור מיין איך זענען אפר, מ'נעמט אש,

ר' יצחק: מ'קען אויסמאלן מיט אש. אש אדער קוילן, עפעס אזא זאך?

ר' יואל אשר: יא. איז **כשר**. זעט אויס אז מ'קען עס נישט רופן א דבר שאינו עומד, אבער ס'איז נישט רישומו עומד לעולם, כ'מיין נישט אויף זייער לאנג. **כשר** – איז עס כשר ווייל ס'ווערט נישט ממש גלייך אויס, **ואין כותבין בהן לכתחילה**. שוין.

שמועס: דער חסרון אין א פענסיל (חשש זיוף) און דער גדר פון "שם כתיבה"

ר' יצחק: אינטערעסאנט. לכאורה, למשל, אויב דו גיסט אונזער עקזעמפל פון א פענסיל, א פענסיל איז לכאורה אבר, לעד, יא? ליטערעלי. און א פענסיל איז מתקיים, דאס הייסט א פענסיל קען זיך האלטן לדורות עולם. דער חילוק איז אז ס'איז גרינג אויסצומעקן, האסט אן ערעיסער. מה שאין כן טינט איז שווערער אויסצומעקן; מ'קען עס אפשר אויך אויסמעקן, מ'דארף אויפקראצן די גאנצע זאך.

ר' יואל אשר: דו ווייסט נישט, ס'קען זיין אז ווען ס'וועט זיין אין געוויסע סירקומסטענסעס, אפשר טוט זיך עס גרינגער אויסוועבן, ווי לאמיר זאגן ס'ווערט א טראפ נאס אדער ס'ווערט צו טרוקן.

ר' יצחק: אבער איך מיין אז דער חילוק איז מער אז מ'קען עס גרינגער אויסמעקן, אפשר אזויווי א דבר שיכול להזדייף, ס'איז גרינג צו טוישן. פארשטייסט, ס'שטייט נישט אינעם רמב"ם דא דער לשון, אבער איך זאג, געווענליך ביי א שטר איז דא א כלל: אויב מ'קען עס גרינג מזייף זיין, איז דא א פראבלעם. זאל לכאורה א פענסיל געהאט האבן אזא פראבלעם, אבער דא שטייט נישט דאס.

ר' יואל אשר: אויף דעם שטייט מער אז ס'איז כשר. קען זיין טאקע ווייל... לכתחילה פארוואס איז אסור?

ר' יצחק: איך זאג נאר די אלע זאכן, ווייל דו האסט פריער געזאגט אז דאס איז א פראקטישע הלכה, ס'איז נישט דא אין דעם קיין

לומדות; איך זע אז ס'איז בכלל נישט סימפל צו מסביר זיין, אויב מען דארף מסביר זיין, פארשטייסט וואס איך זאג? ס'איז מדרכי המתקיים. און די מי פירות, איך ווייס, דו האסט אמאל געשריבן מיט א שטיקל גרעיפ דזשוס? ס'זאל זיך האלטן, איך ווייס ווי לאנג? איך ווייס נישט, וועלנדט זיך מיט וואס.

ר' יואל אשר: אבער שרייבן אותיות? איך ווייס נישט, שרייבן אותיות, ס'לאזט איבער א צייכן אויף דער נעפקין.

ר' יצחק: אבער ס'איז נישט קיין שרייבן א גט.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט.

ר' יצחק: לייג עס אריין אין א פען און גיס עס אזוי ארויף. וואס קען דאס זיין? ער ברענגט א שטיקל כתיבה, די ראשונים זאגן ס'איז כתיבה,

ר' יואל אשר: כתב, ס'הייסט נישט כתב.

ר' יצחק: דער רמב"ם האט עס נישט אויסגערעכנט צווישן די צען זאכן.

ר' יואל אשר: ניין, עקזעקטלי. אבער ער זאגט יא "אינו גט".

ר' יצחק: אוהו. אין הלכות שבת למשל האט מען געלערנט אז ס'הייסט נישט קיין כתב, איז מען נישט עובר אפשר אויף אזא זאך. בקיצור, אבער דארט פארשטייט מען מער, ווייל ס'איז נישט קיין מלאכה. ספר תורה, יא,

ר' יואל אשר: ספר תורה אויך, דארף זיין דיו.

ר' יצחק: ס'איז נישט גוט מיט קלקנתוס, יא, אבער דאס פארשטיי איך ווייל ס'דארף זיין שיין, ס'דארף זיין גאלד און זילבער אין דעם פעיפער.

ר' יואל אשר: איך זאג.

ר' יצחק: אקעי. [[#4]] שוין.

הלכה ב': מי עפצא און א כתב וואס איז אינו ניכר

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם ווייטער: **כותבין במי עפצא**. ס'איז דא א זאך וואס הייסט מי עפצא. דער מקבילי שרייבט אז מי עפצא איז געוויסע צמחים וואס ווען זיי באקומען א ביס פון א געוויסן אינסעקט, וואקסט ארויס עפעס, אויף דעם געוויקס וואקסט עפעס ארויף א ווארצל, עפעס אזוי, מ'מאכט א קעמיקאל ריעקשן אז ס'וואקסט עפעס ארויס, און יענץ האט א שטארקן כח פאר קאליר; אויב מ'ווייקט עס איין מיט די רייט זאכן, ווערט עס א שטארקע טינט. דאס איז וויאזוי ער איז מסביר, איך ווייס שוין ווען ער נעמט עס, אבער אינטערעסאנט, סתם צו ווישן, די אינטערעסאנטקייט פון דער בריאה אז מ'באקומט א ביס פון אן אינסעקט, דעמאלטס דעוועלאפט עס א קאליר. דאס הייסט מי עפצא.

איז מיט מי עפצא קען מען שרייבן לכתחילה **על גבי הנייר והעור וכיוצא בהן**: אויף נייר – נייר מיינט דאך געוועלנליך וואס מען מאכט פון האלץ, אויב איך געדענק גוט, יא? – אדער עור, אויף דעם שרייבט זיך מי עפצא זייער גוט. אבער די עפצא קען מען אויך ניצן אויסצוארבעטן דעם פעיפער, אז דער פעיפער זאל גוט ארייננעמען קאליר. סאו אויב האט מען געניצט א מגילה עפיצא – **אבל לא על גבי מגילה עפיצא** – מ'קען נישט שרייבן מיט מי עפצא אויף א מגילה עפיצא. ווייל א מגילה עפיצא קען מען שרייבן מיט אן אנדער טינט; א מגילה וואס מ'האט עס איינגעווייקט אין די מי עפצא ווערט זייער גוט צו קענען נעמען אנדערע טינט, אבער פאר מי עפצא אליינס איז עס נישט גוט. ווייל ס'איז **מפני שאינו ניכר**, ווייל עס איז אזויווי איין קאליר אויף זייער אן ענליכן קאליר. מסתמא איז דאס וואס מען ניצט פאר טינט אסאך דארקער, אבער ס'איז נאך אלץ פון דעם זעלבן מין, ס'איז נישט אזוי שטארק ניכר דער קאנטרעסט. **ואם כתב אינו גט** פאר דער זעלבער סיבה. **וכן כל כיוצא בו** – אויב עס איז נישט גענוג קלאר.

שמועס: אומזעבארע טינט און א מיקראסקאפישער גט

ר' יואל אשר: ס'קען זיין אז עפעס קען מען נישט ליינען. למשל, ס'איז דא דאס וואס קינדער באקומען אלס מתנות ביי אונז אין חנוכה, יא, א טינט...

ר' יצחק: איך האב געמיינט אז יענץ איז די מי פירות,

ר' יואל אשר: מ'קען עס נאר ליינען אונטער א געוויסער מאשין, אונטער א געוויסער...

ר' יצחק: יא, מי פירות, מ'ניצט עס מיט לעמאן דזשוס סאמטיימס אזא... סאו לכאורה אויב איינער וועט פרעגן א...

ר' יואל אשר: א שאלה אויב איינער האט געשריבן מייקראסקאפיק. ס'איז דא מענטשן וואס זענען מומחים, מ'שרייבט אויף עפעס וואס דארף האבן א גרויסע פארגרעסערונג גלאז. וועט עס מסתמא אויך זיין פסול, ווייל ענימינג וואס דו קענסט...

ר' יצחק: נישט ליינען נאר מיט עפעס...

ר' יואל אשר: א ספעשל טעקנאלאדזשי אדער וואס...

ר' יצחק: ניין, דא רעדט מען פון מתקיים, עס האלט זיך נישט. אה, "אינו ניכר" מיינט... יא, "אינו ניכר" מיינט מען דארף עס קענען זען אויפ'ן... אקעי, בכלל מסתמא זאל מען לאזן שרייבן אזוי נארמאל. מ'רעדט דאך בדיעבד אויב איינער האט געטוהן עפעס א פאני זאך, ער האט געמאכט א פיצי גט, א מייקראסקאפיק גט.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט. פאר א ספר תורה איז סאמהאו אנגענומען אז מ'קען, יא?

ר' יצחק: ס'איז נישט מייקראסקאפיק. ס'איז גענוג... טאקע נישט. ביי דע וועי, ס'איז טאקע פאני. איך ווייס נישט, ס'האט נישט קיין טעם די פיצי ספר תורה'ס. ס'איז נישט געמאכט נאר פאר'ן טאנצן.

ר' יואל אשר: ס'איז נישט שייך צו... ס'איז נישט געמאכט פאר תורה.

ר' יצחק: ניין, ס'איז יא, קען מען זאגן איינער דארף פארן מיט אים אינטערוועגנס.

ר' יואל אשר: ס'קען זיין אז עפעס וואס מ'קען נישט ליינען. למשל ס'איז דא דאס וואס מ'רופט, קינדער באקומען עס אויף

מתנות, פאנסי זאכן יא, א טינט וואס מ'ניצט ביי...

ר' יצחק: איך האב געמיינט אז יענץ איז מי פירות.

ר' יואל אשר: מ'קען נאר ליינען אונטער א געוויסער מאשין, אונטער א געוויסער...

ר' יצחק: יא, מי פירות. מ'ניצט עס מיט לעמאן דזשוס סאמטיימס.

ר' יואל אשר: אזא... סא לכאורה אויב איינער וועט פרעגן א שאלה, צי אויב איינער האט געשריבן מייקראסקאפיק. ס'איז דא מענטשן וואס זענען מומחים, זיי שרייבן אויף... מ'דארף האבן א גרויסע פארגרעסערונג גלאז. סתם אויך זיין ווייל ענימינג וואס...

ר' יצחק: דו קענסט נישט ליינען נאר...

ר' יואל אשר: מיט עפעס ספעציעלע טעכנאלאגיע איז...

ר' יצחק: יא, דו רעדסט פון מסתמא'ס, האלט איך נישט אז... אה נעי, "אינו ניכר" מיינסטו. "אינו ניכר", יא, "אינו ניכר" מיינט מן הסתם מ'דארף עס קענען זען נארמאל, יא. אקעי, לכתחילה מן הסתם זאל מען לאזן שרייבן אזוי נארמאל. מ'רעדט דאך אלעס בדיעבד, אויב איינער האט געטוהן עפעס א פאני זאך, ער האט געמאכט א פיצקעלע גט.

א קליינע ספר תורה

ר' יואל אשר: א מייקראסקאפיק גט, כ'ווייס נישט. פאר ספר תורה פאר סאמהאו איז אנגענומען אז מ'קען.

ר' יצחק: יא? ס'איז נישט מייקראסקאפיק, ס'איז געוונג. ס'טאקע נישט, ביי דע וועי ס'טאקע פאני, כ'ווייס נישט, ס'האט נישט קיין טעם דער ענין, א פיצקעלע ספר תורה. ס'איז נישט געמאכט פאר תכלית.

ר' יואל אשר: ס'איז נישט אן עכטע. ס'איז נישט געמאכט פאר תורה.

ר' יצחק: ניין, ס'איז יא. ער קען איבערזאגן אז איינער דארף פארן אונטערוועגנס, דארף ער האבן א תורה. קענסט נישט זאגן אז ס'איז נישט געמאכט צו...

ר' יואל אשר: דער מלך האט דאך געהאט א ספר תורה הענגען אויף זיין האנט.

ר' יצחק: ס'מוז זיין אז ס'איז געווען א פיצעלע תורה.

הלכה ג': אויף וואס מען שרייבט א גט

שרייבן א גט אויף איסורי הנאה

ר' יואל אשר: שוין, ווייטער. **"על הכל כותבין את הגט"**, זאגט דער רמב"ם.

ר' יצחק: ביז יעצט האבן מיר געלערנט מיט וואס מ'שרייבט, יעצט גייט מען לערנען אויף וואס מ'שרייבט עס.

ר' יואל אשר: וואס זאגט דער רמב"ם? **"על הכל כותבין את הגט"**, אויף סיי וועלכן מין פעיפער, אדער אויף סיי וועלכער מין זאך וואס מ'קען שרייבן, **"כותבין את הגט. אפילו על איסורי הנייה"**, אפילו א זאך וואס איז אסור בהנאה, קען מען אויף דעם אויך שרייבן.

פארוואס? ווייל דער שטר דארף עס גארנישט זיין וועדר. וועז מ'וואלט געזאגט אז דער שטר, יו נאו, אויך למשל ביי מקדש בשטר, אז ס'דארף נישט זיין א שוה כסף. דער שטר איז א זאך פאר זיך. סא אפילו דער איסור הנאה איז אינו שלו, די תורה איז עס מפקיר, אדער ס'איז אזוי ווי וועז מ'דארף עס...

ר' יצחק: פארברענען איז עס שוין אזוי...

ר' יואל אשר: ווי כתותי מיכתת שיעוריה, אדער אזעלכע סארט זאכן, ווייל ס'דארף נישט האבן א געוויסן ערך. כתותי מיכתת שיעוריה, אבער למעשה קען מען ליינען דא דעם גט.

ר' יצחק: אבער ווארט איין מינוט, לאמיר געדענקען, ס'איז דא פארשידענע גדרים מיט איסורי הנאה. ער ברענגט טאקע אז דער רמ"א זאגט אז אויב ס'איז א דבר שצריך שריפה, וואס דעמאלטס האט עס א דין פון כתותי מיכתת שיעוריה, דעמאלטס אפשר יא. שיעוריה...

ר' יואל אשר: דארף דען האבן א שיעור?

ר' יצחק: ס'איז דאך נישטא קיין שיעור.

ר' יואל אשר: וויפיל ס'איז געשריבן אין דער לופט.

ר' יצחק: כמי שאינו. כמי שאינו. נא, אנדערע דינגען זיך טאקע אז ניין, ס'איז יא כשר. אבער על כל פנים דער רמב"ם רעדט פון סתם איסור הנאה. ער רעדט נישט פון אן עבודה זרה, א זאך וואס מ'דארף פארברענען, חמץ בפסח. און דעמאלטס איז נישט קיין פראבלעם. פארוואס? ווייל ס'זעט אויס אפשר אז דאס הייסט נישט קיין הנאה אפשר אזוי ווי דו זאגסט, ווייל מ'האט די געזעץ אויף די זיוף. אגב, ס'איז יא הנאה, ס'הייסט מ'מעג לכאורה נישט טוהן.

ר' יואל אשר: מ'טאר עס נישט טוהן, אבער ס'איז נישט קיין איסור, ס'איז נישט אזוי ווי דו ביסט יעצט יוצא א מצוה פון שופר דורך אן עבירה, ס'איז נישט קיין מצוה בכלל. למעשה איז דא א געשריבענער גט. קען זיין דער מענטש האט געטוהן אן עוולה, אבער למעשה איז דא א געשריבענער גט. און דער גט האט נישט א געוויסן שיעור אדער א געוויסע... די אלע אנדערע זאכן איז געווען ס'וועט נישט זיין א שיעור אתרוג אדער ס'וועט נישט הייסן דיין אתרוג. ס'איז שייך די אלע זאכן.

ר' יצחק: יא, ס'איז אוועקגעלאפן דער רמב"ם, העלא? פארשטיי וואס איך זאג, ווייל ס'איז נישט אזוי סימפל פאר מיר. ער איז געהעריג אוועקגעלאפן, נישט קיין נארמאלער מענטש. פארשטייסט מיין שאלה?

ר' יואל אשר: יא. דריי ווייטער.

ר' יצחק: ס'איז נישט קיין איסורי הנאה, דארף זיין בסדר. [[#2]] אקעי, וכותבין.

שרייבן אויף א "דבר שיכול להזדייף"

ר' יואל אשר: **"וכותבין"** מ'קען שרייבן, **"על דבר שיכול להזדייף"** אפילו אויף א זאך וואס איז יכול להזדייף, וואס מ'קען

דערויף אויסמעקן, זיך ארומשפילן, אזוי ווי אונז האבן געהאט טאקע זייער גוט, מ'האט געהאט דעם פענסיל.

ר' יצחק: ניין, דא רעדט ער פון א סארט פעיפער.

ר' יואל אשר: יא, לכאורה וועט זיין דער זעלבער געדאנק, ווייל פארוואס זאגט דער רמב"ם, פארוואס טאקע באדערט עס נישט אז ס'איז א דבר שיכול להזדייף? ווייל אונז לערנען דאך א גאנצע צייט אז אייביג מוז זיין עדי מסירה, **"והוא שיתננו לה בעדי מסירה"**. אויב איז דא עדי מסירה, גייט עס נישט אן. איז דאך דער עיקר עדים דאס אז ס'איז דא די צוויי לעבעדיגע מענטשן וואס מ'קען צוריקגיין צו זיי, גייט עס נישט אן. אויב וועט זיין א שאלה פון...

ר' יצחק: זיוף וועט מען גיין צו די עדי מסירה. דאס הייסט, אזוי ווי מיין סברא, ס'איז נישט... ווי וואס מ'האט געלערנט פריער איז נאך א דין כתב, אבער בעצם יכול להזדייף מאכט עס נישט קיין פראבלעם, ווייל יכול להזדייף איז נישט קיין דין כתב. איך זאג, מ'דארף דא פארשטיין די לומדות, פארשטייסט, איך זאג א ווארט. ס'קען פונקט אזוי זאגן אז אויב ס'איז יכול להזדייף הייסט עס נישט קיין כתב. ס'הייסט יא א כתב, ס'איז נאר יכול להזדייף. יכול להזדייף איז א פראבלעם פאר חושן משפט, פאר זאכן וואס מ'דארף האבן די עדים, נישט חושן משפט, פאר זאכן וואס מ'דארף האבן דאס צעטל, אבער דא דארפסטו נישט דאס צעטל, האסט עדי מסירה.

ר' יואל אשר: איז דער רמב"ם מסביר וואס טייטש? כיצד. ווייל די זעלבע זאך, די זעלבע תורה וואלט מען געקענט זאגן אויף דבר שאינו עומד.

ר' יצחק: רייט? האב איך געזאגט, דאס פרעג איך.

ר' יואל אשר: אינטערעסאנט. **"כיצד, כותב על הנייר המחוק"** אויף א פעיפער וואס מ'האט שוין אויסגעמעקט, ס'שטייט אין אבות, יא, אז וועז מ'שרייבט אויף א נייער פעיפער איז אזוי ווי א קינד, איך מאך דעם פארקערטן משל. **"ועל הדפתרא"** מין א פעיפער, אן עור וואס מ'האט נישט אינגאנצן געענדיגט מעבד זיין דעם עור. **"ועל החרס"** וואס מ'קען גרינג אפמעקן אדער **"ועל העלין"** אויף בלעטלעך אדער **"ועל ידו של עבד ועל קרן הפרה"**, דאס זענען זאכן וואס מ'קען זיך שפילן מיט דעם. אויף די לעצטע צוויי זאכן זאגט ער, וויאזוי ארבעט עס אזוי ווי מ'שרייבט אויף א ידו של עבד, **"ומוסר לה העבד והפרה או הנייר המחוק וכיוצא בו בפני עדים"**, מ'דארף עס איבערגעבן בפני עדים וואס זיי באשטעטיגן דעם גט.

ר' יצחק: און במילא הארט עס נישט דאס וואס איז יכול להזדייף. אהה. רייט. אבער אויך מ'דארף עס האבן בפני עדים, מ'דארף עס איבערגעבן ווייל אנדערש איז עס מחובר. מ'דארף געבן די גאנצע פרה אזוי ווי מיר האבן געלערנט פריער אין פרק א'.

דער מנהג נישט צו שרייבן א גט אויף קלף

ר' יואל אשר: [[#3]] אינטערעסאנט, דער רמ"א זאגט אז א גט זאל מען מאכן אויף קלף. לכתחילה זאל מען מאכן קלף. למעשה פירן זיך נישט מיט קלף. אלע יארן מ'נעמט גוטע פעיפער, מ'נעמט נישט קיין קלף. און דער ערוך השולחן טאקע וואונדערט זיך, אויב מ'איז מחמיר ביי גט אויף יעדער מין חומרא, פארוואס איז מען נישט מקפיד אויף דעם רמ"א? למעשה, דער מנהג איז טאקע נישט קלף.

ר' יצחק: ס'קאסט געלט דער קלף.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט. אקעי, ס'איז פון די ביליגערע זאכן פון דעם גט.

ר' יצחק: וויאזוי ווייסטו ווי אסאך ס'קאסט א שטיקל קלף?

ר' יואל אשר: ניין, שטיק געלט.

ר' יצחק: סופר ער דארף קיין...

ר' יואל אשר: אפשר איז עס שווערער צו שרייבן? ניין. ניין, דער מנהג נישט, אפשר ווייל ס'איז דא דער וועג וויאזוי מ'קנייטשט עס איין און ס'איז גרינגער אזוי.

ר' יצחק: איך ווייס נישט. ווייס איך נישט.

ר' יואל אשר: אקעי, ווייטער.

ר' יצחק: [[#4]] דער רמב"ם זאגט נישט אז ס'איז דא אן ענין פון קלף בכלל, ס'איז דאך נאר אן ענין פון... אקעי. יא לאמיר לערנען.

הלכה ד': א גט חקוק בכתובת קעקע אויפ'ן האנט פון אן עבד

דער ערשטער פאל: וועז די עדים זענען אויסגעקראצט אויפ'ן האנט

ר' יואל אשר: "היה הגט חקוק", יא? סעיף ד', הלכה ד'. **"היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתובת קעקע"**, ער האט יעצט געזאגט, ער האט קודם שוין אנגעכאפט דעם ענין פון ידו של עבד אלס א דבר שיכול להזדייף, און ער האט שוין דערמאנט א ידו של עבד, זאגט ער נאך א זאך: **"היה הגט חקוק על ידו של עבד בכתובת קעקע"**, ער האט ארויפגעשריבן דעם גט, נישט, "חקוק" מיינט אויסגעקראצט. יא. אוי ס'קען זיין, אהא, ער האט אויסגעקראצט אויף אן עבד האט ער אויסגעקראצט בכתובת קעקע דעם גט.

ר' יצחק: טעטו דעם גט אויפ'ן עבד.

ר' יואל אשר: געמאכט א טעטו. **"והיה יוצא מתחת ידו"**, און דער גט גייט ארויס יעצט פון די... **"מתחת ידה"**. אה, **"והיה יוצא מתחת ידה"**, זי ניצט דעם עבד יעצט. יא, זי האט דעם עבד. **"והיו העדים חקוקים על ידו"**.

ר' יצחק: ס'שטייט אויך, די עדים האבן זיך אריינגעשריבן מיט א כתובת קעקע אויף דעם עבד נעבעכ'ס האנט.

דער איסור פון כתובת קעקע און דער כשרות פון די עדים

ר' יואל אשר: [[#5]] מ'טאר דאס נישט, מ'טאר דאס נישט טוהן אמת, ווייל **"בבשרו"** איז א שריטה, ס'גייט נישט אויף אן עבד כנעני וואס האט א דין ווי א ישראל לגבי זאכן? מ'טאר נישט.

אדער **"לא תרדה בו בפרך"**, די אלע זאכן. מ'רעדט דאך נישט דא וואס מ'מעג טוהן. לכאורה טאר מען נישט. נישט רעקאמענדעד, עסק יור לאקאל ראביי בעפאר יו דו. אבער מ'רעדט אויב איינער האט געטוהן אזא זאך.

ר' יצחק: ס'איז דא א פראבלעם, ער פרעגט אין דער קשיא, אויב מ'טאר נישט... דאך די עדים וואס האבן עס געטוהן ווערן אין דער שעה, זענען דאך פסול לעדות. איז א גוטע שאלה, ווייס איך נישט. אבער די הלכה דא רעדט נישט וועגן דעם איסור פון כתובת קעקע, ס'רעדט דאך וועגן דער נושא פון גט. פונקט ווי לגבי שבת, מחלל שבת זיין.

ר' יואל אשר: אפשר כתובת קעקע איז א לאו מאכט שוין פאר א רשע... יעדער לאו איז א רשע.

ר' יצחק: פאר די עדים, פאר דעם סופר איז נישט קיין פראבלעם, נאר מחלל שבת, אבער די עדים איז א גרעסערער פראבלעם, פארשטייסט? אבער ס'קען זיין אז די עדים האבן נישט אליינס, נאר זיי דארפן אליינס סיינען לכאורה. ווייס נישט. אין עני פלייס דארף מען קענען אליין סיינען, רייט? אקעי, מ'קען טרעפן אן עצה.

פארוואס איז געגוג עדי חתימה אן עדי מסירה?

ר' יואל אשר: "הרי זו מגורשת אף על פי שאין לה עדי מסירה", דעמאלטס אפילו אין לה עדי מסירה, **"שהרי אין יכול להזדייף."** וואס הייסט אין יכול להזדייף?

ר' יצחק: האב איך אייך דאך געזאגט, מ'קען אויסמעקן. להזדייף מיינט סימפלי מ'קען עס אויסמעקן. אזוי האבן מיר געלערנט פריער. דער רמב"ם דא...

ר' יואל אשר: היינט איז דא עפעס מאשינס וואס מ'קען זיך אן עצה געבן מיט א טעטו. סאו, פאר איינער טראכט פון טוהן אזא זאך, זאל מען וויסן אז היינט איז נישט אזוי פשוט.

ר' יצחק: אקעי, איך ווייס נישט. אויך היינט איז עס שווער. מ'לייגט צו... ס'איז נישט אזוי סימפל.

אבער וואס ס'זעט אויס איז, אז ס'איז נישט קלאר אין דעם רמב"ם, צי דער רמב"ם האלט אז עדי חתימה אליינס קען יא מאכן א גט. א גאנצע צייט האט מען געלערנט אז דער רמב"ם פסק'נט עדי מסירה כרתי, און עדי חתימה איז נאר תקנת חכמים.

ר' יואל אשר: אזוי האט דער רמב"ם געזאגט.

ר' יצחק: אבער דא זעסטו אז ס'איז דא יא אופנים וואס דער רמב"ם זאגט אז ס'קען זיין עדי חתימה אליינס. פארשטייסט וואס איך זאג? זייער אינטערעסאנט. סאו עדי חתימה אליינס. ער זאגט אז אויב ס'איז א דבר שאין יכול להזדייף, דעמאלטס איז געגוג עדי חתימה אליינס. טאמער נישט, דארף מען עדי מסירה, ווייל אויב נישט איז דאך נישטא וואו ס'זאל זיין די עדים. פארשטייסט? אזוי קומט אויס פון די הלכות. ס'איז א שטיקל סתירה מיט וואס דער רמב"ם זאגט פריער לגבי עדי חתימה.

דער צווייטער פאל: מוחזקין בעבד שהוא שלו אן עדי חתימה

ר' יואל אשר: זאג ווייטער. יא? זאגט דער רמב"ם: **"ואפילו היו מוחזקין בעבד שהוא שלו"**, אפילו אויב דער עבד איז געווען מוחזק אז ס'באלאנגט פאר דעם מאן, **"וגט חקוק על ידו"** פון דעם עבד, **"והוא יוצא מתחת ידה, והיא אומרת"**, זי זאגט: ווייסט פארוואס איך האב אים? ווייל **"בעדים נמסר לי"**, ער האט מיר איבערגעגעבן עס אלס א גט. אה, דעמאלטס איז **"הרי זו ספק מגורשת"**.

ווייל אונז טראכטן אז אפשר האט דער מאן געשריבן א גט אויף דעם עבד, ווייל ער האט געטראכט וועגן א גט, און ער האט איר נישט למעשה געגעבן. ווייל וואו איז די ראיה? ס'איז דאך מוחזק בעבד שהוא שלו. לאמיר זאגן אז ס'איז שוין דורכגעגאנגען געגוג צייט און ס'הייסט נאך אלץ...

ר' יצחק: שהוא שלו.

ר' יואל אשר: דאס זאג איך שהוא שלו, און ס'איז א נייע מעשה, איז דאך נאכנישט קיין ראיה. לאמיר זאגן אין א פאל וועט אפילו וועט דאס איז יא א ראיה, ס'איז שוין דורכגעגאנגען אסאך יארן זייט דער דעיט לאמיר זאגן פון דעם גט.

ר' יצחק: אה, אקעי. און דעמאלטס איז וואס? און דער עבד איז שלו. כ'ווייס נישט פארוואס דו קומסט אריין אסאך יארן. מוחזקים מיינט נישט דא חזקת קרקע פון שלוש שנים. אונז ווייסן אז...

ר' יואל אשר: ס'שטייט דאך **"והוא יוצא מתחת ידה"**, נאכאמאל.

ר' יצחק: זייער גוט. סא וואס מעלה טוט עס?

ר' יואל אשר: ס'איז נישט קיין פראבלעם. נעכטן איז געווען זיינס, און טאקע נעכטן איז געווען דער גט. כ'זאג אז מ'רעדט אין א פאל וועט ס'איז א ראיה צו זאגן אז ס'איז אירע.

ר' יצחק: ניין, ניין, דע אפאזיט, דע אפאזיט. ס'איז לכאורה א ראיה אז ס'איז אירס. ער זאגט אפילו אונז האבן דא א גוטע ראיה. דאס איז א שטיקל א פארקערטע הלכה.

ר' יואל אשר: ביז יעצט האט געהייסן שלו, און פלוצלינג איז עס יוצא מתחת ידה. תחת ידה איז דאך א סימן אז ער האט יא, אה זייער גוט, אז ער האט איר איבערגעגעבן דעם עבד, און דאס איז געווען וויאזוי ער האט געגעבן דעם גט.

ר' יצחק: זייער גוט.

ר' יואל אשר: און זי זאגט אפילו **"בעדים נמסר לי"**, אבער פונדעסטוועגן **"הרי זו ספק מגורשת"**. נאר א ספק.

ר' יצחק: פארוואס? **"שמא מעצמו נכנס לה שהגודרות אין להן חזקה"**. אונז האבן דאך נישט קיין ראיה. אן עבד איז דאך א זאך וואס דרייט זיך.

ר' יואל אשר: אונז רעדן אן חקוקים עדים.

ר' יצחק: אן עדים חקוק עליו. אה.

ר' יואל אשר: דאס איז דער חילוק?

ר' יצחק: אה, איז דא נישט קיין עדים חקוק עליו, נאר זי זאגט **"בעדים נמסר לי"**.

ר' יואל אשר: אבער זעט אויס מ'האט נישט די עדים אין פראנט פון אונז. אונז האבן... זי זאגט אזוי.

ר' יצחק: אונז האבן נישט קיין עדי מסירה. איז ממילא דאס וואס דער עבד, זייער גוט, כ'האב נישט געכאפט. סא פריער, אויב די עדים זענען געשריבן, דעמאלטס איז געגוג. דאס הייסט, יא. עדים...

א גט אויף אן עבד אן אויסגעקריצטע עדים: "שהגודרות אין להן חזקה"

ר' יצחק: פארוואס? **"שמא מעצמו נכנס לה, שהגודרות אין להן חזקה"**. אונז האבן דאך נישט קיין ראיה, אן עבד איז א זאך וואס דרייט זיך.

ר' יואל אשר: אונז רעדן מען אן חקוקים עדים, אן **"עדים חקוק עליו"**.

ר' יצחק: אה, דאס איז דער חילוק? אבער דא איז נישטא קיין **"עדים חקוק עליו"**,

ר' יואל אשר: נאר זי זאגט **"בעדים נמסר לי"**.

ר' יצחק: רייט. ממילא דאס וואס אבער זעט אויס מ'האט נישט די עדים אין פראנט פון אונז. אונז האבן זי זאגט אזוי. אונז האבן נישט קיין עדי מסירה,

ר' יואל אשר: ממילא דא פארהאנדלט זיך אנדערש ווי פריער.

ר' יצחק: פריער, אויב די עדים זענען געשריבן, דעמאלטס איז געגוג.

ר' יואל אשר: דאס הייסט, עדים שרייבט מען דאך נאר וועט ס'איז געשען די מסירה. עס איז **"אינו יכול להזדייף"**, איז דאך גוט.

ר' יצחק: רייט. אבער אויב איז נישטא קיין עדים גע'חתמ'עט אויף דער כתובת קעקע,

ר' יואל אשר: איז אפילו אז ס'איז דא אנדערע סימנים,

ר' יצחק: דאס וואס זי טענה'ט **"בעדים נמסר לי"**, אדער דאס וואס ס'איז געווען **"שלו"** און יעצט איז **"יוצא מתחת ידה"**. רייט, ס'איז א שטארקער סימן לכאורה, צוויי סימנים. פארוואס? **"שהגודרות אין להן חזקה"**,

ר' יואל אשר: זאכן וואס רוקן זיך האבן נישט קיין חזקה. דאס הייסט, אן עבד קען זיך ארומדרייען אליינס און גיין,

ר' יצחק: ער דארף נישט... ממילא איז דאך דא די טשענס אז דער אדון האט עס סתם אויסגעקריצט און למעשה עס נישט געניצט, און דאס וואס ער איז דארטן איז נאר ווייל ער האט אליין ארייגעוואקט. ממילא איז א ספק צי ער האט טאקע איבערגעגעבן דאס מיט תורת גט אדער נישט.

ווען זי האט א שטיקל פעיפער, וואס פעיפערס געווענליך פירן זיך נישט צו פארן אליינס, דעמאלטס אז זי האט א פעיפער איז א ראיה. דאס איז דאך וויאזוי יעדער גט ארבעט צו א שטיקל סברות, געווענליך איז דא עדי חתימה, איך כאפ נישט פינקטליך. וואלט אפשר יעדע מאל ביי א פעיפער וואלט געווען א שטיקל ראיה, אונז ווייסן מוחזק. אה, אונז ווייסן, אפשר א פעיפער איז נישט קיין ראיה אז ס'איז געווען זיינס. אבער סתם א זאך וואס אונז ווייסן זיכער אז ס'איז געווען זיינס, וואלט געווען גוט. אבער אן עבד, ס'איז טאקע געווען זיינס, אבער אן עבד קען שפאצירן. אויב איז ער אנגעקומען צו איר, איז נישט קיין ראיה אז ס'איז

ר' יואל אשר: געגאנגען פון דעם בעל צו איר,

ר' יצחק: ממילא איז נאר א ספק מגורשת.

דער טייטש פונעם ווארט "גודרות"

ר' יואל אשר: וואס איז דאס ווארט **"גודרות"**?

ר' יצחק: איך געדענק נישט דאס ווארט אין אן אנדער קאנטעקסט.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט. **"גודרות"** מיינט זאכן וואס מען דארף לייגן אין א געיט ווייל זיי וואקן אליינס. אה, **"גודרות"** מיינט עפעס וואס איז סופאוזד טו בי "מגדרות". אקעי. אזוי ווי כ'האב עס אויסגעטראכט.

ר' יצחק: איי דזשאסט מעיד דיס וואן אפ.

ר' יואל אשר: אבער אזוי זאגט דער הייליגער... יא, כ'מיין אז **"גודרות"** געווענליך מיינט בעלי חיים, נישט עבדים,

ר' יצחק: על שם **"גדרות צאן"**.

ר' יואל אשר: אה, **"גדרות צאן"**. אקעי, זאגט ווייטער.

א גט אויף א טבלה וואס געהערט צו דער פרוי

ר' יואל אשר: **"היה הגט חקוק על הטבלה"**. א טבלה, אונז האבן געהאט אין מסכת סוטה, אנטשולדיגט. נו יא, כ'האב געלערנט **"היה הגט חקוק על הטבלה"**, אויף א גרויסער לוח עץ, א גרויסער ברעט, **"והעדים עליו, והוא יוצא מתחת ידה"**. יעצט זעט מען די טבלה ליגט ביי איר, דאס גרויסע שטיק. מארבל אדער שטיין אדער האלץ. **"אף על פי שהן מוחזקין בטבלה שהיא שלה"**. אה! יעצט זאג איך,

ר' יצחק: דו האסט דאך געפרעגט וואו איז די פארקערטע קעיס פון אן עבד? דא איז די פארקערטע קעיס, א טבלה. מ'האט אייביג געוואוסט אז דאס איז איר האלץ,

ר' יואל אשר: איר טיר, וואטעוועור זי האט,

ר' יצחק: אפילו מ'האט אלעמאל געוואוסט פארקערט,

ר' יואל אשר: און יעצט שטייט אויף דעם דער גט, און זאגט זי אז כ'האב עס באקומען פון דעם מאן. אבער די אנדערע מענטשן זאגן, וואס הייסט? אונז ווייסן דאך אז ס'איז דיין טבלה, די יארן וואס דו האסט שוין די טבלה. איז אבער דא א הלכה אז די פרוי קען דאך שרייבן א גט און אריבערגיין מיט דעם געשריבענעם גט, דאס געבן פאר דעם מאן, דער מאן זאל דאס איבערגעבן בפני עדים, ממילא איז עס יא א גוטער גט, **"הרי זו מגורשת"**, פארוואס? **"שהאשה עצמה כותבת גיטה"**. א פרוי קען דאך שרייבן איר אייגענעם גט. נישט קען, נאר מ'וועט אויך לערנען אז א פרוי באצאלט איר גט,

ר' יצחק: מיר האבן געלערנט, אבער...

ר' יואל אשר: איז פארוואס? פארוואס טאקע קען דאס א פרוי טוהן? איי, ס'איז דאך לכאורה אזוי ווי א ליגענט? ס'איז נישט קיין

פראבלעם. פארוואס? **"שאין קיום הגט אלא בחותמיו"**, דער עיקר קיום הגט איז ווען ס'איז דא עדים וואס חתמ'ענען אויף וואס ס'שטייט. **"אם אין שם עדי מסירה"**, אויב איז נישטא עדי מסירה, איז עס די עדי חתימה וואס מאכן דעם גט. ממילא, ס'קען טאקע זיין אז ס'איז טאקע געווען איר טבלה, לאמיר זאגן אפילו ס'איז איר כתב יד, אבער נישט קיין פראבלעם, ווייל איינמאל ס'איז דא עדים, זאגן די עדים עדות אז די חתימה איז געווען גוט און אז ס'איז א גוטער גט.

ר' יצחק: סאו ווייטער דא לערנען אונז אז עדי חתימה איז געגוג, און די רגע וואס א פרוי האט א גט, א גע'חתמ'עטן גט, איז אלעמאל א גוטע ראיה. הגם אונז האבן נישט קיין ראיה כאילו אפילו א סברא אז ס'איז געווען עדי מסירה. ס'דארף נישט האבן קיין עדי מסירה. ס'דארף נישט. **"אין שם עדי מסירה"**. ס'דארף נישט זיין עדי מסירה. און ס'איז אויך נישטא אזוי ווי א שטיקל ראיה אז ס'איז געקומען דער גט פון אים צו איר, וואס ס'איז איר פעיפער געווען לכתחילה, איר טבלה, שטערט נישט, ווייל די עדי חתימה זאגן עדות אז ס'איז געשען א גט. רייט. שטימט? יא. זייער גוט. נו, לערנען מיר ווייטער.

הלכות ה'—ו': חק יריכות, חק תוכות, מקעקע און רשם

חק יריכות קעגן חק תוכות

ר' יואל אשר: יא, **"חקק הגט על הלוח או על האבן"**. אויב מ'האט געקריצט דעם גט, מ'האט געמאכט א כתובת קעקע, נישט אויף א מענטש, אבער נישט געשריבן מיט א פען, נאר געקראצט, **"על הלוח או על האבן או על טס של מתכת"**, אויף א טאץ פון מעטאל, איז אזוי: ס'איז דא צוויי וועגן פון חוקק זיין. מ'קען מאכן חקיקה וואס מ'קראצט אריין יעדן אות, דעם גאנצן אות, דעמאלטס איז עס כשר. **"אם חפר יריכי האותיות"**, אויב ער האט אריינגעקראצט די פיסלעך פון די אותיות, **"כשר, שזה כתב הוא"**, דאס הייסט כתב.

ר' יצחק: יא, אבער וואס איז דער חילוק?

ר' יואל אשר: ער גייט ברענגען די, פארוואס? **"הרי הוא אומר כתובה בעט ברזל"**, ס'איז עפעס א געשריבן מיט א פען פון ברזל, וואס הייסט? וויאזוי שרייבט מען מיט א פען פון ברזל? ברזל איז געמאכט צו קראצן. **"כלומר שהוא חופר"**, אריינגעקראצט,

ר' יצחק: ס'מאכט א לאך. אריינגעקראצט הייסט געשריבן. ס'איז חק יריכות, ס'מאכט א לאך. קען זיין יריכות איז דער טייטש פיס, אבער כאילו די פיס מיינט אפשר די פיס און די דיקקייט פון די.

ר' יואל אשר: רייט, ממילא ער גייט שוין זאגן דאס פארקערטע גייט ער שוין ברענגען. **"וכן אם חקק היריכות מאחורי הטס עד שבלטו בפני הטס"**, פארקערט, אז ס'איז נישט לאך אריינגעקריצט נאר ס'איז ארויסגעקריצט, ער איז געגאנגען און ער האט געשריבן די אותיות פארקערט פון דער בעק.

ר' יצחק: פון דער צווייטער זייט

ר' יואל אשר: איז דא א לאך. און דא זעט מען די אותיות שטעקן זיך ארויס, חקיקה. אבער דא פארקערט. אבער אויב ער האט געטוהן, **"אבל אם חפר תוך האות עד שייראו היריכות גבוהות מכאן ומכאן ככתב דינר הזהב"**, אבער אויב וואס ער האט געטוהן איז אז מען זעט נאר די עקן פונעם אות. ער האט א פיקטשער.

ר' יצחק: יא, אבער איך ווייס נישט אויב ס'שטערט אז ס'זעט נאר די עקן. וואס ער מיינט צו זאגן אז אינסטעד פון מאכן אזוי ווי אז ס'שטעקט זיך אריין דער אות, אדער ארויס דער אות, האט ער געמאכט אז פון די זייטן איז העכער. רייט. וויאזוי האט ער געמאכט? ער האט געמאכט א לאך אינדערמיטן. רייט. אדער אפשר פון די זייטן אויך, אבער ער האט געמאכט א לאך. אינסטעד פון מאכן דעם אות דעם לאך, האט ער געמאכט ארום דעם אות דעם לאך. רייט. שטימט? רייט. אזוי ווי מען מאכט אויף א קאין, דער כתב פון א קאין איז נישט אריינגעקריצט, ס'איז ארויפגעקריצט. וויאזוי טוט מען דאס? ער דארף אראפפרעסן אויף די זייטן, ארום און ארום, פארשטייסט? רייט. און דאס איז נישט פון דער בעק,

ר' יואל אשר: פון דער בעק שרייבט מען אויס בעקווארד,

ר' יצחק: איז דא א לאך פון אונטן. רייט. אבער חק תוכות, ער האט אוועקגעשטופט אינדערמיטן. ס'מיינט נישט נאר אינדערמיטן, ס'מיינט אויך ארום און ארום מיין איך. פארשטייסט? און זיי רופן עס חק תוכות, אבער בעצם אינצווישן די אותיות האט ער אויך געהאקט. אזוי ווי, וויאזוי מאכט מען א קאין? מען נעמט אביסל סאפט אייזן, מ'לייגט א סטעמפ אין די אפיס.

שמועס וועגן דעם באגריף און סברא פון חק תוכות

ר' יואל אשר: א סטעמפ איז דאך אזוי,

ר' יצחק: יא. איי וויש וועלכער סארט סטעמפ, א סטענסיל אזוי ווי א.

ר' יואל אשר: ביים שרייבן איז עס אזוי ווי א סטענסיל, מ'שרייבט ארום דעם אות, מען שרייבט נישט דעם אות אליין.

ר' יצחק: יא? איך ווייס נישט וויאזוי מ'טוט ביי א סטענסיל, באט,

ר' יואל אשר: מ'טוט א סטענסיל מאכט מען די פרעים ארום דעם אות, און יעצט קען מען אנפילן דעם אות מיט דעם קאליר, אדער מיט דער פען וואס מ'וויל.

ר' יצחק: יא, אבער וואס האט עס צו טוהן?

ר' יואל אשר: איך רעד דאך די זעלבע זאך, ווייל דו האסט נישט געשריבן דעם אות, דו האסט נאר געשריבן די גבולות פונעם אות.

ר' יצחק: ניין, ניין, דאס איז נישט דער פראבלעם. איך ווייס נישט פארוואס וואס איז דער פראבלעם פון דעם, אבער חק תוכות מיינט אזוי ווי אויף א קאין, ס'קומט, ס'שטעקט זיך ארויס, נישט מ'קריצט אריין, נאר ס'שטעקט זיך ארויס. וויאזוי מאכט מען זיך עס ארויסשטעקן? מ'שטופט אריין אין דער זייט. נעמסט אזוי ווי א בעקווארד, די אפעזיט פון דעם, א פארעם, מ'זעט אויס די אפעזיט

פון דעם, און מ'גיט א האק ארויף אויפ'ן מטבע, און אזוי קומט אויס א צורה וואס איז בולט. בקיצור, אויף אידיש, דאס איז בולט, יענע איז שוקע. ס'איז נישט עקזעקטלי ליטעראלי, ווייל מ'קען אויך מאכן א בולט וואס זאל זיין כשר, אויב מ'מאכט חוקק פון דער בעק. אבער דאס ווארט איז נישט חוקק דעם אות, נאר מ'האט חוקק געווען ארום דעם אות. דאס איז, יא? דאס הייסט סאבטרעקטיוו אינסטעד פון עדיטיוו, אויף א געוויסן וועג. ס'איז נישט עקזעקטלי ריכטיג. על כל פנים דעמאלטס **"אינו גט שאין זה כתב"**. דאס הייסט נישט קיין כתב. וואס הייסט נישט קיין כתב? כאילו ווייל ער האט נישט געטאטשט די אותיות, נישט ער האט עס ארויסגעקריצט אדער אריינגעקריצט די אותיות, נאר ער האט אריינגעקריצט ארום די אותיות. דאס איז נישט גוט. אקעי,

ר' יואל אשר: פרעגסט ביי מיר, כ'פארשטיי אויך נישט. ס'איז נישט קיין כתיבה, ווייל מ'האט נישט געשריבן דעם אות,

ר' יצחק: מ'האט געשריבן ארום דעם אות. געסטעמפט דעם אות.

ר' יואל אשר: וואס איז געווען בכוונה? כ'ווייס נישט. מ'האט געשריבן ארום דעם אות,

ר' יצחק: דאס הייסט נישט געשריבן דעם אות. נו, נו, דו פארשטייסט וואס איך פארשטיי.

ר' יואל אשר: נישט פונקטליך, ווייל מ'דארף טראכטן כתובת קעקע א גט איז יא.

ר' יצחק: טאקע יא, ווייל דו לייגסט אריין די טינט ביי דעם פלאץ.

ר' יואל אשר: נישט צו טראכטן כתובת קעקע,

ר' יצחק: כתובת קעקע הייסט יא כתובת קעקע. יא, אבער אויב איינער מאכט א כתובת קעקע דורך שניידן א שטיקל פון זיין... כ'שטעך זיך נישט פון דעם. אבער פארוואס ביי א מטבע, דו רעדסט דאך פארוואס הייסט א מטבע נישט קיין אות, איז דאך שווער צו פארשטיין. וואס זאל איך דיר זאגן?

ר' יואל אשר: ווייל **"כתובה בעט ברזל"** ער ברענגט דאך עפעס. לויט דעם וואס הייסט עס כתובה?

ר' יצחק: כ'זע אויך דעם פסוק. און מטבע איז נישט כותב, נאר עפעס אנדערש, ס'איז חוקק. גיי ווייס, איך ווייס נישט. אקעי.

ר' יואל אשר: די הלכה איז א הלכה כללית על הכתיבה אדער ס'איז נאר ביי גט?

ר' יצחק: ביי ספר תורה איז אויך אזא הלכה.

ר' יואל אשר: חק תוכות,

ר' יצחק: יא. איך פארשטיי עס נישט דארט אויך נישט אזוי גוט, וואס זאל איך דיר זאגן? און דא בקל וחומר, ווייל דא רעדט מען דאך אז מען קריצט עס אריין אין עפעס אן אייזן, און ספר תורה שרייבט מען נישט אויף אייזן בכלל.

"המקעקע על העור" און "רשם על העור"

ר' יצחק: עניוועיס, **"המקעקע על העור תבנית כתב"**, אקעי, **ר' יואל אשר:** **"המקעקע על העור תבנית כתב"**, אויב איינער שרייבט, קראצט אריין אויף הויט תבנית כתב, **"או שרשם על העור תבנית כתב"**, אדער געשריבן אויף עור תבנית כתב, **"הרי זה כשר"**.

ר' יצחק: דאס הייסט, מקעקע מיינט אינסטעד פון מאכן אזוי ווי מ'האט געלערנט, נישט מיט טינט. רייט, ער קריצט, ער מאכט אזוי ווי אן עמבאסינג, אזא סארט זאך. וואס הייסט עמבאסינג?

ר' יואל אשר: ענגרעווינג, ניין? ענגרעוווינג.

ר' יצחק: ענגרעווינג יא, ס'איז דא אזא ענין פון ענגרעווינג, ניין? דאס איז מקעקע. לכאורה יא. כלומר ער מאכט אן עור, דארט קען אויך זיין א חק תוכות. יא, ס'הייסט ער קראצט אריין אין אן עור, אדער רשם מיינט ער שרייבט, יא. רשם איז טייטש שרייבן לכאורה. וואס איז דער חילוק? כ'ווייס נישט. זיי האבן געהאט אין הלכות שבת "רשם". דארט האבן מיר געטייטשט אז רשם מיינט פעינטן. אבער דא מאכט נישט קיין סענס, דעמאלטס איז עס געהעריג געשריבן אויף עור, וואס איז שלעכט? זאגט אז רשם מיינט א שוואכער קראץ, מאכט נישט קיין סענס צו מיר, כ'ווייס נישט וואס דער חילוק פון מקעקע און רשם. ענייוועי **"הרי זה כשר"**, דעמאלטס איז נישט קיין פראבלעם. יא. כ'ווייס נישט וואס ס'מיינט רשם.

ר' יואל אשר: ס'קען זיין ער זאגט אז אינטערעסאנט, דער רמב"ם זאגט **"מקעקע"**, ס'איז דא אן אנדער גירסא **"המקרע על העור תבנית כתב"**.

ר' יצחק: די זעלבע זאך.

ר' יואל אשר: מ'שניידט אזוי ווי אן אות. אה, דו האסט שוין מקרע. און **"רשם"** זאגט ער איז אזוי ווי א זיגל למשל, אבער טאקע נישט באופן וועז ס'איז א חק תוכות.

ר' יצחק: ס'מוז זיין אריינגעקראצט נישט ארויסגעקראצט, נישט ארומגעקראצט כדי שוין, אקעי יעצט גייט מען לערנען,

---

הלכות ז'—ח': שרייבן א גט אין יעדער שפראך און שריפט

ר' יואל אשר: ביז יעצט האבן מיר געלערנט אויף דעם חומר הגט, אזוי ווי דו האסט געזאגט, דער מאטעריאל. יעצט גייט מען לערנען אביסל וועגן די עקטשועל אותיות, וועלכער כתב און אזוי ווייטער. זאגט דער רמב"ם: **"כותבין את הגט בכל כתב ובכל לשון"** נישט קיין חילוק וועלכע לענגוועדזש, ס'קען זיין ענגליש, אידיש וכדומה. אום-הום. אבער ס'דארף אבער זיין קאנסיסטענט, וואס איז טייטש? **"גט שכתוב בכתב מן הלשונות"**, מיט איין סארט כתב, כתב קען מיינען צוויי זאכן, אנדערע שריפט, ס'טייטש אנדערע צורות אויף אלפאבעט, אזוי ווי טשייניז אותיות, ס'קען זיין רוסישע אותיות, ס'קען אויך מיינען אנדערע שפראך יא? די ווערטער אנדערע. אבער **"ועדיו חותמין בכתב אחר"** איז אויך כשר, ס'מוז נישט זיין אז דער כתב און די חתימות זאלן זיין די זעלבע, אבער **"והוא שיהיו מכירין לשון הכתב וכתבה"**, מ'דארף עס קענען.

ר' יצחק: סיי די שפראך, סיי די

די שפראך און שריפט פונעם גט און פון די עדים

ר' יואל אשר: ס'מוז נישט זיין אז דער כתב און די חתימות זאלן זיין די זעלבע. אבער **"והוא שיהיו מכירין לשון הכתב וכתבה"**. מ'דארף עס קענען.

ר' יצחק: סיי די שפראך, די עדים, מ'האט דאך געלערנט פריער, אז די עדים דארפן פארשטיין וואס ס'שטייט אויפ'ן גט. זיי דארפן קענען סיי דאס לשון, רוסיש, און סיי אז די רוסיש איז געשריבן אויף אידישע אותיות, דארף מען קענען אויך די רוסישע אותיות, אדער פארקערט. מ'שרייבט עס אויף אנדערע אותיות דארף ער קענען ביידע.

ר' יואל אשר: די אנדערע מענטשן, כאילו דער מאן און ווייב, דארפן אויך קענען די שפראך?

ר' יצחק: ניין, נאר די עדים דארפן וויסן וואס דא שטייט.

ר' יואל אשר: קומט אן און קיינער קען נישט ליינען, אבער מ'זאגט אז איינער גיט איר אלס א גט אין טשיניז, ארבעט עס?

אקעי, וואס טוט זיך, **"אחד מן העדים חתם בכתב והעד השני בכתב לשון אחרת"**, איינער האט געשריבן מיט איין כתב און איינער האט געשריבן מיט אן אנדער כתב, איז אויך **"כשר"**. אבער דער גט אליין קען נישט זיין געשריבן... **"אבל אם היה מקצת הגט כתוב בלשון"**, איין שפראך, **"ומקצתו בלשון אחרת"**, איז **"פסול"**. אזוי ווי מ'איז געווען אין הלכות תפילה אז **"חציו מדבר אשדודית וחציו מדבר..."** אזוי, האלבוועגס איז נישט גוט. אז דו קענסט גוט איין שפראך...

די קשיא פארוואס א גט פון צוויי שפראכן איז פסול, און דער געמיש פון לשון הקודש און אראמיש

ר' יצחק: נישט גוט, פארוואס נישט?

ר' יואל אשר: ווייל ס'הייסט נישט איין כתב, ס'איז צוויי כתבים אין איין דעם. צווישן דעם כתב און דער חתימה איז אן אנדערע זאך. אבער פרעגסט א גוטע קשיא: אויב איז ווען דאס גאנצע איז אין איין שפראך א גוטע כתיבה, און דא טייטש אויב רוסיש איז גוט און טשיניז איז גוט, פארוואס איז האלב רוסיש און האלב טשיניז נישט גוט?

ר' יצחק: ער האט געמאכט א דרשה דערונטן דא פון דעם חסדי דוד: **"וכתב לה" – כתיבה אחת, לא שתי כתיבות.** איי די עדים? עדים איז אביסל אן עקסטערע זאך, ס'שטערט נישט, האבן צוויי עדים.

ר' יואל אשר: ער מאכט אליין דרשות?

ר' יצחק: ס'שטייט אין דער גמרא אזוי? אה, כ'ווייס נישט. למעשה פרעגט ער א גוטע קשיא, מ'וועט שוין זען אונזער לשון הגט שטייט אביסל לשון הקודש און אביסל אראמיש. זעט מען מ'איז נישט ממש מקפיד אויף דעם. אפשר אראמיש הייסט... אשתעי בהדדי על ידי הדחק.

ר' יואל אשר: ס'איז איין אום, ס'איז איין אום.

ר' יצחק: ניין, ס'איז איין אום, ס'שטערט נישט. דאס איז אפשר אראמיש איז טייטש, דער אראמיש וואס איך רעדן איז צומישט מיט לשון הקודש.

ר' יואל אשר: דער רמב"ם גייט רעקאמענדן אראמיש.

ר' יצחק: יא. זאגט דער רמב"ם, וועז מ'שרייבט דאס לשון... יעצט אין הלכה זאגט דער רמב"ם, אזוי ווי אין הלכות תפילה, קודם דא די הלכה, נאכדעם וועט מען זען דעם נוסח וואס איז איינגעפירט.

הלכות ט'—י"א: קלארקייט אינעם לשון און אינעם כתב פונעם גט

ר' יואל אשר: יעצט זאגט דער רמב"ם, דער תוכן הדברים אין דעם גט זאל זיין אייביג קלאר וואס עס שטייט דארטן, ס'זאל נישט זיין א קאמפליקירט צעטל. ס'מאכט סענס, ווייל שטעל זיך פאר מ'וואלט געגעבן פאר היינטיגע שוואכע אידעלע מענטשן צו מאכן א גט, וואלטן זיי אריינגעלייגט א באנטש התנצלות, און עכט איך פיל אזוי שלעכט פאר דיר, און בלא בלא בלא, מ'וואלט נישט געקענט וויסן ביי דער ענד צי מ'האט זיך געג'גט צי נישט.

"כל לשון שיכתב בה הגט צריך שייזהר הסופר בדברי הגט שלא יהיה משמעם שני ענינות". וואס ס'שטייט אין דעם גט, דער סופר דארף אכטונג געבן אין די דברי הגט, אז ס'זאל נישט זיין משמע מער ווי איין זאך. ס'זאל זיין זייער קלאר וואס ס'שטייט אין דעם כתב. **"עד שנמצא הקורא אומר"**, ס'זאל נישט זיין געשריבן אויף א וועג, אז איינער וואס ליינט וועט זיך טרעפן זאגן אזוי: **"שמא לכך וכך נתכוון"**, אפשר האט ער געמיינט דאס, **"שאין משמעו לשון גירושין, או שמא לענין זה נתכוון שמשמעו לשון גירושין"**. אויב מ'וועט שרייבן אזוי פאזי, ס'וועט נישט זיין קלאר צי מ'זאגט דא קלאר זיי גט'ן זיך, אפשר איז נאך אפן אז זיי גט'ן זיך נישט פאר זיכער, טויג עס נישט.

ר' יצחק: בעיסיקלי די הלכות וואס מיר האבן געלערנט פון תרוכין, שבוקין, לכאורה אין דעם שרייבן זאל מען שרייבן קלאר.

ר' יואל אשר: דאס לשון זאל זיין אויך א דבר הקורא.

ר' יצחק: יא, ער זאגט עס זאל...

ר' יואל אשר: זיין **"אלא יהיו דברים שאין בהן ספק באותה הלשון אלא משמען ענין אחד"**.

ר' יצחק: וואטעוועור שפראך דו שרייבסט, מ'קען שרייבן אויף ענגליש.

ר' יואל אשר: אבער אויף ענגליש זאל זיין קלאר.

ר' יצחק: "שגירש ושילח פלוני לפלונית". "וכן", נאך א זאך, דאס הייסט דאס איז דאס לשון, דאס הייסט די ווערטער...

ר' יואל אשר: די מילים פון גט, ס'זאל נישט זיין געשריבן צו קאמפליקירטע לשונות...

ר' יצחק: וואס קען לאזן אפן. ווי אויך די צורת הגט.

דער שיעור פון א קלארן כתב: א בינוני קינד

ר' יואל אשר: **"וכן צריך שיהיה הכתב מבואר היטב באותו הכתב שיכתוב בו"**, ס'זאל זיין געשריבן שיינע אותיות, ס'זאל נישט זיין געשריבן שלעכטע אותיות, **"עד שידעו לקרותו הקטנים שמכיירין אותו כתב"**. וועט דארף עס אלס קענען ליינען? ס'איז טייטש אזוי: אויב ס'איז געשריבן געווארן נישט קלאר, א גרויסער מבין וועט קענען ליינען די שוועירסטע שריפט. זאגט דער רמב"ם וואס איז דער שיעור? אז אויך קליינע קינדער וואס קענען יענע שפראך, אבער אויך נישט קינדער וואס זענען זייער גיפטעד קינדער, זייער קלוגע קינדער, דעמאלטס איז עס נישט גענוג. אבער אויך נישט אז טיפשים, קינדער וואס זענען סטופידער ווי געווענליכע קינדער, רוב כתבים וועלן זיי נישט קענען ליינען. ס'דארף זיין א רעגולער קינד, א בינוני קינד קען עס ליינען, איז פשט אז ס'איז א קלארער כתב.

זאגט דער רמב"ם: **"עד שידעו לקרותו הקטנים שמכירין אותו כתב"**, וועלכע קטנים? **"שאינן לא נבונים ולא סכלים"**, זיי זענען נישט זייער קלוג און נישט זייער נאריש, **"בקטנים אלא בינונים"**, נארמאל. נארמאל, אזוי ווי די מאמע פון שמואל הנביא האט געבעטן, נארמאל.

"ולא יהיה כתב מעוקם ומבולבל", יא, אמת, **"ולא יהיה כתב מעוקם ומבולבל"**, ס'זאל נישט זיין קיין פארקרימטע אדער קיין פארדרייטע שפראך, פארוואס? "מבולבל" מיינט אפשר סקריפט?

ר' יצחק: קען זיין.

ר' יואל אשר: ס'הייסט אז ס'גייט אריין איינס אין דעם אנדערן. **"שמא תדמה אות לאות, ונמצא הענין משתנה"**.

ר' יצחק: סתם ס'זאל זיין קלאר אז א דל"ת זאל נישט אויסזען ווי א רי"ש וכדומה.

ר' יואל אשר: מיינט, אז דער וואס טוט דעם טאטו אויף דעם עבד, דארף זיין זייער א גוטער טאטו מאכער.

ר' יצחק: אקעי, ביסט זייער פעסינעטעד אין יענער מעשה.

ר' יואל אשר: האט'ס איר נישט... ניין.

ר' יצחק: ס'איז דארט א הלכה וואס מ'דארף לערנען אז ס'מאכט זיך, ס'איז נישט קיין...

פסול מדרבנן ביי א צוויי-דייטיגן לשון אדער פארקרימטן כתב

ר' יואל אשר: שוין, זאגט דער רמב"ם ווייטער: **"היה בו משמע שני ענינים"**, אויב דער גט איז יא געשריבן אין א פאלשן וועג אז ס'איז נישט קלאר, **"או שהיה בכתבו עיקום או בלבול, עד שאפשר שייקרא ממנו ענין אחר"**. ס'איז זייער אינטערעסאנט, אז די אותיות זענען אזוי פארקרימט אז מ'זאל קענען ליינען...

ר' יצחק: מיינען אז ס'איז עפעס אן אנדער שטר. ס'שטייט עפעס דאס ווארט...

ר' יואל אשר: ס'שטייט "מגורשת", קען מען ליינען "מקודשת".

ר' יצחק: יא, וואטעוועור, ס'איז נישט אזוי ווייט.

ר' יואל אשר: טראכטסט ניין? יא, כ'זאג דאס הייסט ס'איז נישט ווייט, אבער... **"הואיל ונקרא לענין הגירושין ויש בו משמע גירושין"**.

ר' יצחק: וויבאלד...

ר' יואל אשר: אבער למעשה איז דאך עס משמע, ס'איז שווער צו זאגן אז ס'איז נישט א גט, אפילו אויב דער כתב אליין איז פארקרימט, **"ויש בו משמע גירושין"**. אבער... איז **"הרי זה פסול"**, מיינט ס'איז פסול מדרבנן, אבער מדאורייתא הייסט עס א גט.

ר' יצחק: דאס איז דעם רמב"ם'ס פאני וועג פון זאגן אז וועגן דעם איז עס נאר פסול, נישט אינו גט. זאגט שוין דער רמב"ם יעצט:

הלכה י"ב: דער מנהג פון נוסח הגט און די ציילונג פון די יארן

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם: **"כבר נהגו ישראל כולם לכתוב הגט בלשון ארמי ובנוסח זה"**. זאגט דער רמב"ם: **"אף על פי"** אז בעצם איז **"שמותר לכתבו בכל לשון"**, און מ'מעג אפילו לכתחילה, אבער כ'זאג דיר נאר אז דאס איז דער מנהג פון ישראל כולם. **"וזה הוא נוסח הגט"**.

ר' יצחק: זאגט דער הייליגער נוסח הגט: **"בכך בשבת..."**

ר' יואל אשר: ס'איז פונקט ווי מ'ליינט א כתובה: **"בכך בשבת כך וכך לירח פלוני..."**

ר' יצחק: מ'ליינט עס פאר ביי א גט, ניין? איך געדענק שוין נישט.

ר' יואל אשר: מ'ליינט נישט פאר?

ר' יצחק: שוין לאנג נישט געווען. דארפן דאך די עדים וויסן וואס ס'שטייט.

ר' יואל אשר: לכאורה מ'ליינט... כ'געדענק אז די עדים ליינען, דער ראש בית דין ליינט עס פאר און...

ר' יצחק: **"כך וכך לירח פלוני"**.

ר' יואל אשר: אז דער און דער טאג אין דער וואך. מ'הייבט אן דער און דער... געווענליך זאגט מען נישט וועלכער טאג אין דער וואך, למשל אין דער כתובה זאגט מען נאר דער און דער טאג אין דעם חודש. בכלל נישט? "בחמישי בשבת" שטייט דארטן, יא, יא, יא. "בחמישי בשבת", וואטעווער, דער און דער טאג אין שבת.

ר' יצחק: און דער און דער טאג **"לירח פלוני"**.

ר' יואל אשר: אין דעם און דעם חודש, **"בשנת כך וכך ליצירה"**. **"או לשטרות"** איז טייטש אויב... דער רמב"ם זאגט דא "או לשטרות" דארף נישט זיין באולד.

ר' יצחק: געדענקסט דאך אז ס'איז געווען...

ר' יואל אשר: "או לשטרות" דארף נישט זיין באולד.

ר' יצחק: איך ווייס נישט. אה! דו מיינסט די "או" זאל נישט זיין באולד און דאס ניין.

ר' יואל אשר: ביידע זאל נישט זיין באולד. איך פארשטיי.

ר' יצחק: ס'איז "ליצירה" או "לשטרות" בקיצור.

די משמעות פון "למנינא דרגילנא למימני ביה" (למנין שאנו מונין כאן)

ר' יואל אשר: **"למנינא דרגילנא למימני ביה במקום פלוני"**.

ר' יצחק: היינט אונז שרייבן דאס אויף לשון הקודש.

ר' יואל אשר: דאס ווארט "למנינא" מסתמא זאגט מען נישט אויב מ'האט שוין געשריבן "ליצירה".

ר' יצחק: ניין, דאס לשון ס'איז יא. ניין, דער "לשטרות" גייט ארויף... "לשטרות" איז צוויי אנדערע וועגן פון שרייבן די נאמבער, מ'האט געלערנט שוין וועגן דעם פריער. און אונז שרייבן דאס אויף לשון הקודש: "למנין שאנו מונין כאן".

ר' יואל אשר: און אויף זיין כתיבה איז זיינס.

ר' יצחק: דער רמב"ם שרייבט, זעסט אז דער רמב"ם איז מער מקפיד ס'זאל זיין כמעט אלעס אין אראמיש.

ר' יואל אשר: אין אראמיש.

ר' יצחק: אבער איך מיין...

ר' יואל אשר: איך האב געליינט דעם רמב"ם אז "למנינא דרגילנא" איז אזוי ווי א הוספה אויף די ווערטער "ליצירה או לשטרות", וועלכע פון די צוויי זאל מען טוהן?

ר' יצחק: זיי זאלן טוהן דאס וואס זיי זענען רגיל למימני ביה במקום פלוני.

ר' יואל אשר: ניין, ניין, ניין, ס'איז נישט אמת אזוי, קענסט שרייבן אזוי. גוט, אבער ער האט געהערט אז דער רמב"ם איז ממשיך דעם מנין פון א פריערדיגער מימרא און דאס מיינט עס, אז מ'זאל דאס אזוי שרייבן, דאס... ניין, ניין, ניין, ניין, ניין.

ר' יצחק: ס'איז א גוטע שאלה פארוואס מ'מיינט דאס. דער צדיק דא פון אונטן טרייט צו זאגן א טייטש, אז ס'מיינט צו זאגן, ווייל גיי ווייס, איך וועל דיר זאגן וואס, וואס א סוד? גיי ווייס ווי לאנג ס'איז אמת'דיג געווען...

ר' יואל אשר: פון ששת ימי בראשית, דו ווייסט דאך ס'איז דא וואס זאגן עוואלושען.

ר' יצחק: ס'איז דא אלע שיטות, "למנין שאנו מונין כאן"! ס'איז א גוטער תירוץ, ניין, ס'איז אן אמת'דיגער תירוץ! דאס איז נישט דער וועג וואס איך זאג עס. קיינער וועט נישט זאגן אז דער גט איז פסול אויב די גאנצע וועלט האט געהאט א מיסטעיק אין דעם מנין השטרות. הכא נמי, אבער נישט שרייבן, ס'איז דאך א שיינע זאך צו שרייבן קלאר, ס'איז נישט קיין מיסטעיק.

ס'איז דאך דא אפילו שנת תוהו, אפילו וואס מ'ציילט לבריאת העולם, געדענקסטו אין הלכות קידוש החודש ס'איז נישט אזוי סימפל צי די שנת תוהו איז א יאר פארדעם צי א יאר נאכדעם, זאגן דא מחלוקת הפוסקים, יא, אין הלכות קידוש החודש איז דא מחלוקת, אדער אפשר בניסן נברא העולם איז שוין א האלב יאר שפעטער. בקיצור, נישט דאס שטייט קלאר.

ר' יואל אשר: אויב מ'וועט מאכן אזעלכע תנאים שטעל זיך פאר וויאזוי מ'וואלט אויסגעקוקט: על דעת אז די וועלט איז עכט, על דעת אז די וועלט איז...

ר' יצחק: נישט פלאך און אז מיר...

ר' יואל אשר: זענען נישט א סימולעישאן. זייער גוט! ס'שטייט, מ'שרייבט עס קלאר.

ר' יצחק: אקעי, ווייטער. ניין, איך מיין טאקע... ניין, ס'קען אויך זיין, געדענקסט דאך אז מ'פלעגט שרייבן למנין המלוכה, אפשר קומט עס פון דעמאלטס, "למנין שאנו מונין כאן" למלך פלוני. אפשר קען זיין, אבער דא שטייט נישט, דער רמב"ם גיט נישט די אפשען.

ר' יואל אשר: אויף דעם האב איך געזאגט אז ס'איז א המשך פון דעם ווארט "לשטרות", דארט איז... דאס איז א לשון וואס...

ר' יצחק: מ'לייגט צו נאכדעם וואס מ'שרייבט, ויבאלד...

ר' יואל אשר: ווייל ס'איז דא די צוויי אפשענס, "ליצירה" ו"לשטרות", האט מען שוין צוגעלייגט אויך די ווערטער.

ר' יצחק: קען זיין מ'שרייבט נישט "ליצירה", דאס הייסט, אונז שרייבן יא "לבריאת העולם" אין אונזער לשון, אבער ס'קען זיין אז מ'דארף נישט שרייבן, אפשר דארף מען נאר שרייבן "בשנת תשפ"ז למנין שאנו מונים כאן", אזוי ווי למנין... ס'איז דא למנינם, יא? דאס איז דא מענטשן וואס שרייבן, די גוי'אישע שטרות שרייבט מען "למנינם", "למספרם", אונז זענען "למנין שאנו מונים". ס'איז זייער וויכטיג. אונזער מנין גייט אזוי, ווי מ'רעכנט צו מנין.

די מעשה מיט איינעם פון די מפרשי הרמב"ם ביים ליינען די כתובה

ר' יצחק: אקעי, כ'האב גראדע ליב אמת'דיג. ווייל ס'איז געווען א מעשה, ס'איז געווען איינער פון די מפרשי הרמב"ם, וואס איז געשטאנען ביי א כתובה ליינען, און יענער האט געזאגט, "למנין שאנו מונים כאן לבריאת העולם", און ער האט געהאלטן פון קדמות העולם, יענער צדיק. און ער האט זיך געגעבן א צושמייכל, מ'האט אים גערופן אין תורה, מ'האט אים גע'מסר'ט צו דעם, און ס'שטייט א מעשה אז מ'זאל אים הרג'ענען ווייל...

ס'איז א מעשה וואס שטייט אין דעם זמן הראשונים, אז ס'איז געווען א מענטש, איך וויל נישט זאגן זיין נאמען, וואס ער האט נישט געגלייבט אין חידוש העולם, ער האט געהאלטן פון קדמות העולם, ממילא האט ער זיך צושמייכלט ווען מ'האט געזאגט "לבריאת העולם" ביי א חתונה, און איינער האט אים פאר'מסר'ט לכבוד דעם צו די גוים, צו דער אינקוויזישן, אז ער גלייבט נישט אין חידוש העולם.

סאו איך זאג אז יענער איז געווען א חכם, ער האט נישט געכאפט אז "למנין שאנו מונים כאן" איז טאקע א תירוץ אויף זיין קשיא. "שאנו מונים". יא. דער ענין איז "שאנו מונים כאן", פארשטייסט? איך האב דיר געזאגט אז איך זאג נישט קיין נעמען. איך גלייב אויך נישט די מעשה. ס'איז שווער צו גלייבן אז אן איד זאל פאר'מסר'ן א צווייטן איד צוליב עפעס א שאלה, עפעס א פשט אין מורה נבוכים. אייגענטליך איך זאג דיר, דאס איז דער תירוץ: "למנין

שאנו מונים כאן". דא פירט מען זיך אזוי צו זאגן. דו ווילסט זאגן פילאסאפיע, וועסטו גיין אין אן אנדער שיעור.

ר' יואל אשר: אקעי, איך **"אנא פלוני בן פלוני"**.

ר' יצחק: אקעי, דאס איז סתם פאר מיר אריין צו דעם זמן פילאסאפיע און פאליטיק. ענייוועיס.

ר' יואל אשר: אבער דו ביסט נישט יענער, ווייל אויב יא, האט מען אויך געדארפט זאגן "בן פלוני", לויט די מענטשן וואס זאגן אז איך בין טאקע יענעמ'ס פלוני. איך ווייס, איך בין טאקע פלוני בן פלוני.

די נעמען און כינויים פונעם מאן, זיין טאטן און זיין שטאט

ר' יצחק: איך האב דיר געזאגט אז איך זאג נישט קיין נעמען. איך גלייב אויך נישט די מעשה, ס'איז געוואלדיג שווער צו גלייבן אז אן איד זאל פארמאסן א צווייטן איד וואס זאל האבן עפעס א שאלה, עפעס א פשט. לייק איף ווי עקטשועלי... איך זאג דיר, דאס איז דער תירוץ: דאס איז דער מנהג פון המונים כאן. דא פירט מען זיך אזוי צו זאגן. דו ווילסט הערן די פילאזאפיע, קענסטו גיין אין אן אנדער שיעור.

ר' יואל אשר: אקעי.

ר' יצחק: איך, **אנא פלוני בן פלוני דממקום פלוני**. אקעי.

ר' יואל אשר: דאס איז סתם פאר מיר אריינצולייגן אביסל פילאזאפיע און פאליטיק. ענייועיס, אבער עס איז נישט, יא, ווייל אויב מ'האט אויך געדארפט זאגן דעם, איז לויט דעם מענטש, וועל איך זאגן אז איך בין טאקע יענעמ'ס פלוני. איך ווייס דאך וועט איך בין.

ר' יצחק: איך בין טאקע **פלוני בן פלוני דממקום פלוני**.

ר' יואל אשר: הייסט עס אזוי: יעדע, אוישוויץ — איין טאג האט עס געהייסן אושפיצין, איין טאג אושוויענצאם, איין טאג אושוויץ. אקעי. **וכל שום אחרן**, אדער עני אנדער נאמען, **וחניכה**, אדער כינוי **דאית לי**, אזוי ווי מיר האבן פריער געלערנט אז מ'דארף זאגן אלע נעמען, זאגט מען, אדער אויב ס'איז באקאנט מיט עני אנדער נאמען, מיינט מען אים ווייטער.

ר' יצחק: רייט, זייער גוט. מיר שרייבן נאך — איך קוק נאר דא אין אונטן, עס ווייזט דאך דעם נוסח וואס מיר פירן זיך — מיר לייגן דא צו אביסל א זאך, ווייל מיר שרייבן דאך "המכונה", דאס הייסט אויב איינער האט א כינוי שרייבט מען עס אריין, און נאכדעם שרייבט מען "דיוסף על נהור פלוני". דער רמב"ם האט נישט די "דיוסף על נהור פלוני".

ר' יואל אשר: אויף דעם פלוני.

ר' יצחק: אקעי, זייער גוט.

ר' יואל אשר: **וכל שום אחרן**, אדער עני אנדער נאמען אדער כינוי וואס ער האט, אדער וואס זיין טאטע האט (**ולאבהתי**),

ר' יצחק: אדער וואס דער פלאץ האט (**ולאתרי**),

ר' יואל אשר: אדער וואס דער פלאץ פון זיין טאטן האט (**ולאתרי דאבהתי**). דאס הייסט, ער שרייבט פלוני ממקום פלוני, בן פלוני ממקום פלוני, אזוי זעט אויס.

ר' יצחק: דער רמב"ם שרייבט נישט. מיר טוען נישט אזוי, דאכט זיך. ניין, איך געדענק נישט מ'זאל אזוי טון. אקעי, **צבית**,

די לשונות פון גירושין און התרה

ר' יואל אשר: **צבית** — האב איך געוואלט. צבי,

ר' יצחק: אזוי ווי "צבי וחמד ורגג". **ברעות נפשי**,

ר' יואל אשר: איך האב געוואלט בייווייז. **צבית ברעות נפשי**, ער וויל מיט זיין אייגענעם רצון, אזוי ווי מיר האבן געערעדט

ר' יצחק: אז א גט דארף

ר' יואל אשר: זיין לרצון הבעל. **כד לא אניסנא. כד לא אניסנא** — וועט איך בין נישט געווען אן אנוס. און וואס וויל איך? איך וויל, **ופטרית**, איך וויל פאטערן, און איבערלאזן **ושבקית**, **ותרוכית** און פארטרייבן. **יתיכי** — פאר דיר, **ליכי אנתי** — דו, מיין ווייב **פלונית בת פלונית**.

ר' יצחק: דאס איז דריי מאל צו זאגן דאס ווארט אויף דער פרוי, אמת?

ר' יואל אשר: **יתיכי ליכי אנתי**. לכאורה א גט שטייט נאכדעם וואס איז זייער שטארק: איך, זיך און מיר,

ר' יצחק: יעדער איינער זייער שטארק דא. ס'איז **יתיכי**, דיר, איך בין פאטער און שבק, און לאז אפ און האק אפ, ווייס איך, **תרוכית**,

ר' יואל אשר: א האק אפ? פארטרייב, פארטרייב.

ר' יצחק: א לשון גירושין. **יתיכי**,

ר' יואל אשר: **ליכי** — דיר, **אנתי** — מיין ווייב (**אנתתי**) **פלונית**

ר' יצחק: **בת פלוני דממתא פלונית**.

ר' יואל אשר: **וכל שום אחרן. וכל שום אחרן וחניכה דאית ליכי ולאבהתיכי**, אדער עני אנדער נאמען וואס דו, אדער דיינע עלטערן, אדער דיין פלאץ, די שטאט (**ולאתריכי**), אדער דיין עלטערנ'ס שטאט (**ולאתרי דאבהתיכי**) האט. אהה. וואס דו ביסט געווען מיין ווייב (**דהוית אנתתי**) **מן קדמת דנא**, דו ביסט געווען מיין ווייב פריער.

ר' יצחק: יא, וואס **אנתתי**, רייט? **וכדו**, און יעצט,

ר' יואל אשר: **פטרית ושבקית ותרוכית יתיכי**, פארטרייב איך דיר. **די תהויין רשאה ושלטאה בנפשיכי**, אז דו זאלסט האבן דיין אייגענע רשות און דיין אייגענעם שלטון אויף זיך אליין. טייטש, ביז יעצט האט דער מאן געהאט אויף איר שלטון, האסט נישט געקענט חתונה האבן מיט אנדערע מענער. יעצט גייסטו האבן דיין אייגענע רשות און שלטון צו **למהך**. וואס טייטש דאס ווארט **למהך**?

ר' יצחק: צו גיין? ללכת?

ר' יואל אשר: אה, **למהך**, צו גיין, יא? צו גיין **להתנסבא**, צו ווערן חתונה געהאט, **לכל גבר די תצבייין**, וועלכן מאן עס וועט זיך דיר פארגלוסטן, **ואינש לא ימחא בידיכי**, קיינער וועט נישט קענען מוחה זיין אקעגן דיר **מן שמי**, פון מיין נאמען, **מן יומא דנן**

ולעלם, פון היינט ביז אייביג. **והרי את מותרת לכל אדם**, דא זאגט מען שוין אריין ווערטער וואס שטייען אין דער גמרא: "יעצט ווערסטו מותר לכל אדם".

ר' יצחק: פון וואו ווייסט מען? אזוי שטייט אין דער משנה, רייט?

ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין

ר' יואל אשר: ודן די יהוי ליכי מני, דאס וואס דו האסט דא פון מיר איז א **ספר תרוכין וגט פטורין ואגרת שבוקין**. זעט אויס אז ס'איז געווען אפשר אמאל דריי וועגן וויאזוי מ'האט אנגערופן א גט, האט מען אריינגעלייגט אלע דריי. אלע דריי זענען אן אפטייטש פון דעם וואורט "ספר כריתות", יא? "ספר כריתות" קען מען אפלערנען א **ספר תרוכין**, ס'איז דאס נאנטסטע: "ספר", און "תרוכין" איז כמעט אזוי ווי כורת, תרוכין איז געמאכט דאס וואורט כריתא און ארומגעדרייט אביסל. **וגט פטורין** — גט איז א מין ספר, יא, פטורין פון פטר'ן די פרוי. **ואגרת** — א בריוו איז אויך א גט; **שבוקין** איז פון איבערלאזן. **כדת משה וישראל**.

ר' יצחק: ס'דערמאנט אונז פון די "שבוקין, שביסין, וטילין".

ר' יואל אשר: וואטעוועור. **והעדים חותמין מלמטה כמו שביארנו**. אונטער דעם.

ר' יצחק: כמו שביארנו מיינט אז ס'איז

ר' יואל אשר: לכאורה וואס מ'האט גערעדט פריער, ס'זאל זיין, מ'זאל נישט קענען צולייגן א גאנצע שורה, האט ער געזאגט?

ר' יצחק: יא, ס'זאל נישט זיין אינצווישן קיין פלאץ. "הרחיק העדים מן הכתב" איז א פראבלעם. יא. איז דאס איז דער נוסח הגט. דאס פירט מען זיך, מיר פירן זיך בערך דעם נוסח מיט אפאר שינויי נוסחאות, אבער דאס איז בערך דער נוסח וואס מ'שרייבט אין דעם גט.

שמועס: דער מנהג פון י"ב שורות און דער טעם פאר די כפילות הלשונות

ר' יצחק: מ'שרייבט עס אויף צוועלף שורות — דאס זאגט נישט דער רמב"ם, האַ? ס'איז א רמז אז ג"ט איז גימטריא צוועלף. ביי די וועי, מ'דארף גאנץ פיין אויפציען די אותיות ס'זאל זיין צוועלף שורות. וועט ס'קוקט דא וועט זען אז אין דרוק איז נאר איינס, צוויי, דריי, פיר, פינף, זעקס, זיבן שורות. ס'איז זייער קורץ, זייער ווייניג וועלטער. קוקן אויף א גט וועסטו זען מ'זיצט אויס די שורות אזוי לאנג ווי דער גלות, ס'זאל וועלן פון דעם צוועלף שורות. ווייל ס'איז נישט דא. "כדת משה וישראל" האב איך געדענקט וועלט א גאנצע שורה.

ר' יואל אשר: ס'איז נישט נאר פארדעם מ'האט צוגעלייגט די אלע "מקום פלונית", ניין? מיט אלע שם וחניכה?

ר' יצחק: ניין.

ר' יואל אשר: שם וחניכה איז דא א תקנה פארדעם. חניכה פון דער שטאט, פון דעם טאטן, ס'איז א גאנצע... דאס פארשטיי איך.

ר' יצחק: דאס איז שוין חששות, אבער די לשונות — ניין, איך האב געמיינט די "אגרת שבוקין" ונוסח, "גט פטורין ואגרת שבוקין וספר תרוכין" וכו' וכו', דאס איז אפשר יא סתם שמות נרדפים. [[#2]] אפשר אזוי איז נישט קיין ספק. מ'האט געלערנט אז ס'דארף זיין א לשון וואס איז נישט קיין ספק; אבער שוין דריי מאל די זעלבע זאך איז שוין זיכער נישט קיין ספק, פארשטייסט? ענייוועיס, עד כאן איז דער נוסח הגט.

הלכה י"ג: דיוקים אין כתיבת הגט

די יודי"ן וואס מען טאר נישט שרייבן און די ווי"ן וואס מען מוז מאכן לאנג

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם: **כשיכתוב**, וואס זאגט דער רמב"ם?

ר' יצחק: כשיכתוב הגט בלשון זה ובנוסח זה. דיוקים, דיוקים אין דעם לשון הגט. יא.

ר' יואל אשר: וועט מ'שרייבט דעם לשון, **לא יכתוב ודין**. ס'איז געשטאנען "ודן", דאס וואס דו האסט פון מיר ספר פטורין, זאל מען נישט שרייבן **ודין ביו"ד, שמא יקרא הקורא וד ין, כלומר משפט יהיה ביני ובינך**. מ'קען אפלערנען "ודין יהוי", ס'זאל זיין צווישן אונז א דין, **משפט יהיה ביני ובינך**. אבער מיר זענען נישט, ווייל מ'האט שוין געענדיגט דעם דין. איך ווייס נישט אויב דער רמב"ם זאגט נישט אזוי, באט אין הלכה ווייסן

ר' יצחק: מיר אז מ'מאכט אלע דיני תורות פארטיג,

ר' יואל אשר: מ'ענדיגט שוין דעם דין צווישן אונז. **ולא יכתוב ואיגרת ביו"ד, שמא יקרא הקורא ואי גרת, כלומר אם זינת.** דער רמב"ם גייט אויסרעכענען דאס וואס מ'האט פריער געזאגט אז ס'איז דא זאכן וואס קענען משמע וועלן אנדערע וועלטער, דאס איז ממש דער עיקר דיוקים יא, גייט ער זאגן... יא. פארוואס זאל מען זאגן "ואי גרת" אויב עס איז איין לאנג וואורט? אקעי. אפשר ווייל מ'ציט אויס אזוי ווי דו זאגסט. [[#3]]

ולא יכתוב לימהך ביו"ד. אזוי ווי ס'איז געשטאנען "למהך", אז דו זאלסט גיין וועלן מותר לכל אדם, זאל מען נישט שרייבן **לימהך ביו"ד, שמא יקרא הקורא לי מהך, כלומר לי שחוק.** אז דאס איז א ליצנות, אז דער כתב איז א ליצנות.

ולא יכתוב תהויין ותצביין בשתי יודי"ן, שמא יקרא הקורא תהוי ין, כלומר שהוא מדבר עם שתי נשים, לשון רבים, **ונמצא שאינו מגרש לזו אלא לשתים אחרות**, ער גט נישט די פרוי, נאר צוויי אנדערע פרויען וואס האבן די נעמען. וכן? **וכן יאריך בוא"ו דוכדו.**

ר' יצחק: פארוואס? זאלסט מאכן זיכער אז ס'איז לאנג,

ר' יואל אשר: יאריך מיינט אז ס'איז א לאנגע ו'. **שמא תדמה ליו"ד, ויהיה משמעו וכדי, כלומר בתנאי זה אפטור אותך.** אינטערעסטינג. **וכן יאריך וא"ו דתרוכין ושבוקין**, ס'זאל נישט אויסקוקן ווי א יו"ד, ווייל אויב ס'וועט אויסקוקן ווי א יו"ד (**שמא תדמה ליו"ד**) **ויהיה משמעו תריכין ושביקין, כלומר שהוא**

אומר — תריכין? תריכין. אז זי איז שוין געגט. **אומר לה שהיא שבקה אותו וגירשה אותו**, אה, פארקערט,

ר' יצחק: אז זי האט אים געגט. סאו דאס דארף מען זאגן אויף נארמאלע הברות: תירוכין, נישט תריכין. אויב ס'זאל שטיין תירוכין, מיינט אז דער מאן איז איר מגרש. תריכין, וואלט עס געקענט מיינען אז זי איז אים מגרש. איך פארשטיי נישט פונקטליך פארוואס,

ר' יואל אשר: אבער איך קען נישט קיין דקדוק פון ארמית נישט,

ר' יצחק: איך פארשטיי נישט.

שמועס: דער כלל פון "משמע שני ענינות" און פארוואס מען שרייבט אין ארמית

ר' יואל אשר: [[#4]] אקעי, דו זעסט נאך די חומרות, ווייל אפילו אויב ס'וואלט משמע געווען אז זי... איך וויל

ר' יצחק: נישט גיין און פארשטיין אז ס'איז אלעס נאר חומרות, אבער ס'דארף זיין קלאר. אין א גט דארף זיין קלאר, ס'דארף נישט זיין קיין ספקות, מען קען נישט אנהויבן טראכטן, דאכטן,

ר' יואל אשר: מאכטן. **ועל דרך זו צריך להזהר בכל לשון ובכל כתב שיכתוב שלא יהיה בו משמע שני ענינות.**

ר' יצחק: יא, און דער רמב"ם דאס איז דער זעלבער כלל.

ר' יואל אשר: אפשר פארדעם איז דא די רעקאמענדעישן פון שרייבן אין אראמיש, ווייל אין אראמיש האבן שוין אלע גוטע קעפ אויסגערעכנט יעדן מין וועג וויאזוי דאס קען גיין ראנג. אה. גייסט יעצט אנשרייבן אין אידיש, יעצט דארפסטו בעטן עי-איי זאל דיר ארויסגעבן אלע מיני וועגן וויאזוי מ'קען עס פארקרימען,

ר' יצחק: ווייסטו? אקעי.

די פסול פונעם גט און די מחלוקת ראב"ד

ר' יואל אשר: יא, מאכט סענס. זאגט דער רמב"ם ווייטער: **הרי שכתב בנוסח זה ולא האריך ויו"ן אלו**, אויב מ'האט נישט געפאלגט די הלכה, מ'האט נישט געמאכט די לאנגע ו' פון תרוכין, או לא כתב היודי"ן היתירות, **או שכתב היודי"ן שאמרנו שלא יכתבו, הרי זה גט פסול.**

ר' יצחק: אהמ. דאס הייסט, נישט בלויז פסול מדרבנן,

ר' יואל אשר: איך מיין כל לשון איז פסול.

ר' יצחק: בקיצור, יא, דו ביסט געראכט, אבער מסתמא דאס איז די ריזן פארוואס מ'מאכט א סדר הנוסח, ווייל ס'איז שוין אויסגעארבעט און שוין. וועסט קוקן אויף א פיקטשער פון א גט, וועסטו זען מ'מאכט אלע מיני פאני אזעלכע לאנגע... האסט אמאל געזען א גט? ווייסט וויאזוי ס'זעט אויס, יא? משוגע. נישט גט טעקסט. ניין, איך געדענק אז ס'איז דא אזא פאני...

ר' יואל אשר: מען ציט אויס ווערטער לאנג. יא.

ר' יצחק: ס'האט אלעס מיט די ענינים.

ר' יואל אשר: אויסצופילן די צוועלף שורות.

ר' יצחק: ניין, אויכעט. אבער אויכעט די יו"ד וועלט זייער גרויס, און די ו"ו וועלט זייער גרויס, וכולי. ס'איז אלעס וועגן דעם, וועגן די חששות אז ס'זאל נישט זיין

ר' יואל אשר: מ'זאל נישט קענען מיינען אז ס'איז א ו'.

ר' יצחק: איך האב מורא אז לכבוד אין ליצנות יהא קמייץ, קיינער פארשטייט עס נישט, אבער שוין. אזוי גייט א גט. דאס איז בערך ווי דאס זעט אויס. זעסט, מ'מאכט זייער לאנג די ו', ס'זעט אויס ווי אן ענדע נו"ן. פארשטייסט, איך מיין אז ס'האט אלעס א שיעור. ס'זעט מיר אויס פאני אז מ'טוט אזוי, אבער אזוי טוט מען. פארשטייסטו וואס איך זאג? יא. וואס איז דער פשט אז ס'זעט אויס ווי אן ענדע נו"ן שוין? איי דאנט אנדערסטענד.

ר' יואל אשר: וואס זענען די לאנגע נו"נ'ס?

ר' יצחק: עפעס, אויכעט זאכן וואס איינער האט זיך געדאכט אז מ'וועט עס קענען ליינען אנדערש, די ג', איך ווייס, איי דאנט נאו. קוק אין דעם... אין שולחן ערוך ברענגט נישט דא פון אונטן נאך אזעלכע זאכן?

ר' יואל אשר: לאמיר גיין ווייטער אבער. זאלן מיר נישט אנהויבן אריינצולייגן.

ר' יצחק: אדער איך בין נאך נייגעריג, איך קען שוין נישט זען צוליב דעם בלער. אה, זעסט דער ראב"ד דינגט זיך, דער ראב"ד זאגט אז ער פארשטייט נישט וואס: **כל אלו הדקדוקין בשביל עומד ומערער.** אה, זאגט דער ראב"ד גלייך אייגענטליך, די דקדוקים אז דער בעל האט נישט געמיינט, סתם מ'זאל חושש זיין

ר' יואל אשר: אזעלכע פאנאטישע... אבער לכתחילה זאל מען מאכן אז ס'זאל נישט קענען זיין אזעלכע מצבים.

ר' יצחק: יא, איך פארשטיי, אבער איך זאג אז דער רמב"ם

ר' יואל אשר: זאגט אז ס'איז פסול.

ר' יצחק: אה, דאס איז שוין א גרויסער חידוש. ס'זענען דא נאך מנהגים, אזוי ווי ער ברענגט, צוועלף שורות, מ'שרייבט וכו', נישט קיין גרויסע זאכן. אקעי, נאך ענינים. שוין, וועסט זיין א סופר פון גיטין, וועט מען קוקן די זאכן וואס מיר האבן געזען. [[#5]]

הלכה י"ד: מחיקה ותליה בגט

ר' יצחק: ווייטער, יעצט גייען מיר לערנען אמת, מער ערנסטע הלכות אביסל, וואס געשעט...

ר' יואל אשר: אבער אויך וועט ס'געשעט א מומא, א מחיקה וכדומה.

ר' יצחק: נישט, איך ווייס נישט וויאזוי רופט מען דאס,

ר' יואל אשר: נישט מומא. יא. מחיקה, פסול, פסולים וואס קענען פאלן אויף דעם גט. זאגט דער רמב"ם אזוי: **גט שנמחק בו אות או תיבה**, א גט וואס האט זיך אין אים אויסגעמעקט א ווארט אדער אן אות, **או שתלה בין השיטין**, אדער...

ר' יצחק: ס'הענגט צווישן די ליין.

ר' יואל אשר: יא, איין אות, איין ווארט ליגט נישט אין דער ליין, נאר ס'איז אדער פון אויבן אדער פון אונטן, איז **אם מטופס הגט**, אויב ס'איז א חלק פון דעם טופס הגט, פון די איבריגע ווערטער וואס זענען נישט זייער וויכטיג — ס'איז נישט די ווערטער אז דער און דער איז...

ר' יצחק: איז מגרש און דער איז מתיר לכולי עלמא,

ר' יואל אשר: לכל אדם — איז **הרי זה כשר. ואם מן התורף** איז **אינו גט**, ס'איז א פסול מדאורייתא. אבער זאגט דער רמב"ם, מ'קען אבער נאכדעם פיקסן: **ואם החזיר ופירש בסוף הגט**, אויב מ'מאכט א נ"ב, אז יענע נו"ן דארטן וואס ליגט נישט אין א גוטן פלאץ באלאנגט פאר דעם און דעם, **שאות פלונית תלויה או**

א צעריסענער אדער אפגעמעקטער גט

ר' יואל אשר: וכן גט שנמצא קרוע שתי וערב, אויב א גט איז צעריסן אין צוויי וועגן, **שתי וערב**, ביידע וועגן, אין דער ברייט און אין דער לענג, **שהוא קרע של בית דין**, דאס איז דער וועג וויאזוי א בית דין צעריסט א גט, א שטר וואס איז נישט א גוטער שטר, דאס איז דער וועג וויאזוי בית דין טוט עס. אינטערעסאנט? איז **הרי זה גט בטל כשאר השטרות**. ס'איז א גט בטל, ווייל מיר זאגן אז דאס בית דין האט גע'פסל'ט דעם גט און מ'האט עס נישט געניצט. **אבל אם נקרע**, אבער אויב ס'האט אן אנדערן ריס, **ואינו קרע של בית דין**, איז **כשר**, ווייל פארוואס זאל מען זאגן? א גוטער גט, דאס וואס ס'איז צעריסן, האט זיך צעריסן. אז ס'איז דא א קרע של בית דין זאגן אונז אז מ'דארף טראכטן אז דאס בית דין האט געטוהן אזוי.

ר' יצחק: וואס האט דאס צו טוהן? עס איז סתם ווייל מ'האט מורא אז דאס בית דין האט עפעס געטוהן ראנג?

ר' יואל אשר: ניין, אז דאס בית דין האט געהאלטן אז ס'איז נישט קיין גוטער גט, אדער אז ער האט זיך מיישב געווען ער וויל נישט גט'ן וכדומה און דאס בית דין האט עס צעריסן.

ר' יצחק: אקעי. **נמוק או שהרקיב או**

ר' יואל אשר: שנעשה, אויב דער גט איז געווארן פארשימלט, אדער די אותיות זענען געווארן צענמוק, די אותיות זענען אראפגעקומען. **או שנעשה ככברה**, ס'איז באקומען לעכצלעך.

ר' יצחק: אסאך לעכצלעך.

ר' יואל אשר: יא, אסאך לעכער, איז **כשר. נמחק או ניטשטש**, אויב עס איז געווארן אויסגעמעקט, אדער די אותיות זענען געווארן בלורי, אבער מ'זעט נאך די סימנים, מ'זעט נאך די **בבואה שלו**, די צייכענונגען, דעם שאטן. אזא רושם, יא. **אם יכול להיקרות**, אויב קען מען עס ליינען בעיסד אויף דעם ביסל געבליבן, איז **כשר, ואם לאו אינו גט**.

ר' יצחק: ער זאגט אונז נישט...

ר' יואל אשר: דא אזוי ווי וועג, נאכ'ן געבן דעם גט? אדער בעפאר'ן געבן? **במה דברים אמורים בשהיה הגט יוצא מתחת ידה בעדי חתימה ואין שם עדי מסירה**, אז די כשרות פונעם גט איז אינגאנצן תלוי אין די עדים וואס זענען גע'חתמ'עט אויפ'ן גט, און ס'איז נישט דא קיין עדי מסירה, איז א גרויסע פראבלעם אויב...

ר' יצחק: קען מען עס נישט ליינען, ווייל מ'קען עס נישט ליינען, וויאזוי ווייסט מען אז די עדים...

ר' יואל אשר: האבן גע'חתמ'עט אויף א גט. יא. אבער אויב ס'איז דא עדי מסירה, און די עדי מסירה זאגן אז ס'איז געווען א גט בפניהם והיה כשר, איז דער גט **כשר. אף על פי שהיה תורף הגט על המחק או בין השיטין או שהיה קרוע שתי וערב כשניתן לה בפניהם**. אפילו אויב דער וויכטיגער חלק פונעם גט האט געהאט א...

חידוש: א צעריסענער גט איז נאר א ריעותא אין נאמנות

ר' יצחק: *ס'זעט אויס אן אינטערעסאנטע זאך מיין איך, די אלע הלכות וואס מ'האט יעצט געזאגט, א צעריסענער גט איז כשר. די פראבלעם איז נאר אז ס'איז דא א ריעותא אין דער נאמנות, יא. ס'זעט אויס אז דעם גט, בית דין האט עס גע'פסל'ט, אז ס'איז צעריסן גיי ווייס וואס גייט פאר מיט דעם גט, אבער בעצם צו געבן א צעריסענעם גט אין פראנט פון בית דין, נישט קיין פראבלעם בכלל. יא, אזוי זאגט דער רמב"ם אטליסט, יא.*

ר' יואל אשר: *איך שטעל מיר פאר אז צעריסן מיינט נישט וועז ס'איז צוויי שטיקלעך, ווייל דעמאלטס האט עס נישט געהייסן איין ספר. צעריסן מיינט ס'האט א ריס.*

ר' יצחק: אקעי, איינער ברענגט א קשיא דא, ער רעדט וועגן דעם, דא דער ראב"ד זאגט... דער רמ"א ברענגט אז ס'איז דא וואס זאגן אז למשל אויב מ'קען עס בכלל נישט ליינען העלפט נישט קיין עדי מסירה. אדער אז שתי וערב האט דער רשב"א געזאגט אז ניין, ס'איז נישט קיין גט.

ר' יואל אשר: ס'איז גארנישט, אבער דער רמב"ם, ס'איז צוויי שטיקלעך מיינט שתי וערב האב איך געטראכט, קען זיין אז די פעיפער איז נאך גאנץ.

ר' יצחק: ער מאכט איין ריס אזוי און איין ריס אזוי. סתם, מסתם. יא, אבער נאך אלץ קען איינער זאגן אז דאס הייסט נישטא קיין פעיפער דא. ס'איז צעריסן, ס'איז נישט קיין גט. דער ראב"ד זאגט אז...

ר' יואל אשר: מיר האבן נישט געהאט די זאך אויב איינער האט געשריבן א האלבן גט אויף איין צעטל און די אנדערע אויף א האלבן צעטל, דאס האט מען נישט געזען אז ס'זאל זיין... מ'דארף ס'זאל זיין איין צעטל, אבער מ'האט עס נישט געזען.

ר' יצחק: דעטס טרו. לאמיר זען ווייטער, אקעי. וואס איז מיט פינף מענטשן?

הלכה ט"ו: פינף מענטשן וואס שרייבן אין איין גט

ר' יואל אשר: פינף מענטשן ווילן ניצן דעם זעלבן טופס.

ר' יצחק: זיי ווילן זיך שפארן ארבעט.

ר' יואל אשר: אקעי, יא. זיי ווילן מאכן אז א פארט פון דער פעיפער, די פעיפער זאל אזוי ווי האבן איין קאלום אנפאנג וואו ס'שטייט די בעיסיקס, דער זשארגאן, און נאכדעם די ווערטער "דער און דער גט", זאל מען צושרייבן יעדן איינעם עקסטער אין דער ברייט פון דער פעיפער אין עקסטערע קאלומס. איז וויאזוי קען מען דאס יא און וויאזוי קען מען דאס נישט טוהן?

חמשה שכתבו גט אחד לחמש נשותיהן. פינף מענטשן שרייבן יעדער איינער פאר איין ווייב א גט אויף דער סעים פעיפער. יא, איז **אם כתבוהו בכלל**, זיי האבן עס געשריבן א לשון כללי, **כגון שכתבו**, אין דעם און דעם טאג, **גירש פלוני לפלונית**, האט דער געגעבן א גט פאר יענער און יענער פאר יענער, אויסגערעכנט אלע פינף, און יעדער איינער פון זיי האט געזאגט **לאשתו ליכי דיתהויין**,

ר' יצחק: דאס הייסט יא, די ענד זאל זיין אינאיינעם.

ר' יואל אשר: דאס הייסט די אלע וואס מ'האט פריער אויסגערעכנט שטייט די זעלבע זאך, נאר א גאנצע צייט אנשטאטס איין מענטש שטייט געשריבן קלאר, און די אלע מענער האבן געזאגט צו די אלע ווייבער, און ס'שטייט אויסגערעכנט די נעמען, און אזוי ווייטער דער גאנצער טופס הגט, **ושני עדים חותמין מלמטה, הרי זה כשר**, איז דער גט כשר, **ויינתן לכל אחת מהן בעדי מסירה**, מ'זאל עס געבן פאר אלע פינף פרויען מיט עדי מסירה. און די עדי מסירה מאכן דאך דעם גט, יא.

ר' יצחק: ואם אין שם עדי מסירה, איז נאר די וואס האט די מגילה,

ר' יואל אשר: מתחת ידה מגורשת,

ר' יצחק: ווייל די אנדערע ווייסט מען נישט צי ס'איז אנגעקומען צו זיי דער גט.

ר' יואל אשר: אבל, דאס איז וועג מ'האט עס געשריבן ריכטיג,

ר' יצחק: אריינגעשריבן יעדן איינעם געהעריג. מ'קען מאכן א באלק גט, אזוי ווי פלוני ופלוני ופלוני גירשנו נשותינו פלונית ופלונית ופלונית וכו' וכו'. רייט.

ר' יואל אשר: אזוי ווי א כולל'ס קוויטל דאכט זיך. **אבל אם כתב בכך בשבת גירש פלוני לפלונית**, און ער ענדיגט צו דעם גט. און אויפ'ן זעלבן צעטל שרייבט ער דעם נעקסטן לשון, דער און דער האט געגעבן א גט פאר דער און יענער, און ער ענדיגט דעם גאנצן גט. דערנאך דעם, און דער און דער האט געטוהן, ער רעכנט אויס דעם זעלבן גט א פאר מאל אויפ'ן זעלבן צעטל. **והתחיל תחתיו גט אחר באותה המגילה.** און ער זאגט **ביום זה גירש פלוני לפלונית**, און ער האט געענדיגט דעם צווייטן, און ער הייבט אן א דריטן גט, אלעס געשריבן אויף איין צעטל. איז **אם ניתנה מגילה זו לכל אחת מהן בעדי מסירה**, אויב מ'האט געגעבן פאר יעדער איינער די מגילה בעדי מסירה, איז **הרי כולן מגורשות,**

ר' יצחק: ווייל די עדי מסירה מאכן דא די זאך. איז אזוי ווי פריער, אבער דא ווערט, דער איינציגסטער חילוק איז אין דער צווייטער קעיס,

ר' יואל אשר: ווען ס'איז נישט דא קיין עדי מסירה, **והיתה מגילה זו יוצאה**

ר' יצחק: מתחת יד אחת מהן, אהה. דא ווערט ערגער אביסל. אין דער פריערדיגער קעיס מ'האט געשריבן אלע פינף, אריינגעלייגט אין דעם נוסח הגט געהעריג, איז וואו עווער האט א גט איז מגורשת, חוץ אז די אנדערע האבן עדי מסירה. דא, דא דארף עס זיין די לעצטע.

ר' יואל אשר: אם היתה זו שגיטה באחרונה שהעדים נקראים עמו, די וואס דער גט איז ביי דער לעצטער, שרייבן די עדים אונטער גלייך אויף דעם, אהה. ווייל דא איז די פראבלעם, די עדים דארף מען דאך אונטערשרייבן גלייך נאכ'ן נוסח הגט. סאו אויב שרייבט מען איין גט נאכ'ן אנדערן, איז דאך די ערשטע פאר האבן נישט די עדים גע'חתמ'עט אויף זייער נוסח הגט. רייט. איז די לעצטע, זי איז **מגורשת**, ווייל ביי איר האבן די עדים יא אונטערגעשריבן גלייך אונטער איר גט, אהה. אבער **ואם היתה המגילה יוצאה מתחת יד אחת מן הראשונות**, אבער איינע פון די פריערדיגע, דעמאלטס איז נאר **ספק מגורשת**, ווייל ס'איז דא דער ספק צי דאס הייסט עדי...

ר' יצחק: מען דארף דאך עדי מסירה, זי האט דאך נישט קיין עדי מסירה, זי האט נאר עדי חתימה.

ר' יואל אשר: צי דאס קען הייסן עדי חתימה, צי מ'ניצט די חתימה אויף אלע פון זיי, אדער נאר אויף דער לעצטער.

א כללות'דיגער לשון אן אויסרעכענען יעדן באזונדער

ר' יצחק: אויב איז פשט אזוי, די ביידע וועגן ארבעט דער גט, נאר א שאלה פון די עדים. יעצט גיימער לערנען אן אופן וואס ס'ארבעט בכלל נישט דער גט.

ר' יואל אשר: וועג מ'האט געניצט ממש א כללות'דיגן לשון אויף אלע פון זיי, און נישט יעדן איינעם עקסטער געגעבן דעם... **כתב**, מ'האט געשריבן אזוי: **אני פלוני ופלוני ופלוני**, מיר האבן מגרש געווען די פרויען: **פלונית ופלונית ופלונית והשלים הגט**, איז דעמאלטס, **אף על פי שנמסר לכל אחת מהן בעדים**, אפילו אויב ס'איז געווען עדי מסירה, **אינו גט**. ווייל דעמאלטס ווילסטו אז די זעלבע ווערטער, "הרי את מותרת", דאס זעלבע אלעס, זאל ארבעטן פאר אלע פון זיי. **שאין שתי נשים מתגרשות בגט אחד, שנאמר וכתב לה.** דא ברענגט שוין יא דער רמב"ם דעם פסוק. "וכתב לה" מיינט אז יעדער גט ארבעט פאר איין געווייסער פרוי. "לה", פאר דער פרוי. דו ווילסט דא מאכן: וכתב להן. **לא לה ולחברתה.** נישט צו א פאר מענטשן אויפאמאל,

ר' יצחק: אין איין גט. טאמער **חזר ופרטן בתוך הגט**, און ער שרייבט יא,

ר' יואל אשר: ער האט נאכאמאל איבערגע'חזר'ט אין דעם גט פאר יעדן איינעם דאס ווארט: **פלוני אלמוני גירש פלונית, ופלוני גירש פלונית**, אבער ס'טייטש, אויף יעדן איינעם איז געשטאנען דאס ווארט "גירש" עקסטער, **בזמן פלוני**, דעמאלטס **הרי אלו כשרים,**

ר' יצחק: מ'האט געשריבן דעם מינימאלן נוסח פאר יעדער,

ר' יואל אשר: פאר יעדן איינעם, יא. אינטערעסאנט.

הלכה ט"ז: צוויי גיטין אין צוויי עמודים איינס נעבן דעם אנדערן

ר' יואל אשר: וואס טוט זיך? **כתב שני גיטין בשני דפין במגילה אחת זה בצד זה,** ער האט געמאכט צוויי קאלומס אויף דער זעלבער מגילה, איינס לעבן דעם אנדערן.

ר' יצחק: א דף מיינט אן עמוד, וואס אונז רופן אן עמוד,

ר' יואל אשר: רייט? רייט, א קאלום. **אם יש שני עדים נקראין בסוף גט זה ושני עדים בסוף,** אויב אונטער יעדן איינעם האט ער געשריבן עדים, ס'טייטש, יעדער איינער האט עדים אונטערגעשריבן גלייך נאך זייער חלק פון דעם טעקסט, איז אפילו אז ס'איז אויפ'ן זעלבן צעטל, **הרי זה כשר.** און וועט קען עס ניצן? **וכל שתצא מגילה זו מתחת ידה,** די וואס האט דעם צעטל צו ווייזן אז זי...

ר' יצחק: האט באקומען דעם גט,

ר' יואל אשר: איז **מגורשת.**

קשיא און שקלא וטריא: צי קען איין פרוי איבערגעבן די מגילה פאר דער צווייטער?

ר' יואל אשר: *איך פארשטיי אבער נישט א גאנצע צייט וואס טייטש דאס "מתחת ידה"? ס'טייטש, למשל די פרוי קען אריבערגיין צו אן אנדער פרוי, יעצט דארף איך עס ווייזן פאר בית דין. זי זאגט: יא, ווייל מיר אלע, מ'האט עס געמאכט פאר אלע פון אונז.*

ר' יצחק: לכאורה וועט דאס טאקע קענען ארבעטן.

ר' יואל אשר: איך ווייס נישט, מ'טאר נישט קיין פעיק. איך ווייס נישט. ניין, אבער ס'איז דאך טאקע יעדן איינעם, ס'איז דאך געווען עדים וואס האבן איבערגעגעבן פאר אלע פון זיי.

ר' יצחק: קען זיין, אבער דאס איז... ניין, ניין, ס'גייט צו דעם, מ'קען נישט זיך אפשטעלן תיכף אויף אזא. יא, איך הער, אבער דאס איז א שאלה. באמת גייט "תחת ידה" מיינט אז כאילו ווייל ממילא נעמען אונז אן אז זי האט עס באקומען. דו ווילסט וויסן צי זי קען אויסנארן און אויסשפילן דאס בית דין?

ר' יואל אשר: די פרוי וואס האט דאס תחת ידה זאגט אויך אז מ'האט עס איבערגעגעבן פאר אלע פון אונז. זי גיט עס יענער איבער.

ר' יצחק: זי איז נישט נאמן בתור עדות אז זי...

ר' יואל אשר: איז אלץ דארט געווען. ניין,

ר' יצחק: איך זאג נישט זי דארף נישט זיין נאמן בתור עדות,

ר' יואל אשר: אבער אז זי טראגט דאס אריבער צו דער אנדערער פרוי און יעצט איז עס יוצא מתחת ידה, ווייסט נישט, קען עס טאקע יא זיין גוט.

ר' יצחק: זי שפילט אויס די סיסטעם. קען זיין אז ס'איז גוט, אבער זיי שפילן אויס די סיסטעם. דו פארשטייסט? דאס איז די...

ר' יואל אשר: איך פרעג זייער שטארק די סיסטעם זע איך. אקעי.

ר' יצחק: וואס? ווייטער אויף דער סיסטעם, די סיסטעם.

צוויי עדים אונטער ביידע עמודים אינאיינעם

ר' יואל אשר: היו שני עדים בלבד באים מתחת זה

ר' יצחק: לתחת זה, ס'איז דא א הלכה אז דאס מיינט עס, איך ווייס נישט וואס דאס הייסט.

ר' יואל אשר: אקעי, ווייטער די מעשה פון איינעם וואס האט געניצט דעם זעלבן צעטל, ער האט געמאכט צוויי קאלומס, צוויי דפים, עמודים. און פריער זאגט ער אזוי, אויב אונטער יעדן איינעם איז געווען צוויי עדים, איז עס גוט. אבער **היו שני עדים בלבד באים מתחת זה לתחת זה,** אויף ביידע גיטין שטייט נאר אונטערגעשריבן אין דער בריית צוויי עדים,

ר' יצחק: ממ.

ר' יואל אשר: איז דאך נאר דא צוויי עדים אויף אלע פון זיי, נישט אויף איינעם פון זיי עקסטער. איז **אם יצא מתחת יד זה שהעדים נקראין עם גיטה,** אויב ברענגט ער די עדים וואס מ'קען ליינען גלייך אונטער דעם גט אין דער זעלבער ליין,

ר' יצחק: אז די פרוי וואס איר גט שטייט נעבן די עדים האט דעם גט, איז זי מגורשת. **הרי זו מגורשת. ואם יצא מתחת יד השניה שאין העדים נקראין עמו,**

ר' יואל אשר: ווייל למשל דער גט וואס איז אויף דער לינקס, און די ביידע עדים זענען מער צו דער רעכטס, **אינו גט עד שימסור לה בעדים,** דארף זיין עדי מסירה, וואס די עדי חתימה אליין וועלן נישט זיין כשר, וועט עס נאר זיין א גט אויב איז דא עדי מסירה.

הלכה י"ז: צוויי גיטין איינס העכער דעם אנדערן מיט עדים אינמיטן

ר' יצחק: דאס איז געווען אבער געשריבן האריזאנטלי אויף דער בריית. וואס אויב ער שרייבט אין בריית...

ר' יואל אשר: מ'האט געשריבן איין בריית ליין, אבער פשוט איינס אונטער דעם אנדערן. **כתב שני גיטין בשני דפין זה למעלה מזה והעדים בין שני הגיטין שנמצאו בסוף הראשון ולמעלה מן השני,**

ר' יצחק: צווישן די צוויי גיטין אבער אין דער...

ר' יואל אשר: אין דער הויך, איז **אם היה יוצא מתחת יד זו שהעדים נקראין בסוף גיטה,** מיינענדיג די אויבערשטע. עדים איז נאר גוט ווען זיי חתמ'ענען נאכ'ן גט. אבער ביי זיי, מ'קען נישט ארויפגיין אויף דער פראנט אזוי ווי אז אויבן פונעם גט האבן עדים געחתמ'עט. ממילא וועט עס נאר זיין כשר פאר דער וואן פון... אפשר וועסטו ארייניגן די פיקטשערס אויב ס'העלפט.

ר' יצחק: יא, דא קען מען פארשטיין.

ר' יואל אשר: הרי זו מגורשת. זאגט דער רמב"ם: **וזו שהעדים נקראין בראש גיטה למעלה אינה מגורשת,** פארוואס? ווייל דער דין איז אז **שהעדים שחתמו בראש הדף...**

הלכה י"ח: חתימת העדים בראש הדף, מצידו או מאחוריו

ר' יואל אשר: עדים איז נאר גוט וועו זיי חתמ'ענען נאכ'ן גט.

ר' יצחק: יא.

ר' יואל אשר: אבער מ'קען נישט ארויפגיין אויפ'ן פראנט אזוי ווי אז אויבן פונעם גט האבן עדים גע'חתמ'עט, ממילא וועט עס נאר זיין כשר פאר די וואן פון... אפשר וועסטו אריינלייגן די פיקטשערס אויב ס'העלפט.

ר' יצחק: דא מ'פארשטייט. **הרי זו מגורשת.**

ר' יואל אשר: זאגט דער רמב"ם: **וזו שהעדים נקראין בראש גיטה למעלה אינה מגורשת.** פארוואס? ווייל דער דין איז אז **שהעדים שחתמו בראש הדף של גט או מצידו או מאחוריו אינו גט.** ס'איז נאר א גט אויב די עדים חתמ'ענען נאך די ווערטער, אזוי ווי זיי זאגן עדות אויף די אלע ווערטער. אויב נישט, הייסט עס נישט ווי גוטע געשריבענע עדות.

ר' יצחק: איך מיין דא אויך, **ואם נמסר לה בעדים כשר.** די אלע שאלות איז נאר וועו מ'דארף די עדי חתימה, נאך וואס דער רמב"ם לערנט אז עדי חתימה דארף מען נאר וועו ס'איז נישטא קיין עדי מסירה.

ר' יואל אשר: וואס טוט זיך: **הקיף ראש דף זה לראש דף זה** –

ר' יצחק: מ'האט געמאכט א סירקל? ס'איז א דריידל? **והעדים באמצע, והעדים באמצע.**

ר' יואל אשר: ער האט פשוט געמאכט א דריידל, ס'איז...

ר' יצחק: מ'ליינט עס א סירקל, מ'ליינט עס ווי א ספר תורה, ס'איז פארמאכט אפשר פון דרויסן.

ר' יואל אשר: די עדים זענען באמצע פון אויבן, **שנמצאו העדים בראש שני הגיטים שניהם בטלים.** און פארשטייט זיך אז אויף דעם וועט העלפן עדי מסירה: **ואם נמסרו להם בעדים שניהם כשרים.** יא, פשוט.

הלכה י"ט: גט וואס גייט אריבער אויף א צווייטן עמוד (שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני)

ר' יואל אשר: [[#2]] ס'איז נאך א קעיס. **שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני** – ס'האט נישט אריינגעפיט דער גאנצער גט אין איין צעטל, האט ער נאך געדארפט ניצן דעם נעקסטן צעטל, **והעדים מלמטה בסוף הדף השני.** ניין?

ר' יצחק: נישט צעטל. "דף" דא אלעמאל מיינט עמודים, ס'איז אויף דער זעלבער מגילה. "מגילה" אינעם רמב"ם – מיר האבן געלערנט אין הלכות ספר תורה אויך, אז דער רמב"ם האט געניצט די לשונות – "מגילה" דא מיינט די פיס וואו פעיפער, און "דף" מיינט וואס מיר רופן א קאלום.

ר' יואל אשר: איין פעידזש פון קאנטענט. איז כשר.

ר' יצחק: ס'האט געפינישט אויף איין קאלום.

ר' יואל אשר: פארוואס? ווייל אויפ'ן זעלבן צעטל, אויף דער זעלבער פעיפער שטייט דער –

ר' יצחק: גאנצער נוסח מיט די עדים.

ר' יואל אשר: והוא שיהיה ניכר במגילה שלא נחתכה – מ'זאל זען אין דער מגילה אז ס'איז נישט איינגעהאקט. פארוואס? **ושלכך נתכוון הסופר שישלים בדף השני.** ווייל אויב נישט, קענען מיר חושש זיין –

ר' יצחק: אז אפשר צוויי באזונדערע זאכן, ס'מוז האבן קאנעקשאן.

ר' יואל אשר: אז די צווייטע חתימות זענען נישט אויף אן אנדער דאקומענט.

ר' יצחק: רייט, די חתימה מוז זיך קאנעקטן צו דעם כתב. ס'איז דא אמאל וואס מ'זעט קלאר אז ער האט אזוי געפלאנט צו שרייבן, אויב מ'זעט אז ס'איז א... דער רמב"ם –

ר' יואל אשר: דא איז דא נאך א גרעסערער פראבלעם: **אבל אם אינו ניכר אף על פי שנמסר בעדים** – אפילו ס'איז געווען מיט עדי מסירה – **הרי זו ספק מגורשת.** פארוואס? ווייל דא איז דא א חשש **שמא שני גיטין היו.** אפשר האבן די עדים נאר גע'חתמ'עט אויף אן אנדער גט בכלל.

ר' יצחק: ס'איז געווען צוויי גיטין.

ר' יואל אשר: ונחתך מקצת זה מסוף הדף ומקצת השני מראש הדף. טייטש?

שמועס: וויאזוי זעט אויס דער חשש פון צוויי צעשניטענע גיטין, און וויאזוי פאררעכט מען עס?

ר' יצחק: ס'דארף אויסזען אויף אזא אופן אויפ'ן... ניין.

ר' יואל אשר: אויפ'ן פיקטשער וועט עס צוניץ קומען. אהה, כ'ווייס נישט וויאזוי ס'קען אויסזען.

ר' יצחק: איך פארשטיי. די פוינט איז, ס'זעט אויס כאילו, לאמיר זאגן דער ערשטער גט ענדיגט זיך מיט שורה נאמבער פייוו, און פון שורה נאמבער סיקס שטייט דער צווייטער. אפשר בכלל –

ר' יואל אשר: פון זעקס און וויטער שטייט אן אנדער גט. באמת האבן די עדים נאר גע'חתמ'עט אויפ'ן צווייטן גט, וואס מיר ווייסן נישט וואס ס'איז, אז ס'איז אראפגעבליבן די אונטערשטע שורות פון דעם.

ר' יצחק: ממילא ס'דארף... וויאזוי זעט מען? מען זעט אז ס'איז א פולע פעידזש, ס'איז דא פלאץ אינצווישן, איך ווייס נישט, מ'זעט אז ס'איז אויסגעשטעלט.

ר' יואל אשר: אויב אזוי, פארוואס זאל מען טראכטן אזא ווייערדע...

ר' יצחק: ניין, אויב עס איז אויסגעשטעלט ממש אזוי, קענסטו אזוי טראכטן שוין. אגעין, דארפסט געדענקען –

ר' יואל אשר: ס'דארף זיין קלאר. איינער זאגט, למשל, דא וואלט ער אויך געקענט זאגן דעם ראב"ד'ס זאך, אז אויב דער מאן זאגט אזוי...

ר' יצחק: ניין, ניין, ווייל ממש א שטר וואס איז נישט... אקעי, כ'בין מסכים. פארדעם זאגט דער רמב"ם אז אויב ס'זעט אויס אז **לכך נתכוון** – איך זאג, איך שטעל זיך פאר עפעס דא אביסל מער ספעיס, אזוי ווי נארמאל מ'מאכט ארום א פעידזש, איז גוט, אדער ער מאכט עפעס א ליין, כ'ווייס נישט וואס.

ר' יואל אשר: [[#3]] *דער רמב"ם האט פריער געזאגט, אויב שרייבט מען צו אז דאס און דאס איז געווען דער מיסטעיק –*

ר' יצחק: *קען מען עס פארריכטן.*

ר' יואל אשר: *יא?*

ר' יצחק: *אפשר וועט עס העלפן אויף די אלע זאכן?*

ר' יואל אשר: *אמת, קען מען זאגן, קען זיין.*

הלכה כ': אריינשרייבן א פרייוואטן גרוס אינעם גט (שאלו בשלום פלוני)

ר' יואל אשר: ווייטער: **הרי שכתב את הגט, ואחר שגמר כתב** – נאכדעם וואס ער האט געענדיגט שרייבן האט ער, אזוי ווי מ'האט שוין דא א געלעגנהייט, פי-עס האט ער געשריבן, מ'רעדט שוין, ער האט געשריבן: **שאלו בשלום פלוני** – שיק א גרוס צו יענעם, אדער איך שיק א גרוס: **שלום עליך פלוני רעי** –

ר' יצחק: וכיוצא בזה, וחתמו העדים מלמטה.

ר' יואל אשר: וחתמו העדים מלמטה, והרי גט זה יוצא מתחת ידה, הרי זו ספק מגורשת, שמא לא חתמו אלא על שאילת שלום.

ר' יצחק: זיי האבן נאר געמיינט די גרוסן, נישט בכלל געמיינט דעם גט. פשוט, ווייל וואס די עדים שרייבן גייט אויף וואס גייט גלייך פארדעם. גוט. **אבל אם כתב ושאלו** – דעמאלטס איז גוט.

ר' יואל אשר: אבל אם כתב ושאלו בשלום פלוני –

ר' יצחק: איז פשט מחמת דאקטוירים.

ר' יואל אשר: אויסער דעם וואס איז פריער געשטאנען –

ר' יצחק: און אויכעט.

ר' יואל אשר: גראדע א גאנץ א גוטע איידיע אזוי, מדין מסיים בדבר טוב. פשט, אזא אומגעשמאקע זאך א גט – "העי, וואס מאכט מיין קאזין אין דיין שטאט?" **וכיוצא בזה, שהרי ליוה דברים אלו על דברי הגט** – ס'איז אבוויאס מוכח אויף די ווערטער אז ס'איז א ו' מוסיף אויפ'ן פריערדיגן ענין –

ר' יצחק: ועל שניהם חתמו. וועט ס'חתמ'עט אויף א ו', מיינט ער דאך ביידע זאכן. די עדים זענען מסכים אז זי זאל זיין מגורשת, און אויכעט מסכים אז ער זאל שיקן יענעם א גרוס.

ר' יואל אשר: הרי זו מגורשת.

ר' יצחק: ואם מסר לה בעדים –

ר' יואל אשר: בין כך ובין כך כשר.

ר' יצחק: ווייל מיר האבן שוין געלערנט אז עדי מסירה העלפט, סאלווט אלעמאל דעם פראבלעם.

איבערבליק אויף די השגות הראב"ד אינעם פרק (גט בשתי לשונות און גט קרוע)

ר' יצחק: [[#4]] דאס איז עד כאן דברי רמב"ם. ס'איז דא אפאר ראב"ד'ס דא וואס מ'האט געסקיפט דא אין פרק.

ר' יואל אשר: ניין, ניין, דער הייליגער ראב"ד, לאמיר אים שנעל געבן א...

ר' יצחק: איינס האבן מיר שוין געלערנט, לגבי דעם אז **מקצת הגט בלשון אחד**, מישן אין צוויי שפראכן –

ר' יואל אשר: האט דער ראב"ד אויך נישט מסכים געווען.

ר' יצחק: דער ראב"ד איז עפעס נישט מסכים מיט'ן רמב"ם דא.

און אויך נאך דעם, א גט קרוע אויכעט האט דער ראב"ד נישט פארשטאנען אז ס'איז פסול. זאגט דער ראב"ד אז נאר **שלא תגבה בו**, נישט אז ס'איז דא עפעס א פסולות. *דעם ראב"ד איז שווער געווען וואס איז מיר שווער געווען: וואס הייסט דער גט איז פסול? אויב ס'איז פסול קען מען דאך יעצט קוקן – ס'שטייט עפעס אן אות ראנג, זאגסטו אפשר האט ער חוזר געווען, כ'ווייס נישט. אבער דער ראב"ד זאגט, א געווענליכן גט קען מען דאך מיט דעם גובה זיין כתובה. מסתמא דאס וואס זיי צעררייסן דעם גט –*

ר' יואל אשר: *אז זאלסט נישט קענען גובה זיין די כתובה, אבער נישט...*

ר' יצחק: *בית דין טוענין ליתומים, מ'וועט קענען אפשר... יא, מדין כתובה, פארגענט. אבער נישט לגבי דעם גט זאל נישט זיין כשר.*

ענייוועיז, דאס איז די צוויי ראב"ד'ס פונעם פרק וואס מ'האט פארפאסט. עד כאן פרק ד' פון הלכות גירושין.